

แนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน
ในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

นางสาวสุมิตรา จันเนียม

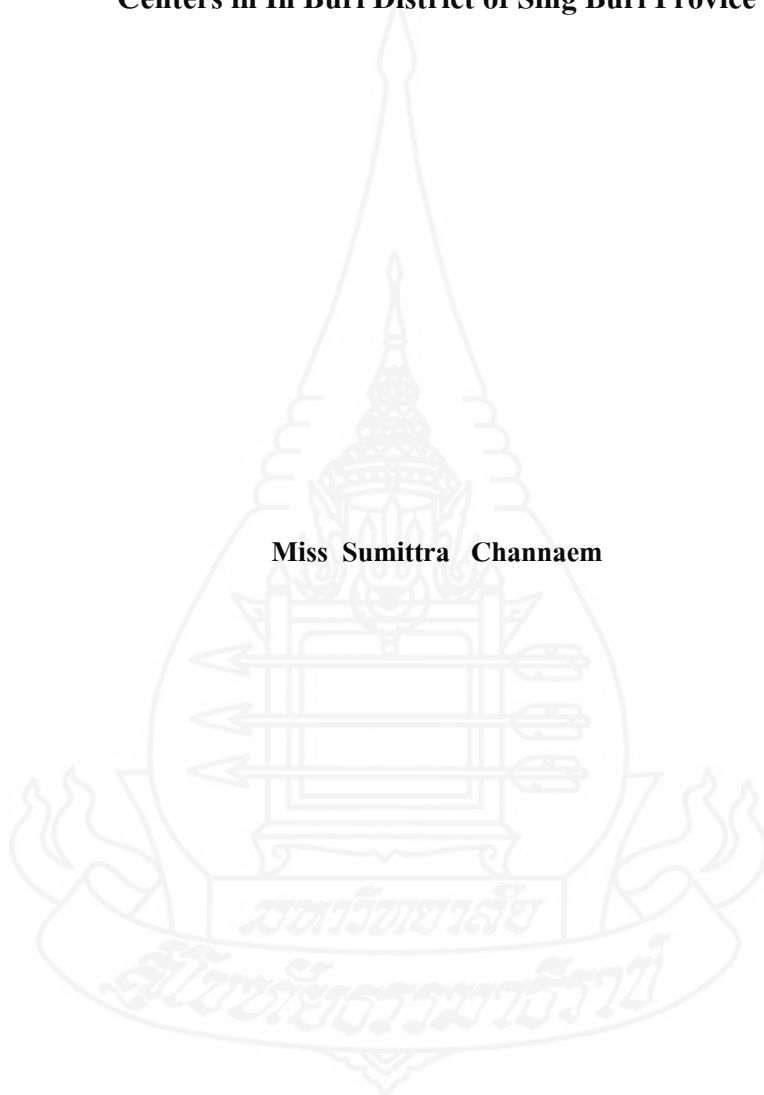

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2557

**Guidelines for Development of Community Rice Seed Extension and Production
Centers in In Buri District of Sing Buri Provice**

Miss Sumittra Channaem

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Agriculture in Agricultural Extension and Development

School of Agriculture and Cooperatives
Sukhothai Thammathirat Open University

2014

ชื่อวิทยานิพนธ์ แนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ผู้วิจัย นางสาวสุมิตรา จันเนียม รหัสนักศึกษา 2569001528

ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เขียวหวาน (2) รองศาสตราจารย์ ดร. พรชุลี นิลวิเศษ

ปีการศึกษา 2557

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน (2) สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (3) สถานภาพการเป็นสมาชิก (4) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารและความต้องการของสมาชิก (5) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและแนวทางการพัฒนาศูนย์ (6) ปัญหาและข้อเสนอแนะของศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

ประชากรที่ศึกษาคือสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอ อินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี 228 คน เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้งหมดโดยใช้แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มกับสมาชิกที่เป็นคณะกรรมการ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า (1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 55 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แรงงานในครอบครัวเฉลี่ย 2.09 คน ไม่มีสถานะทางสังคม ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก อาชีพรองคือรับจ้างทั่วไป ประสบการณ์ในการทำงานเฉลี่ย 21.86 ปี พื้นที่ถือครองเฉลี่ย 40.96 ไร่ ส่วนใหญ่กู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตร (2) ศูนย์มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 67.5 ตัน ราคาเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อกิโลกรัมเฉลี่ย 18.17 บาท จำนวนผู้ผลิตแปลงพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 16 คน ผลิตข้าวพันธุ์กข31 ทั้ง 6 กลุ่ม มีการตรวจสอบการตัดพันธุ์ปนและคุณภาพเมล็ดพันธุ์ ไม่มีลานตากข้าว (3) การเป็นสมาชิกเฉลี่ย 4.79 ปี สมาชิกมีความต้องการซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าว และแลกเปลี่ยนความรู้ สมาชิกเข้าร่วมประชุม เฉลี่ย 5.25 ครั้งต่อปี คัดเลือกคณะกรรมการศูนย์ข้าวโดยการเลือกตั้ง วาระ 4 ปี มีการบริหารจัดการศูนย์ การประชาสัมพันธ์ มีการซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ อบรมถ่ายทอดความรู้ กำหนดแผนการดำเนินงาน กำหนดวัตถุประสงค์ ไม่มีกองทุนกู้ยืม (4) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่รัฐ มีความพึงพอใจสภาพการดำเนินงานด้านการซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ และด้านกรรมการและผู้นำ กิจกรรมที่ต้องการคือการลดต้นทุนการผลิต และการจัดหาปัจจัยการผลิต (5) ด้านปัจจัยภายใน เช่น ผู้นำ สมาชิก การบริหารศูนย์ข้าวชุมชน ทรัพยากรและเงินทุน กิจกรรมการผลิต ส่วนปัจจัยภายนอก เช่น การดำเนินการของภาครัฐ เจ้าหน้าที่ และสภาพพื้นที่ สำหรับแนวทางการพัฒนา ประกอบด้วย การส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตและการตลาด การส่งเสริมการจัดกิจกรรมแปลงเรียนรู้ การสนับสนุนการเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งการผลิตและการตลาด สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน ระบบตรวจสอบควบคุมการผลิตให้มีคุณภาพ การประสานงานกับหน่วยงานของภาครัฐในเรื่องความรู้ และการสนับสนุนด้านงบประมาณ ปัจจัยการผลิตอย่างต่อเนื่อง การวางแผนดำเนินธุรกิจเพื่อต่อยอดกิจกรรมการผลิตในกลุ่ม (6) ปัญหาในการดำเนินงานคือ สมาชิกไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์และกลุ่มไม่มีแผนการดำเนินงาน

คำสำคัญ ศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน การดำเนินงาน แนวทางการพัฒนา

Thesis title: Guidelines for Development of Community Rice Seed Extension and Production Centers in In Buri District of Sing Buri Province

Researcher: Miss Sumittra Channeam ; **ID:** 2569001528;

Degree: Master of Agriculture (Agricultural Extension and Development);

Thesis advisors: (1) Bumpen Keowan, Associate Professor;
(2) Dr. Pornchulee Nilvises, Associate Professor; **Academic year:** 2014

Abstract

The purposes of this research were to study (1) basic socio-economic status of the members of community rice seed extension and production centers, (2) the situation of rice seed production, (3) membership status, (4) perception of updated news and needs of the members, (5) related factors and guidelines for development of the center, and (6) problems and suggestions for development of community rice seed extension and production center.

The research population was a number of 228 members of community rice seed extension and production centers in In Buri District of Sing Buri Province. Data were collected from all of them by using interviewed questionnaires and focus group with the members who were also serving as a committee position. Data were analyzed by using a computerized program. Statistics was used to analyze the data including frequency, percentage, minimum value, maximum value, mean, and standard deviation.

From the findings it was found that (1) most of the members were female with an average age of 55 years and completed primary education; the average household labor was 2.09 persons; they did not hold any social positions; agriculture was the main occupation and being hired labor was the sub-ordinate occupation; the average experience in rice farming was 21.86 years; the average occupied area was 40.96 rai (1 rai = 1,600 square meters); and most of them had loans from the Bank for Agriculture and Agricultural Co-operatives. (2) In each year, they produced an average of 67.5 tons of rice seeds; the average price of rice seeds was 18.17 baht/kg; the average number of rice seed production plot was 16 persons; all of six groups produced *Kor Khor* 31 rice variety; examination by selecting only quality rice seeds and taking away contaminated seeds; there were no grounds for drying rice seeds. (3) They had been the membership with an average of 4.79 years and needed to buy and sell seeds, and exchanging knowledge. The members participated in the meeting at an average of 5.25 times per year. The committee selection was organized after 4-year term of service. The administration management of the center, public relations, sale and purchase of rice seeds, training to transfer knowledge, identification of work plan, identification of objectives, and no funds for loan, these activities were found to be operated. (4) The reception of updated news and information from government authorities, it was discovered that they satisfied the management of sale and purchase of rice seeds, committees, and the leader. They would like to have activities in the reduction of production cost and procurement of production inputs, both. (5) Factors relating to the center development, the inside factors were the leader, members, administration of community rice seed, resources and capital, production activities; the outside factors were government operations, officials, and situations of the area. The development guidelines were the enhancement of learning process on production technology and marketing, connecting production and marketing network, members' participation in the operations of the centers, jointly planning the work plan of the centers, quality control system, and coordination with the government agencies for knowledge transfer and budget support continuously. (6) The problems of the operations, the members hadn't practiced adhering to the seed production process and there were no plan of the operations.

Keywords: Community rice seed extension and production center, Operational development, Sing Buri Province

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี” ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจากคณาจารย์ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และประสบการณ์ในการศึกษาที่มีคุณค่ายิ่ง

กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เขียวหวาน และรองศาสตราจารย์ ดร. พรชุลย์ นิลวิเศษ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้คำแนะนำ และข้อคิดเห็นตลอดการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ โดยสละเวลาอันมีค่าเพื่อทุ่มเท สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้วิจัยรู้จักคิดและวิเคราะห์สิ่งต่างๆ ด้วยเหตุด้วยผล และอาจารย์ธวัชรัตน์ พานิชโยทัย ซึ่งให้เกียรติมาเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้แนวคิด คำแนะนำมาปรับปรุงและพัฒนาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณสำนักงานเกษตรอำเภออินทร์บุรี นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนและความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ขอขอบคุณประธาน กรรมการ และสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมืออันเป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

ท้ายที่สุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ญาติ พี่น้อง ที่ได้มอบสิ่งที่ดีงาม โดยเฉพาะด้านการศึกษา ได้ให้กำลังใจและให้การสนับสนุนการศึกษาและในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้อย่างสม่ำเสมอ และขอขอบคุณเพื่อนๆทุกคน ที่ปรารถนาดี ให้คำปรึกษาและเป็นกำลังใจ ทำให้การทำวิทยานิพนธ์ประสบความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สุมิตรา จันเนียม

มิถุนายน 2558

สารบัญ

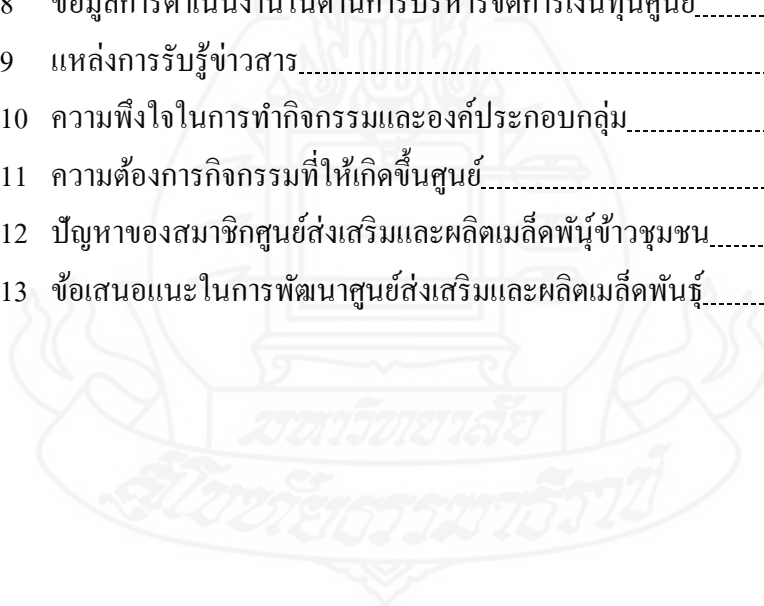
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
กรอบแนวคิดการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดและทฤษฎีความพึงพอใจ	7
แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้	11
แนวคิดการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT)	16
การดำเนินการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน	18
การดำเนินการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนอำเภออินทร์บุรี	30
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	35
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย	35
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและวิธีการ	35
การเก็บรวบรวมข้อมูล	37
การวิเคราะห์ข้อมูล	38

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	40
ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล สังคม เศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน	40
ตอนที่ 2 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร	47
ตอนที่ 3 สถานภาพการเป็นสมาชิก สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและการดำเนินงานของศูนย์	48
ตอนที่ 4 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารความพึงพอใจและความต้องการของสมาชิกคณะกรรมการศูนย์	58
ตอนที่ 5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน (SWOT).....	64
ตอนที่ 6 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว.....	67
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	70
สรุปการวิจัย	70
อภิปรายผล	76
ข้อเสนอแนะ	79
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	80
บรรณานุกรม	81
ภาคผนวก	84
ก แบบสัมภาษณ์สมาชิกศูนย์ส่งเสริมผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน	85
ข แบบสอบถามคณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน	95
ประวัติผู้วิจัย	101

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1	มาตรฐานการผลิตเมล็ดพันธุ์ตามพระราชบัญญัติเมล็ดพันธุ์.....24
ตารางที่ 2.2	แสดงตำบลและพื้นที่การปลูกข้าวในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี29
ตารางที่ 3.1	ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล35
ตารางที่ 4.1	สภาพพื้นฐานส่วนบุคคลของสมาชิกและเกษตรกร41
ตารางที่ 4.2	สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ44
ตารางที่ 4.3	สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร47
ตารางที่ 4.4	สถานภาพการเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน49
ตารางที่ 4.5	ข้อมูลศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน51
ตารางที่ 4.6	ข้อมูลการดำเนินงานในด้านต่างๆของศูนย์ข้าวชุมชน52
ตารางที่ 4.7	ข้อมูลการดำเนินงานในด้านการถ่ายทอดความรู้.....54
ตารางที่ 4.8	ข้อมูลการดำเนินงานในด้านการบริหารจัดการเงินทุนศูนย์.....54
ตารางที่ 4.9	แหล่งการรับรู้ข่าวสาร.....58
ตารางที่ 4.10	ความพึงใจในการทำกิจกรรมและองค์ประกอบกลุ่ม.....61
ตารางที่ 4.11	ความต้องการกิจกรรมที่เกิดขึ้นศูนย์.....63
ตารางที่ 4.12	ปัญหาของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน67
ตารางที่ 4.13	ข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์.....69

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	4
ภาพที่ 2.1 การเกิด “ความพึงพอใจ” ของบุคคล	9
ภาพที่ 2.2 กระบวนการรับรู้	12
ภาพที่ 4.1 การประชุมคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน	55
ภาพที่ 4.2 การอบรมถ่ายทอดความรู้ในการผลิตเชื้อราบิวเวอร์เรียและการผลิตเชื้อรา ไตรโคเรคอมให้กับสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนเพื่อนำไปใช้ในแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ ...	56
ภาพที่ 4.3 การอบรมตัวแทนเกษตรกรจากศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวทุกศูนย์ด้วย กระบวนการ โรงเรียนชาวนาและจัดทำแปลงสาธิตที่เป็นแปลงเรียนรู้ให้แก่สมาชิก ศูนย์ข้าวชุมชน	57

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมล็ดพันธุ์เป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการผลิตพืชและพัฒนาระบบการเกษตรของประเทศไทย ซึ่งประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศที่สามารถผลิตอาหารที่สำคัญของโลกคือ ข้าว โดยสามารถผลิตข้าวได้เพียงพอต่อความต้องการบริโภคของประชาชนในประเทศและเหลือส่งออกไปจำหน่ายในตลาดต่างประเทศ ปัจจุบันเกษตรกรในพื้นที่ชลประทานนั้นมีความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อใช้เพาะปลูกเป็นจำนวนมากซึ่งในแต่ละปีเกษตรกรจะประสบปัญหาภัยธรรมชาติคือ สภาพอากาศแปรปรวน น้ำท่วม สถานการณ์ภัยแล้ง การระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช ส่งผลทำให้การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวประสบปัญหาประกอบกับทางราชการก็ไม่สามารถสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวแก่เกษตรกรได้อย่างเพียงพอ ดังนั้นภารกิจทางด้านส่งเสริมและพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จึงต้องอาศัยกลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนในพื้นที่มาดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีไว้สำหรับกระจายในพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างเพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร

อำเภออินทร์บุรีเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดสิงห์บุรี มีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด 155,324 ไร่ มีพื้นที่นา 146,021 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 90 ของพื้นที่การเกษตร (สำนักงานเกษตรอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี, 2557 ก) โดยลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูกพืชเกษตรกรรมส่วนใหญ่มีพื้นที่ตั้งอยู่ในเขตชลประทานสามารถทำนาได้ปีละ 2 - 3 ครั้ง/ปี ในส่วนของการปกครองแบ่งออกเป็น 10 ตำบล มีจำนวนหมู่บ้าน 105 หมู่บ้าน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนจำนวน 10 ศูนย์ ตั้งอยู่ในพื้นที่ทั้ง 10 ตำบล สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ศูนย์ละ 20-30 ตัน/ปี ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการของการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรในพื้นที่อำเภออินทร์บุรีและพื้นที่ข้างเคียง อีกทั้งเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักถึงผลดีที่จะได้จากการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ยังคงใช้เมล็ดพันธุ์เดิมๆอย่างต่อเนื่องเกษตรกรบางรายมีการเพาะปลูกข้าวติดต่อกันหลายฤดูกาลจนเป็นสาเหตุให้พันธุ์ข้าวกลายเป็นพันธุ์ปัญหาข้าววัชพืช ส่งผลให้ผลผลิตข้าวที่ผลิตได้มีอัตรา/ไร่ต่ำ ผลผลิตข้าวไม่มีคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาเกษตรกรในพื้นที่ยังขาดความรู้และใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าวที่ถูกต้องเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเลือกพันธุ์ข้าวที่ดี การปลูกการใช้ปุ๋ยและสารเคมี

การดูแลรักษาการจัดการผลผลิตให้ได้คุณภาพทำให้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรยังคงสูงอยู่และคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้ต่ำไม่สม่ำเสมอขาดความเชื่อถือ อีกปัญหาหนึ่งคือ ปัญหาการรวมตัวขององค์กรชุมชนในลักษณะกลุ่มการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่กระบวนการตัดสินใจของชุมชน ส่งผลให้การบริหารจัดการกลุ่มยังไม่มีประสิทธิภาพ และสมาชิกขาดความร่วมมือในการทำงานระบบกลุ่ม ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ ไม่สามารถพัฒนาได้ต่อเนื่องและยั่งยืน

จากการส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนตั้งแต่แรกเริ่มเมื่อปี พ.ศ.2543 -2544 ได้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนทั้งสิ้น 3,050 ศูนย์ และจากผลการติดตาม นิเทศและประเมินความก้าวหน้าของศูนย์ปรากฏผลการกระจายพันธุ์ต่ำกว่าเป้าหมายค่อนข้างมาก กรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้จัดทำตัวชี้วัดมาตรฐานศูนย์ในปี พ.ศ.2545 เพื่อช่วยผลักดัน กระตุ้นให้ศูนย์พัฒนาตนเองประสบผลสำเร็จ แต่ยังไม่สามารถผลักดันกระตุ้นให้ศูนย์พัฒนาไปได้เท่าที่ควร กรมส่งเสริมการเกษตร (2557) ได้ทำการประเมินศูนย์จำนวน 1,273 ศูนย์ ในปี พ.ศ.2555 พบว่ามีศูนย์ที่ต้องปรับปรุงอีกมากกว่า ร้อยละ 50 ซึ่งนับว่าปริมาณค่อนข้างสูง นอกจากนี้ยังพบว่าศูนย์ที่ไม่ได้มาตรฐานเมื่อได้มีการดำเนินการไประยะเวลาหนึ่งกลับมีคุณภาพมาตรฐานที่ด้อยลง หรือล้มเลิกไป ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพของศูนย์และดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ ได้ต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนของอำเภออินทร์บุรีให้เข้มแข็งและยั่งยืนให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ตลอดจนผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีสามารถบริการให้กับเกษตรกรในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาองค์กรด้านความรู้ความสามารถในการบริหารได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ตลอดจนยกระดับการผลิตพันธุ์ข้าวให้ได้มาตรฐานมีคุณภาพเพื่อก้าวสู่การแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน
- 2.2 เพื่อศึกษาสภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร
- 2.3 เพื่อศึกษาสถานภาพการเป็นสมาชิก การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และการดำเนินงานศูนย์ฯ

2.4 เพื่อศึกษาการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความพึงพอใจ และความต้องการของสมาชิก และคณะกรรมการศูนย์ฯ

2.5 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และแนวทางพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

2.6 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

4.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาสมาชิก และคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรีจังหวัดสิงห์บุรี 6 กลุ่ม และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 5 ราย

4.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ศึกษาสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรีจังหวัดสิงห์บุรีในเรื่อง สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ การดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน สภาพการผลิต สถานภาพการเป็นสมาชิก การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความพึงพอใจ และความต้องการของสมาชิกต่อการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน ปัจจัยการดำเนินการและแนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน

4.3 ขอบเขตเชิงเวลา การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลของศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ตั้งแต่เดือนมกราคม ถึงเดือนเมษายน 2558

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 “ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน” หมายถึง กลุ่มของเกษตรกรผู้ทำนาที่รวมตัวกันก่อตั้งขึ้น และจดทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร โยการสนับสนุนของกรมส่งเสริมการเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวกระจายให้แก่สมาชิกและเกษตรกรรายอื่นๆ และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำนา

5.2 “เมล็ดพันธุ์” หมายถึง เมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีที่ศูนย์ฯ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

5.3 “คณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน” หมายถึง เกษตรกรที่เป็นสมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนและได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน เป็นคณะกรรมการเพื่อบริหารงานศูนย์ข้าวชุมชน

5.4 “การดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน” หมายถึง การดำเนินงานของคณะกรรมการฯ ในศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ การบริหารและประสานงาน การผลิต การตลาด การประชาสัมพันธ์ เหมื่อยุติ/บัญชี เป็นต้น

5.5 “แนวทางการพัฒนา” หมายถึง กระบวนการในการดำเนินการซึ่งได้จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค แล้วจับคู่เพื่อหาแนวทางในการดำเนินงาน

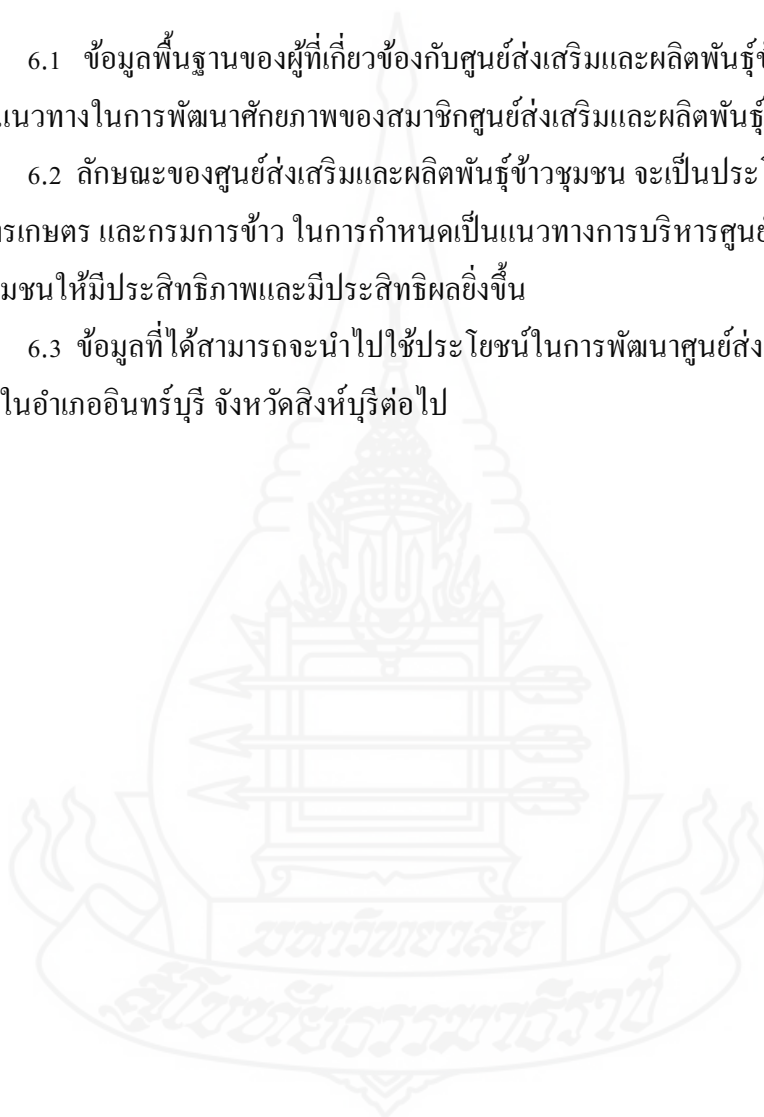
5.6 “ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง” หมายถึง ปัจจัยภายในศูนย์ข้าวชุมชนที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน และปัจจัยภายนอกศูนย์ข้าวชุมชนที่เป็นโอกาสและอุปสรรค

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน

6.2 ลักษณะของศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน จะเป็นประโยชน์ต่อกรมส่งเสริมการเกษตร และกรมการข้าว ในการกำหนดเป็นแนวทางการบริหารศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น

6.3 ข้อมูลที่ได้สามารถจะนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรีต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผู้ศึกษาได้มีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิด โดยมีประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีความพึงพอใจ
2. แนวคิดและทฤษฎีการรับรู้
3. แนวคิดการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT) ขององค์กร
4. การดำเนินการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน
5. การดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวศูนย์ข้าวชุมชน

อำเภออินทร์บุรี

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีความพึงพอใจ

1.1 ความหมายของความพึงพอใจในการทำงาน ได้มีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้หลายประการคือ

บริบูรณ์ บ่อเกิดทรัพย์ (2537:7-8) อ้างตามพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน (2525 : 288) ให้ความหมายไว้ว่า “พึง” เป็นคำช่วยกริยาอื่น แปลว่า “ควร” เช่น พึงใจ หมายความว่า พอใจ ชอบใจ

Good อ้างถึงใน วัลยา บุตรดี (2533:10) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า หมายถึง คุณภาพ ประสิทธิภาพ หรือระดับความพึงพอใจซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจต่างๆ และทัศนคติของบุคคลที่มีต่องาน

วัลยา บุตรดี (2533:9) อ้างถึงใน สุเทพ พานิชพันธุ์ (2541:17) เป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถลดความตึงเครียดของผู้ทำงานให้น้อยลง และความตึงเครียดนี้มีผลมาจากความต้องการของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีความต้องการมากจะเกิดปฏิกิริยาเรียกร้อง ถ้าเมื่อใดความต้องการได้รับการตอบสนอง ความเครียดจะน้อยลงหรือหมดไป ทำให้เกิดความพึงพอใจ

วิชัย มะลิซ้อน (2538:10) กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ความพึงพอใจของบุคคลในการประกอบกิจกรรมต่างๆ จึงเป็นความรู้สึกหรือเจตคติที่ดีของบุคคลที่มีต่อกิจกรรมที่ทำ เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้ประกอบกิจกรรม ได้รับการตอบสนองความต้องการของเขาทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทำให้เขาเกิดความพึงพอใจในการประกอบกิจกรรม ส่วนจะพึงพอใจมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความต้องการของเขาเองและองค์ประกอบที่เป็นสิ่งจูงใจ

Vroom, W.H. (1964:99) ให้ความหมายความพึงพอใจในงานไว้ว่า ความพึงพอใจหมายถึง ผลที่ได้จากการที่บุคคลได้เข้าไปมีส่วนร่วมในงานที่ตนทำความพึงพอใจในงานหรือทัศนคติเป็นคำที่ใช้แทนกันได้ และทัศนคติในทางลบจะแสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจในงานนั้นๆ

Morse, Nanev C. (1957) อ้างถึงใน วัลยา บุตรดี (2533:3) อธิบายเพิ่มเติมว่า ความพึงพอใจหมายถึง สภาพของสภาวะจิต ที่ปราศจากความเครียดทั้งนี้เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้น มีความต้องการ ถ้าความต้องการนั้น ได้รับการตอบสนองทั้งหมด หรือบางส่วนความเครียดจะน้อยลง ความพึงพอใจจะเกิดขึ้น และในทางกลับกันถ้าความต้องการนั้นไม่ได้รับการตอบสนองความเครียดและความไม่พอใจก็จะบังเกิดขึ้น และได้ให้ทัศนะไว้ว่าเป็นความรู้สึกพอใจในการเต็มใจที่จะปฏิบัติงานนั้นให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ คนจะรู้สึกพอใจในงานที่ทำเมื่องานนั้นให้ผลประโยชน์ตอบแทนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของเขาได้

Davis Kaith (1967:61) มีความเห็นว่า พฤติกรรมเกี่ยวกับความพึงพอใจของมนุษย์ คือ ความพยายามที่จะขจัดความตึงเครียดหรือความกระวนกระวายหรือภาวะไม่ได้ดูภายในร่างกาย เมื่อมนุษย์สามารถขจัดสิ่งต่างๆ ดังกล่าวได้แล้ว มนุษย์ย่อมได้รับความพึงพอใจในสิ่งที่ตนต้องการ

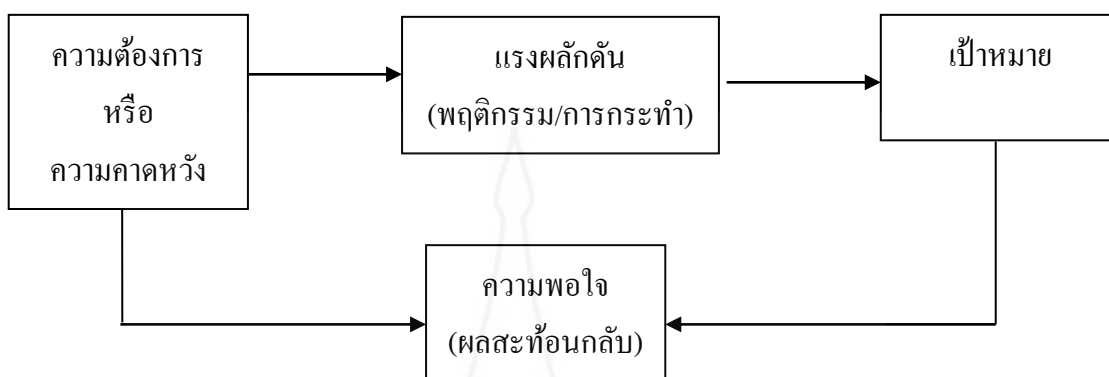
จากความหมายของความพึงพอใจในหลายๆ ความหมายดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการทำงาน หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติในทางที่ดีของบุคคลที่มีต่อการทำงานที่ทํายู่ ถ้าบุคคลใดมีความพึงพอใจมากก็จะสละอุทิศแรงใจ แรงกาย และปัญญาให้แก่งานมาก ส่วนผู้มีความพึงพอใจน้อยก็มักจะทำงานเพียงตามหน้าที่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับส่วนประกอบที่เป็นสิ่งจูงใจที่มีอยู่ในงานนั้น

1.2 องค์ประกอบของความพึงพอใจ

1.2.1 *Mullins* อ้างถึงใน กลุณดา โขติมุทตะ (2538 :34) กล่าวถึงความพึงพอใจว่าเป็นผลมาจากองค์ประกอบ 3 ด้านได้แก่

- 1) ความต้องการหรือความคาดหวังของบุคคล
- 2) แรงผลักดันที่นำไปสู่พฤติกรรมและการกระทำ

3) เป้าหมายที่ต้องการบรรลุเรื่องนั้นๆ และเมื่อบรรลุเป้าหมายแล้วจะเกิดความพอใจ ดังแผนภูมิภาพแสดงการเกิดความพึงพอใจของบุคคลในภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 การเกิด “ความพึงพอใจ” ของบุคคล

ที่มา : กุลนดา โขติมุกตะ (2538 : 34)

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกหรือเจตคติบุคคลที่มีต่องานที่ทำ เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการได้รับบริการตอบสนองความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจ ส่วนความพึงพอใจจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความต้องการและสิ่งจูงใจต่างๆ ซึ่ง Barnard อังโนเกล็ดแก้ว ร่วงลือ (2548 : 16) ได้กล่าวถึงสิ่งจูงใจที่ใช้เป็นเครื่องกระตุ้นบุคคลให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานไว้ดังนี้

1.3.1 สิ่งจูงใจที่เป็นวัตถุ (material inducement) ได้แก่ เงิน สิ่งของหรือสภาวะทางกายให้แก่ผู้ปฏิบัติงานและสิ่งจูงใจที่เป็น โอกาสของบุคคลซึ่งไม่ใช่วัตถุ (personal nonmaterial opportunities) เช่น เกียรติภูมิ อำนาจ การใช้สิทธิพิเศษ

1.3.2 สภาพทางกายที่พึงปรารถนา (desirable physical condition) คือ สิ่งแวดล้อมในการทำงาน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอันอาจก่อให้เกิดความสุขทางกายในการทำงาน ได้แก่ สถานที่ทำงาน เครื่องมือ สิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงาน

1.3.3 ผลประโยชน์ทางอุดมคติ (ideal benefactions) หมายถึงสมรรถภาพของหน่วยงานที่สนองความต้องการของบุคคลในด้านความภาคภูมิใจที่แสดงฝีมือ การได้มีโอกาสช่วยเหลือครอบครัวตนเองและผู้อื่น รวมทั้งการได้แสดงความภักดีต่อหน่วยงาน

1.3.4 ความดึงดูดใจทางสังคม (associational attractiveness) คือความสัมพันธ์อันดีมิตรกับผู้ร่วมงาน อันจะทำให้เกิดความผูกพันและความพึงพอใจร่วมกับหน่วยงานและสภาพ

ของการอยู่ร่วมกัน ที่เป็นความพึงพอใจของบุคคลในด้านสังคมหรือความมั่นคงในสังคม ซึ่งจะทำให้รู้สึกมีหลักประกันและมีความมั่นคงในการทำงาน

1.3.5 การปรับสภาพการทำงานให้เหมาะสมกับวิธีการและทัศนคติของบุคคล (*adaptation of conditions to habitual methods and attitudes*) หมายถึงการปรับปรุงตำแหน่งงานวิธีการทำงานได้สอดคล้องกับความสามารถของบุคลากร

1.3.6 โอกาสที่มีส่วนร่วมในการทำงาน (*opportunity of enlarged participation*) คือการเปิดโอกาสให้บุคลากรรู้สึกมีส่วนร่วมในงาน

1.4 ทฤษฎีความพึงพอใจ

อารี เพชรสุด (2530 : 58-59) กล่าวถึงทฤษฎีความพึงพอใจไว้ 2 ทฤษฎี ดังนี้

1.4.1 ความพึงพอใจนำไปสู่การทำงาน หรือความพึงพอใจสัมพันธ์กับงาน
การศึกษาด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักจิตวิทยาในกลุ่มต่างๆ พยายามสรุปให้เห็นว่าความพึงพอใจจะนำไปสู่การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าบุคคลมีความพึงพอใจในการทำงานที่เขารับผิดชอบอยู่ เขาจะสามารถทำให้ประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น มีผลผลิตเพิ่มขึ้น มีกำไรเพิ่มขึ้นความพึงพอใจอาจจะเกิดจากกำลังใจ ขวัญในการทำงาน คนที่ขวัญกำลังใจ กำลังขวัญสูง บุคคลนั้นจะมีความสุขและเมื่อมีความสุขก็จะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ Herzberg และคณะ ได้นำเอาความพึงพอใจมาอธิบายในรูปตัวแปรการทำงาน ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจ กับกลุ่มที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ ตัวแปรที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจในการทำงานขององค์กร ได้แก่การนิเทศงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน ค่าจ้างแรงงาน และนโยบายขององค์กรหรือนโยบายของบริษัท ส่วนตัวแปรที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ ได้แก่ ลักษณะงานที่ก่อให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลการยอมรับนับถือจากบุคคลอื่น และความภาคภูมิใจของผู้นำ

1.4.2 ผลการทำงานให้เกิดความภูมิใจ นักมนุษยสัมพันธ์ให้ความสำคัญกับความพึงพอใจมาก โดยเน้นหนักลงไปว่าความพึงพอใจจะนำไปสู่การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ แต่มีบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีแรกของมนุษยสัมพันธ์ จึงคิดค้นทฤษฎีใหม่ขึ้นมาซึ่งตรงกันข้ามกับทฤษฎีแรก คือผลการทำงานหรือผลงานจะนำไปสู่ความพึงพอใจ ในกลุ่มนี้ที่บุคคลสำคัญที่มีแนวคิดแบบหลักก็คือ Porter และ Lawler บุคคลทั้งสองเน้นให้เห็นว่า ยังมีองค์ประกอบอื่นๆ อีกมากมาย ตลอดจนผลงานที่ปรากฏจะทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงาน

ดังที่ได้กล่าวข้างต้นได้ว่า องค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจในงานจะสัมพันธ์กับการทำงาน ถ้าคนทำงานมีความพึงพอใจในการทำงานเขาจะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น และผลผลิตก็จะเพิ่มขึ้นซึ่งจะเป็นผลที่ติดตามมา

2. แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้

2.1 ความหมายของการรับรู้

การรับรู้ (Perception) เป็นสภาพทางจิตวิทยาที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล ซึ่งมีความสำคัญต่อการแสดงพฤติกรรม มีผู้ให้ความหมายของการรับรู้ไว้ดังต่อไปนี้

สร้อยตระกูล (ติวานนท์) อรรถมานะ (2541: 59) ให้ความหมายไว้ว่า การรับรู้ หมายถึง การที่บุคคลรู้สึกในสิ่งเร้าต่างๆ รอบตัวเขา นั่นก็เท่ากับว่าความรู้สึกนั้นได้ส่งข้อมูลดิบ (Raw Data) เข้ามาสู่ประสาททั้ง 5 จากนั้นก็จะเป็นการตีความหมายในข้อมูลดิบเหล่านั้นแล้วจึงเกิดการรับรู้หรือจินตภาพ (Perception) ขึ้น

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2548: 25) ได้กล่าวว่า การรับรู้ (Perception) เป็นกระบวนการซึ่งบุคคลมีการเลือกสรร (Select) จัดระเบียบ (Organize) ตีความ (Interpret) เกี่ยวกับสิ่งกระตุ้น (Stimulus) หรือข้อมูลที่ได้รับ โดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ (1) ได้เห็น (Sight) (2) ได้ยิน (Hearing) (3) ได้กลิ่น (Smell) (4) ได้ลิ้มรส (Taste) (5) ได้สัมผัส (Touch) หรือเป็นกระบวนการซึ่งบุคคลจัดระเบียบและตีความสิ่งที่สัมผัสเพื่อให้ความหมายของสภาพแวดล้อม

Mowen and Minor (1998 อ้างถึงใน พรรณวดี ขำจริง 2552:16) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การรับรู้ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเปิดรับต่อข้อมูลข่าวสาร ตั้งใจรับข้อมูลนั้นและทำความเข้าใจความหมาย และได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ในขั้นเปิดรับ (Exposure Stage) ผู้บริโภคจะรับข้อมูลโดยผ่านทางประสาทสัมผัสในขั้นตั้งใจรับ (Attention Stage) ผู้บริโภคจะแบ่งปันความสนใจมาสู่สิ่งเร้านั้น และขั้นสุดท้าย คือ ขั้นเข้าใจความหมาย (Comprehension Stage) ของผู้บริโภค

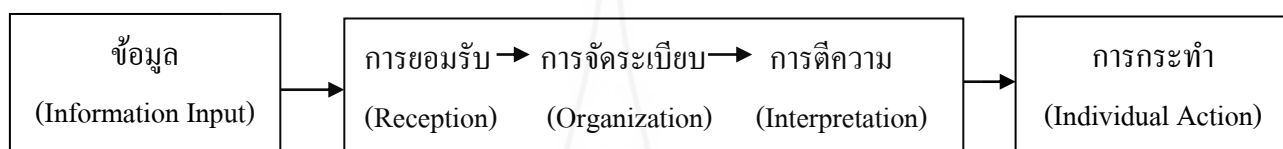
2.2 กระบวนการรับรู้

มีผู้กล่าวถึงกระบวนการรับรู้ (Perception Process) ตามหลักวิชาการดังนี้

สร้อยตระกูล (ติวานนท์) อรรถมานะ (2541:60) กล่าวว่า วัฏจักรย่อยของการรับรู้เป็นการแสดงถึงความสลับซับซ้อนและธรรมชาติของการกระทำตอบโต้ในการรับรู้ แบ่งกระบวนการย่อยได้เป็น 5 ขั้นตอน คือ

1. สภาพแวดล้อมภายนอก
2. การเผชิญหน้ากับสิ่งเร้า
3. การคัดเลือก
4. การจัดระเบียบ
5. การตีความ

Schermerhorn (1980: 409-410 อ้างถึงใน สกาวรัตน์ อินทสมบัติ 2543 : 10) ได้ให้ความหมายว่า กระบวนการรับรู้เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาเบื้องต้นในการตีความสิ่งเร้าที่ได้สัมผัสต่างๆ เพื่อสร้างประสบการณ์ที่มีความสำคัญสำหรับผู้รับรู้ การรับรู้เป็นสิ่งที่ทำให้ปัจเจกบุคคลมีความแตกต่างกัน ไม่มีบุคคลใดที่จะมีการรับรู้ที่เหมือนกับบุคคลอื่น เพราะเมื่อบุคคลอื่นได้รับสิ่งเร้าหรือสิ่งรับรู้ก็จะประมวลสิ่งรับรู้นั้นเป็นประสบการณ์ที่มีความหมายเฉพาะตัวเอง ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.2 กระบวนการรับรู้

ที่มา: Schermerhorn (1982: 409-410)

Kimble และ Garnezy (1963 อ้างถึงใน สุรชัย เป็ยงตั้ง 2547: 17) ได้เรียงลำดับขั้นตอนกระบวนการรับรู้เป็นกระบวนการย่อยๆ ดังนี้

1. สิ่งเร้าหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายนอกได้ทำให้บุคคลสามารถสัมผัสได้การบันทึกปรากฏการณ์ (Registration) เป็นความรู้สึกบางอย่างที่ได้รับจากสิ่งเร้าหรือสถานการณ์โดยผ่านประสาทสัมผัส

2. การตีความหมาย (Interpretation) เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาที่ประมวลผลว่าสิ่งเร้าหรือสถานการณ์นั้นมีความหมายอย่างไร และมีความรู้สึกรูปแบบใดกับความหมายนั้น

3. การย้อนกลับ (Feed Back) เป็นปฏิบัติการทางด้านการรับรู้อย่างแท้จริง เพราะบุคคลจะเพิ่มปัจจัยนำเข้าบางอย่างเข้าไปในกระบวนการ เช่น คำนิยามของตน

4. ปฏิกริยาโต้ตอบ (Response) เป็นการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับผลแห่งการรับรู้นั้น จากกระบวนการย่อยดังกล่าว จะเห็นว่ากระบวนการรับรู้จะเกิดขึ้นและสิ้นสุดอย่างสมบูรณ์ที่การแสดงปฏิกริยาโต้ตอบเสมอ

จากกระบวนการรับรู้ดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า กระบวนการรับรู้เป็นกระบวนการที่บุคคลเลือกรับแล้วแปลความหมายของสิ่งเร้าที่ได้รับสัมผัส โดยในกระบวนการแปลความหมายนั้นจะเป็นไปในลักษณะตามระดับความรู้และประสบการณ์ของตนเอง

2.3 ประเภทของการรับรู้

มีผู้ให้ความหมายประเภทของการรับรู้ไว้ ดังนี้

บุบผา พวงมาลี (2542: 14) ได้สรุปว่า ประเภทของการรับรู้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การรับรู้ด้านอารมณ์ คือ การตีความหมายเกี่ยวกับอารมณ์ภายในบุคคล อารมณ์เป็นพฤติกรรมภายในบุคคล เป็นสิ่งที่ยากต่อการเข้าใจ แต่เป็นสิ่งที่ดีต่อการเรียนรู้และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

2. การรับรู้ด้านบุคลิกภาพ คือ การรับรู้เกี่ยวกับลักษณะและความสามารถของบุคคล การที่บุคคลได้พบหรือได้รับการแนะนำให้รู้จักบุคคลใดบุคคลหนึ่ง จะสังเกตลักษณะแบบอย่างในตัวผู้ถูกแนะนำเพื่อจะได้จดจำบุคคลนั้นได้

3. การรับรู้ข่าวสาร คือ การที่บุคคลตระหนักและมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าโดยปกติคนเรารับรู้ผ่านโดยรับสื่อระบบสัมผัสซึ่ง ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น ผิวหนัง และกล้ามเนื้อ ข่าวสารที่ระบบรับสัมผัสจากสิ่งแวดล้อมจะถูกส่งต่อไปยังสมองเพื่อให้เกิดความรู้สึก และสมองจะตีความสิ่งที่ได้รู้สึกต่อไปอีกขั้นหนึ่งเป็นการรับรู้

ชลรัตน์ ชลมารค (2546: 51-52) ได้สรุปว่า การรับรู้ของบุคคลแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การรับรู้เกี่ยวกับบุคคล ก่อให้เกิดความประทับใจ ความคิดเห็น ความรู้สึกเกี่ยวกับคนอื่น ๆ การรับรู้ระหว่างบุคคลจะบอกให้ทราบถึงการตัดสินใจ

2. การรับรู้เกี่ยวกับสังคมในรูปแบบต่างๆ ไป จะครอบคลุมถึงการรับรู้กระบวนการทางสังคม คือ ความสัมพันธ์ของคนอื่นรวมถึงการรับรู้เกี่ยวกับกลุ่มชนและสถานบันทางสังคม

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ประเภทของการรับรู้ ประกอบด้วย การรับรู้ด้านอารมณ์ การรับรู้ด้านบุคลิกภาพ และการรับรู้ข่าวสาร การรับรู้ของบุคคลก่อให้เกิดความประทับใจ ความคิดเห็น ความรู้สึก และครอบคลุมถึงความสัมพันธ์ทางสังคม

2.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของบุคคลได้มีผู้ศึกษา ไว้ดังนี้

ถวิล ธาราโกชน และศรัณย์ คำริสุข (2541 : 75-77) กล่าวว่า iva ความแตกต่างกันในภูมิหลัง ประสบการณ์ ลักษณะประจำตัวของแต่ละบุคคล ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ และเวลาที่เปลี่ยนไปจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการรับรู้ของคน ดังนี้

1. การใส่ใจ (Attention) การใส่ใจเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการรับรู้ การที่บุคคลมีการรับรู้ในเรื่องใดบุคคลจะต้องเกิดการใส่ใจสิ่งนั้น การใส่ใจเป็นเสมือนกระบวนการ

เตรียมพร้อมที่จะรับรู้ การเกิดการใส่ใจนั้นจะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 2 ประการ คือ ภาวะของผู้รับรู้ (State of the Perceiver) และคุณลักษณะของสิ่งเร้า (Stimulus Characteristics)

1.1 ภาวะของผู้รับรู้ หมายถึง บุคคลแต่ละคนเกิดมามีสถานภาพต่างกัน เจริญเติบโตมาในสังคมที่ต่างกันย่อมทำให้มีความนึกคิดแตกต่างกันไปด้วย ความแตกต่างกันในด้านความต้องการ (Need) แรงจูงใจ (Motive) และการคาดหวัง (Expectancy) เป็นเสมือนตัวกระตุ้นให้บุคคลเกิดการใส่ใจ

1.2 คุณลักษณะของสิ่งเร้า เป็นสิ่งที่บุคคลได้พบ ได้รู้สึก และจะทำให้บุคคลเกิดการใส่ใจมากน้อยเพียงใด อาจเกิดจากความเข้ม ขนาดของสิ่งเร้า ทำตรงกันข้ามหรือทำแปลกออกไป การทำซ้ำ การเคลื่อนไหว

2. ประสบการณ์เดิม (Previous Experience) ประสบการณ์เดิมเป็นเหมือนเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะทำให้การตีความจากการรู้สึกแจ่มชัดขึ้น

3. การเตรียมการคิดและสถานการณ์ห้อมล้อม (Mental Set and Context) การมีชีวิตอยู่ในสังคมที่อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมมากมาย

ประทีพย์ คนทัด (2545: 19) ได้สรุปว่า ปัจจัยที่กำหนดการรับรู้ หมายถึง สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของบุคคล ที่สำคัญมีความสนใจ ความรู้ ประสบการณ์เดิม ลักษณะของสิ่งเร้า และแรงจูงใจ เป็นต้น ซึ่งอิทธิพลดังกล่าว แบ่งออกเป็นอิทธิพลจากภายนอก เช่น สิ่งเร้าต่างๆ และอิทธิพลจากภายใน เช่น อวัยวะรับสัมผัส การรับรู้ประสบการณ์ แรงจูงใจ หรืออิทธิพลทางสังคม ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ นั้น ได้แก่

1. ปัจจัยทางด้านสรีระของร่างกาย ได้แก่ ระบบประสาทสัมผัส เช่น หู ตา จมูก ลิ้น เป็นต้น

2. ปัจจัยทางด้านคุณลักษณะของผู้รับรู้ ได้แก่ ทักษะคิด อารมณ์ ค่านิยม ความต้องการ แรงจูงใจ บุคลิกภาพ ประสบการณ์ หรือความถี่ของประสบการณ์นั้น เป็นต้น

3. ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมภายนอก ได้แก่ ตำแหน่ง และบทบาททางสังคม องค์ประกอบทางสังคม วัฒนธรรม การจัดการองค์การ และสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว

Schermerhorn, Hunt and Osborn (2000 อ้างถึงใน เพ็ญผล โสภณ 2550) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่สนับสนุนความแตกต่างในการรับรู้ และกระบวนการรับรู้ของบุคคลในการทำงาน ประกอบไปด้วยคุณลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ตัวผู้รับรู้ คือ ประสบการณ์ที่ผ่านมาของบุคคล ความต้องการหรือแรงจูงใจ บุคลิกภาพ ค่านิยมและทักษะคิด เช่น ผู้ที่มีทักษะคิดทางลบต่อสภาพแรงงานอาจมองเหตุการณ์ว่าเป็นศัตรูกัน เมื่อเจ้าหน้าที่สภาพแรงงานท้องถิ่นมาเยี่ยมที่องค์การ

2. สิ่งแวดล้อม คือ สภาพทางกายภาพ สังคมและบริบทขององค์กร สามารถมีอิทธิพลต่อกระบวนการรับรู้ได้

3. สิ่งที่ได้รับรู้ คือ ลักษณะที่ได้รับรู้ บุคคล วัตถุ หรือเหตุการณ์ เช่น การตัดกัน ความเข้ม การแยกกันของภาพและพื้น ขนาด ความเคลื่อนไหว การทำซ้ำๆ และความแปลกใหม่

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ ประกอบด้วย ปัจจัยภายในตัวผู้รับรู้ ได้แก่ ทักษะ ทักษะการรับรู้ อารมณ์ ค่านิยม ความต้องการ แรงจูงใจ บุคลิกภาพ และประสบการณ์เดิม และปัจจัยภายนอก ได้แก่ ตำแหน่ง บทบาททางสังคม องค์กรประกอบทางสังคม และสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว เป็นต้น

2.5 การวัดการรับรู้

พิศาลกร พิศาลกุล (2545:28) ได้สรุปว่า การรับรู้ คือ คุณสมบัติทางความคิดของบุคคลต่อสิ่งเร้าที่มากกระตุ้นอันเนื่องมาจากการมีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งนั้นๆ โดยการแปลความสิ่งสัมผัสให้มีความหมายซึ่งสามารถวัดได้โดยการวัดความเห็นของบุคคลนั้นๆ ซึ่งอาจใช้แบบทดสอบหรือแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวัด

Baron and Byrne (อ้างถึงใน ระพิน โอนอ่อน 2543:19) ได้กล่าวว่า วิธีการวัดการรับรู้สามารถจำแนกได้ ดังนี้

1. วิธีการสังเกต การสังเกตการณ์รับรู้บุคคลทำได้ 4 วิธี คือ พิจารณาที่ใบหน้าของบุคคลว่ามีการแสดงออกทางสีหน้าอย่างไร สังเกตที่สายตาหรือแววตา พิจารณาที่บุคลิกภาพ อากัปกริยาท่าทางของร่างกาย และพิจารณาที่เจตนาารมณ์ของบุคคลว่าพฤติกรรมที่แสดงออกมีเจตนาอย่างไร

2. การใช้แบบสอบถาม ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

2.1 แบบสอบถามที่มีคำถามเป็นข้อความเพียงความคิดเดียว โดยให้ผู้เลือกตอบตอบว่า เห็นด้วย – ไม่เห็นด้วย ใช่ – ไม่ใช่ ถูก – ผิด ซึ่งในบางครั้งอาจมีคำว่าไม่แน่ใจอยู่ด้วยก็ได้

2.2 แบบสอบถามที่มีตัวเลือกหลายประเด็นตามสเกล เป็นคำถามที่มีประโยคคำถามและคำตอบที่แบ่งระดับการรับรู้ว่ามากน้อยเพียงใดออกเป็น 5 ระดับ หรือ 7 ระดับ หรืออื่นๆ เช่น น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก มากที่สุด หรือเห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย

2.3 แบบสอบถามที่มีคำถามแบบใช้ความหมายคำตรงกันข้าม เป็นการใช้คำหรือวลีที่มีความหมายตรงข้ามกันเป็นคู่ๆ โดยมีมาตรวัดตามแนวนอน แล้วให้ผู้ตอบเลือกตามสภาพการรับรู้ที่มีต่อเรื่องนั้นๆ

Krathwohl and Others (อ้างถึงใน วราภรณ์ จันเศรษฐ 2547: 13) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการวัดการรับรู้ ดังนี้

1. การวัดการรับรู้จะต้องวัดพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสำนึก โดยการรับรู้หรือการยอมรับว่ามีสิ่งนั้นหรือเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น
 2. การที่จะมีการรับรู้เรื่องใดนั้นจะต้องมีความรู้หรือเคยรู้จักกับสิ่งนั้นมาก่อนถึงแม้ว่าจะเป็นการรู้จักอย่างผิวเผินก็ตาม
 3. ขอบเขตของการรับรู้ มีตั้งแต่การรับรู้อย่างผิวเผินจนถึงการรับรู้อย่างลึกซึ้ง
 4. การรับรู้ที่เกิดขึ้นจะเริ่มจากการรับรู้อย่างผิวเผินก่อนแล้วจึงจะเกิดการรับรู้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น
 5. ในการสร้างแบบการวัดการรับรู้ สถานการณ์ที่สร้างเพื่อให้เกิดการรับรู้เกิดขึ้นจะต้องไม่มีการชี้แนะหรือชักนำโดยตรงจากผู้ให้การวัดว่ามีสิ่งของหรือมีปรากฏการณ์นั้นอยู่
- จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การวัดการรับรู้เป็นการวัดความคิดเห็น ความรู้ ความเข้าใจ เพื่อให้ทราบถึงพฤติกรรมของบุคคล การวัดการรับรู้จำแนกได้ 2 วิธี คือ วิธีการสังเกต โดยการสังเกตกริยาท่าทางของบุคคลว่าพฤติกรรมที่แสดงออกมีเจตนาอย่างไร และวิธีการใช้แบบสอบถามเพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจต่อสิ่งนั้น

3. แนวคิดการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT)

นันทา บุรณธนัง (2543: 18-21) ได้สรุปการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมไว้ดังนี้ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะองค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบันต้องมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันกับสิ่งแวดล้อมภายใต้ทฤษฎีระบบที่ว่าลักษณะขององค์กรปัจจุบันเป็นระบบเปิด (Open Systems) มากกว่าระบบปิด (closed Systems) ด้วยเหตุนี้ สิ่งแวดล้อมจึงมีอิทธิพลต่อองค์กร ผู้บริหารองค์กรจึงจำเป็นต้องพิจารณาและหาประโยชน์จากปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรและขจัดปัจจัยที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานอันจะนำไปสู่ความล้มเหลวขององค์กร

สภาพแวดล้อม ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร (External environment) และสภาพแวดล้อมภายในองค์กร (Internal Environment)

สภาพแวดล้อมภายนอก สามารถแบ่งได้เป็น สภาพแวดล้อมภายนอกโดยทั่วไป (General environment) ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกในระดับกว้าง และมีผลกระทบโดยอ้อมต่อการปฏิบัติการขององค์กร เช่น ปัจจัยทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี การเมือง

กฎหมาย เป็นต้น และสภาพแวดล้อมเชิงปฏิบัติการ (Task environment) ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการปฏิบัติการ เช่น ผู้รับประโยชน์และผู้รับบริการ ความต้องการได้รับการบริการ ความพร้อมในการให้บริการ กลุ่มบุคคลผู้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับความต้องการได้รับการบริการและความพร้อมในการให้บริการ เป็นต้น

สภาพแวดล้อมภายใน ซึ่งถือได้ว่าเป็นทรัพยากรขององค์กร เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการวางแผน ความเข้มแข็งหรืออ่อนแอขององค์กรเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับทรัพยากรที่มีอยู่ ถ้าทรัพยากรดีพอก็จะราบรื่นผู้ปฏิบัติงานมีขวัญกำลังใจและลูกค้ามีความเชื่อถือ เช่น โครงสร้างและระบบบริหารขององค์กร

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเป็นการประเมินจุดอ่อนภายในองค์กร โอกาส และอุปสรรคจากภายนอกองค์กรซึ่งเป็นปัจจัยเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ วิธีการและเทคนิคที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในวงการธุรกิจเอกชน คือ การวิเคราะห์ SWOT

SWOT เป็นคำย่อมาจากคำว่า Strengths Weaknesses Opportunities และ Threats โดยแต่ละคำมีความหมาย ฌรงค์ หุตานุวัตร และนันทยา หุตานุวัตร (2542) กล่าวไว้ดังนี้

Strengths คือ จุดแข็ง หมายถึง ความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบวก ซึ่งองค์กรนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ดี

Weaknesses คือ จุดอ่อน หมายถึง สถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นลบและด้อยความสามารถ ซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ไม่ดี

Opportunities คือ โอกาส หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการขององค์กร

Threats คือ อุปสรรค หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่ขัดขวางการทำงานขององค์กรไม่ให้เกิดบรรลุวัตถุประสงค์ หรือ หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เป็นปัญหาต่อองค์กร

สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการวิเคราะห์ SWOT คือ หัวข้อหรือประเด็น ที่ใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์และการระบุปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ (Key success factors) ของธุรกิจ เพราะสิ่งเหล่านี้ทำให้กระประเมิน จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค ได้ถูกต้อง ซึ่งจะส่งผลต่อการกำหนดกลยุทธ์ที่ถูกต้อง การกำหนดกรอบการวิเคราะห์ SWOT ใดๆ ขึ้นอยู่กับลักษณะธุรกิจและธรรมชาติขององค์กรนั้น เช่น การวิเคราะห์ SWOT ของธุรกิจชุมชน ฌรงค์และนันทยา หุตานุวัตร

ได้กำหนดกรอบการศึกษาวิเคราะห์และสถานการณ์ภายในองค์กรที่ประกอบด้วย ภารกิจและวัตถุประสงค์ขององค์กร ประสิทธิภาพขององค์กร และกลยุทธ์การบริหารจัดการ ซึ่งจำแนกเป็นการบริหารจัดการบุคคล การบริหารจัดการการเงิน การบริหารจัดการการผลิต และการบริหารจัดการการตลาด ส่วนกรอบการศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอกองค์กร คือ ลักษณะธุรกิจชุมชน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพ ลักษณะวัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจในสังคมชนบท โครงสร้างอำนาจในสังคมชนบท การแข่งขันทางการค้า หน่วยงานพัฒนาเอกชนต่อการพัฒนาชนบทและองค์การระหว่างประเทศต่อการพัฒนาชนบท

สร้างกลยุทธ์ทางเลือกโดยใช้ผลวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคขององค์กร โดยวิธีการที่เรียกว่า SWOT matrix คือสร้างตาราง matrix แต่ละประเภททั้งจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค แล้วจับคู่เพื่อหากลยุทธ์ ซึ่งในการจับคู่นั้นอาจใช้จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส หรืออุปสรรค เพียงข้อเดียวหรือมากกว่าหนึ่งข้อก็ได้ และบางข้ออาจไม่ทำให้เกิดกลยุทธ์ก็ได้ การจับคู่นี้เพื่อกำหนดกลยุทธ์ที่ใช้ในแต่ละกรณี คือ ใช้จุดแข็งภายในไปช่วงชิงโอกาสที่คาดว่าจะเกิดจากภายนอก (SO) ซึ่งมักเป็นกลยุทธ์ในการสร้างความเติบโตโดยขยายกิจการ ใช้จุดแข็งหลีกเลี่ยงหรือลดผลกระทบจากอุปสรรคภายนอกที่คาดว่าจะเกิดขึ้น (ST) ใช้โอกาสที่คาดว่าจะเกิดขึ้นมาปรับปรุงจุดอ่อน (WO) ซึ่งกลยุทธ์ ที่ใช้มักเป็นการรักษาเสถียรภาพ เลือกดำเนินกิจกรรมที่กำลังดำเนินการไม่ขยายกิจการประเภทอื่น และลดจุดอ่อนภายใน เลี่ยงอุปสรรคภายนอก (WT) ซึ่งกลยุทธ์ที่ใช้จะเป็นการตัดกิจกรรมบางกิจการออกไป

4. การดำเนินการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

สำนักส่งเสริมการผลิตข้าว กรมการข้าว (2553) ระบุว่าเมล็ดพันธุ์เป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลิตของภาคการเกษตรของประเทศ ดังนั้นกรมการข้าวจึงให้ความสำคัญในการดำเนินงานพัฒนาระบบการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์โดยการบูรณาการการดำเนินร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตร โดยมีสาระโครงการ ดังนี้

4.1 องค์ประกอบของศูนย์ชุมชน

- 1) แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 200 ไร่ เป็นแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อใช้ในชุมชน และสาธิตเทคโนโลยีการผลิตข้าวที่ถูกต้องและเหมาะสม

2) สถานที่ตั้งศูนย์/อุปกรณ์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เป็นพื้นที่ที่มีบริเวณกว้างขวาง พอสมควรเพื่อใช้เป็นแหล่งรวบรวมผลิตผลและกระจายพันธุ์ข้าวที่ได้จากแปลง 200 ไร่ และอาจมี อุปกรณ์การผลิตเมล็ดพันธุ์อย่างง่าย ๆ ที่ตั้งศูนย์อาจใช้สถานที่ทำงานของคณะกรรมการ สถานที่จัด ประชุมสมาชิก หรือเป็นโรงเรียนเกษตรกรก็ได้

3) ชุมชน/เกษตรกรสมาชิก/คณะกรรมการ เป็นเจ้าของศูนย์ข้าวชุมชน ดำเนินงานร่วมกัน โดยจัดตั้งเป็นองค์กรที่มีคณะกรรมการทำหน้าที่บริหาร/จัดการงานพัฒนาการผลิตและการตลาดเพื่อชุมชน

4) กองทุนการผลิต คือเงินที่ได้อาจจากการบริหารงานผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์รวมทั้งที่เก็บคืนจากเกษตรกรสมาชิกในส่วนของปัจจัยการผลิตที่ได้รับจากทางราชการ หรือเงินที่ได้มาจากแหล่งอื่น ๆ

4.2 บทบาท/ภารกิจศูนย์ข้าวชุมชน

1) ผลิตและกระจายพันธุ์ดีไปสู่เกษตรกรเป้าหมายในชุมชน กล่าวคือ กำหนดให้แต่ละศูนย์ฯ มีขอบเขตพื้นที่เป้าหมายประมาณ 8,000 ไร่

2) ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวแก่เกษตรกรเป้าหมาย โดยอาศัย กระบวนการโรงเรียนเกษตรกร กล่าวคือ ทุกศูนย์จะต้องคัดเลือกเกษตรกร 20 - 30 ราย เพื่อเข้ารับการอบรมตามหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง เน้นการฝึกปฏิบัติและพิสูจน์ทราบด้วยตนเอง ตลอดฤดูกาลปลูกข้าว เป็นจำนวน 5 - 8 ครั้ง ใช้เวลาครั้งละ 4 - 6 ชั่วโมง จัดโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบตำบล(เกษตรตำบล) ในพื้นที่ ซึ่งได้รับการอบรมกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรจากวิทยากรหลัก (TOT) ประจำจังหวัดอีกชั้นหนึ่ง เกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมแต่ละครั้งจะต้องถ่ายทอดสิ่งที่ได้รับไปสู่เกษตรกรเป้าหมายต่อไป นอกจากนี้ อาจจัดให้มีวันสาธิตระดับจังหวัด เพื่อให้เกษตรกรทั่วไปได้เข้าร่วมศึกษาเรียนรู้ด้วย

3) บริหารจัดการศูนย์เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้ โดยการจัดให้มีคณะกรรมการบริหารศูนย์ เพื่อเป็นผู้แทนเกษตรกรทั้งหมด ทำหน้าที่ในการวางแผนและกระจายพันธุ์ ร่วมถ่ายทอดเทคโนโลยี ตลอดจนเก็บรวบรวมเงินกองทุนจากผลตอบแทนที่ได้รับจากการสนับสนุนของทางราชการ เพื่อซื้อเมล็ดพันธุ์และปัจจัยการผลิตที่จำเป็นในการผลิตเมล็ดพันธุ์ทุกปีตลอดไป ทั้งนี้ กำหนดให้มีการประชุม เพื่อพบปะหารือในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอยู่เสมอ

4) เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาการผลิตการตลาดข้าวและสังคมชาวนา เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดในการถ่ายโอนอำนาจจากภาครัฐลงสู่ท้องถิ่น ซึ่งชุมชนจะเป็นแกนหลักสำคัญต่อการพัฒนาการผลิตและการตลาดข้าว โดยภาครัฐจะเป็นเพียงผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวก

สะดวก ดังนั้นบทบาทหรือภารกิจนี้จึงเท่ากับเป็นการเตรียมการไว้สำหรับอนาคตอันใกล้ ศูนย์ฯ แต่ละแห่งจะต้องมีการเชื่อมโยงกับองค์การบริหารส่วนตำบลและเป็นจุดที่ภาครัฐจะนำเอาโครงการต่าง ๆ ลงไปดำเนินงานร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาการผลิต การตลาดข้าว ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

4.3 วิธีการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน

ศูนย์ข้าวชุมชน เป็นศูนย์กลางชาวนาในด้านการผลิต และกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีไปสู่ชาวนาในชุมชน รวมทั้งเป็นจุดสาธิตเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าว มีขอบเขตแต่ละศูนย์ประมาณ 8,000 ไร่ ดำเนินการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ทุกระดับ ทั้งตำบล อำเภอ จังหวัด ตลอดจนจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวและศูนย์วิจัยข้าว มีเป้าหมายในการขยายผลที่ชัดเจน ดังนี้

- 1) ด้านเมล็ดพันธุ์ ขยายผล 2,600 ไร่ ในฤดูกาลเพาะปลูกต่อไป
- 2) ด้านเทคโนโลยี ขยายผล 8,000 ไร่ ในฤดูกาลเพาะปลูกต่อไป
- 3) มีการดำเนินงานที่ต่อเนื่องและยั่งยืนถาวร มีชุมชนโดยเกษตรกรที่

รวมตัวกันเป็นองค์กรเป็นผู้รับผิดชอบบริหารจัดการและเป็นผู้รับผลประโยชน์ ด้วยเหตุนี้ ศูนย์ข้าวชุมชนจึงเป็นรากฐานที่กรมการข้าวมุ่งหวังให้เป็นศูนย์กลางในงานพัฒนาการผลิตข้าวของประเทศในอนาคต ดังนั้น บทบาทของศูนย์ข้าวชุมชนจึงเป็นมากกว่าแปลงสาธิตหรือแปลงส่งเสริมการผลิตข้าว

4.4 ขั้นตอนการปฏิบัติ

4.1.1 การคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร

- 1) พิจารณาลงในพื้นที่ตำบลอันเป็นที่ตั้งของศูนย์ฯ นำร่องฯ เป็นอันดับแรก เพื่อสนับสนุนกิจกรรมศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล
- 2) เป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวที่สำคัญ มีพื้นที่ขนาดใหญ่กว่า 8,000 ไร่ ติดต่อกัน ถ้าอยู่ในขอบเขตตำบลเดียวกัน จะช่วยให้เป้าหมายมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยพิจารณา ดังนี้

- (1) ถ้าตำบลมีพื้นที่ปลูกข้าว 8,000 ไร่ อยู่แล้วสามารถตั้งศูนย์ฯ

1 ศูนย์

- (2) ถ้าตำบลมีพื้นที่ไม่ถึงเกณฑ์ให้รวมกันจัดตั้งศูนย์ฯ กับตำบลใกล้เคียงจนมีพื้นที่ตามเกณฑ์

- (3) ถ้ามีพื้นที่กระจัดกระจายให้รวมกันจัดตั้งศูนย์ฯ จากหลาย ๆ ตำบล หรืออำเภอจากมีพื้นที่ตามเกณฑ์

3) ความเหมาะสมทางด้านพื้นที่ คือ สภาพดินดีและมีน้ำดีพอสมควร ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุผลได้ง่ายขึ้นในเบื้องต้น

4) ชุมชนหรือเกษตรกรต้องมีความเข้มแข็ง พร้อมที่จะเข้าร่วมโดยเข้าใจในหลักวิธีการและเป้าหมายของโครงการอย่างแท้จริง ทั้งนี้ในการเริ่มต้นควรประชุมชี้แจงกับคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อมีส่วนร่วมในการกำหนดองค์กรเกษตรกร ศูนย์ฯ และเป้าหมายพื้นที่กระจายพันธุ์ข้าว

5) ตัวแทนชุมชนหรือเกษตรกรซึ่งจะใช้พื้นที่เป็นจุดที่ตั้งศูนย์ ควรมีบริเวณพื้นที่กว้างขวางพอที่จะเป็นสถานที่รวบรวมผลผลิต ปรับปรุงสภาพ และเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ ตลอดจนเป็นสถานที่จัดประชุม บริหารจัดการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวแก่เกษตรกร เป้าหมาย นอกจากนี้อาจเตรียมไว้เพื่อการจัดหาวัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ เครื่องอบ เครื่องบรรจุ เครื่องคัด แยกทำความสะอาด ฯลฯ

4.4.2 การจัดองค์กรเกษตรกร เกษตรกรที่จะเข้าร่วมโครงการมี 2 ส่วน คือ

1) เกษตรกรที่ร่วมจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ 200 ไร่ (พื้นที่ไข่แดง)

(1) จะต้องมีการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่นประมาณ 10 - 20 คน โดยจัดตั้งเป็นองค์กรมีตำแหน่งประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก และกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ทำหน้าที่วางแผนและดำเนินการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ 200 ไร่ และผลิตเมล็ดพันธุ์กระจายพันธุ์ ตลอดจนดำเนินธุรกิจด้านเมล็ดพันธุ์ข้าว ภายใต้คำแนะนำของตำบล อำเภอ จังหวัด รวมทั้งศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว และศูนย์วิจัยข้าว ทั้งนี้ ให้คณะกรรมการชุดนี้ เป็นกรรมการบริหารศูนย์ฯ ไปในขณะเดียวกัน

(2) มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับ รวมทั้งข้อปฏิบัติอื่น ๆ เช่น การคัดเลือกตำแหน่งต่าง ๆ วาระการดำรงตำแหน่ง วาระการประชุม การอนุมัติ อนุญาต การจัดซื้อจัดจ้าง การจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ การบริหารงานทั่วไป ตลอดจนการบริการเงินกองทุนที่ได้จากการดำเนินธุรกิจเมล็ดพันธุ์และการจัดสรรประโยชน์ ทั้งนี้ ควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรเป้าหมายที่เป็นสมาชิกและผู้นำสมาชิกท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมด้วย

(3) ในองค์กรของศูนย์ข้าวชุมชน ควรเพิ่มสมาชิก ผู้แทนหมู่บ้าน หรือผู้แทนกลุ่มผู้รับพันธุ์ (กลุ่มละประมาณ 1,000 - 2,600 ไร่) ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้านต่าง ๆ

2) เกษตรกรเป้าหมาย (พื้นที่ไข่ขาว) ที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมาย 7,800 ไร่ มีวิธีการดำเนินงานดังนี้

(1) มีการจัดทำทะเบียนเกษตรกรเป้าหมายซึ่งร่วมเป็นสมาชิกให้ชัดเจน เพื่อผลด้านการกระจายเมล็ดพันธุ์จากแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ 200 ไร่ โดยแบ่งเป้าหมายกระจายพันธุ์เป็น 3 ส่วน ๆ ละประมาณ 2,600 ไร่ เพื่อการกระจายพันธุ์ในช่วงเวลา 3 ปี

(2) ควรจัดประชุมเพื่อจัดทำข้อตกลงเบื้องต้นในเป้าหมายกระจายพันธุ์ในปีต่อไปว่าจะเป็นเกษตรกรในพื้นที่ 2,600 ไร่ และในส่วนที่เหลือให้ครบ 7,800 ไร่

(3) ควรมีการพิจารณาวิธีการกระจายพันธุ์เข้าร่วมกันว่าจะใช้วิธีการจำหน่าย หรือแลกเปลี่ยน หากใช้วิธีการจำหน่ายจะกำหนดราคาเท่าใด

3) การจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 200 ไร่

(1) วัตถุประสงค์ของการจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 200 ไร่ มี

2 ประการ

(2) ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อใช้ในชุมชน กำหนดให้มีการนำผลผลิตที่ได้ร้อยละ 50 กระจายในพื้นที่เป้าหมาย 2,600 ไร่ ดังนี้

ปีที่ 1 พื้นที่กระจายพันธุ์ดีจากแปลง 200 ไร่ จำนวน 2,600 ไร่

ปีที่ 2 พื้นที่กระจายพันธุ์ดีจากแปลง 200 ไร่ จำนวน 2,600 ไร่

ปีที่ 3 พื้นที่กระจายพันธุ์ดีจากแปลง 200 ไร่ จำนวน 2,600 ไร่

ในปีที่ 4 ผลผลิตจากแปลง 200 ไร่ จะต้องกระจายพันธุ์เริ่มต้นในพื้นที่กระจายไปแล้วในปีที่ 1 หมุนวนใหม่ เท่ากับว่าเกษตรกรสมาชิกจะได้รับการส่งเสริมพันธุ์ข้าวใหม่ทุก ๆ 3 ปี ตามหลักวิชาการ

(3) สาธิตและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตข้าวที่ถูกต้องเหมาะสม ให้แก่ เกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย 7,800 ไร่ โดยกรมการข้าวจะพิจารณาสร้างขบวนขึ้นนำจากชาวนาสมาชิกศูนย์ฯ ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการพัฒนาเป็นวิทยากรชาวนา และมีความเสียสละในการทำงานให้กับส่วนรวมจำนวนศูนย์ละ 5 คน โดยมีหน้าที่หลักในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ชาวนาสมาชิก ในอัตรา 1 ต่อ 10 คนต่อปี โดยอาศัยกระบวนการ โรงเรียนเกษตรกร การสาธิต และถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อให้เกษตรกรเป้าหมายรับไปปฏิบัติตาม มีจุดมุ่งหมาย คือ

- เพิ่มผลผลิตข้าวต่อไร่ให้สูงขึ้น

- เพิ่มคุณภาพข้าวโดยการเพิ่มเปอร์เซ็นต์ตันข้าว และได้ผลผลิตข้าว

ที่ถูกต้องอนามัย

- ลดต้นทุนการผลิตข้าวซึ่งแต่ละพื้นที่ หรือแต่ละศูนย์ฯ จะต้องมิ

การกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาที่ชัดเจน เช่น เพิ่มผลผลิตข้าวจาก 400 เป็น 430 กิโลกรัมต่อไร่ โดยพิจารณาจากผลผลิตฐานเดิมในปัจจุบัน หรือเพิ่มเปอร์เซ็นต์ต้นข้าวจาก 35% เป็น 40% หลังจากนั้น จะต้องมีการประเมินว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

4.5 การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน

ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าววนครสวรรค์ กรมการข้าว (2552) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน ดังนี้

4.5.1 หลักการผลิตเมล็ดพันธุ์ดี

ความสำคัญของเมล็ดพันธุ์การเพาะปลูกข้าวในปัจจุบัน เกือบทั้งหมดปลูกเพื่อการค้า จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงต้นทุนและผลตอบแทนจากการลงทุน ข้าวต้นหนึ่งเป็นเสมือนเครื่องจักรเครื่องหนึ่ง เมื่อใส่วัตถุดิบเข้าไปในปริมาณที่เท่ากัน ผลผลิตที่ได้จากเครื่องจักรที่มีประสิทธิภาพสูง จะมีการสูญเสียน้อย ได้ผลผลิตมากกว่า และมีคุณภาพที่ดีกว่า จึงสามารถสรุปได้ ดังนี้

1) พันธุ์เป็นสิ่งจำกัดผลผลิตสูงสุด หากเปรียบเทียบการให้ปุ๋ย ยา สารโหม การปฏิบัติดูแล ในปริมาณที่เท่ากัน ข้าวพันธุ์ดี ย่อมให้ผลผลิตที่มากกว่า และการเพิ่มปัจจัยต่าง ๆ มากขึ้น จนถึงจุด ๆ หนึ่ง พันธุ์ที่ดีกว่าจะหยุดการให้ผลผลิตเพิ่ม ในขณะที่พันธุ์ที่ดีกว่ายังคงให้ผลผลิตเพิ่มได้ นั่นคือ ความสามารถในการให้ผลผลิตสูงสุด ของพันธุ์ดีจะสูงกว่า

2) พันธุ์เป็นจุดเริ่มต้นของคุณภาพ การคัดเลือกผสมพันธุ์ เพื่อผลิตพันธุ์ใหม่แต่ละพันธุ์ จะต้องคำนึงถึงความต้องการของตลาด หรือผู้บริโภค รวมถึงสภาพแวดล้อม ความต้านทานโรค แมลง การตอบสนองต่อปุ๋ย ตามวัตถุประสงค์ของผู้ผสมพันธุ์ เพื่อให้ผ่านการรับรองพันธุ์ของคณะกรรมการนั้น การผสมพันธุ์ การคัดเลือกพันธุ์ดังกล่าว วัตถุประสงค์หลัก ก็คือคุณภาพของผลผลิตที่ได้จากพันธุ์นั้น ต้องมีคุณภาพที่ดี ตรงตามความต้องการตลาดนั่นเอง

3) พันธุ์ดีจะช่วยลดต้นทุนการผลิต ในการลงทุนที่เท่ากันหรืออาจสูงกว่า เมื่อหักต้นทุนแล้ว การใช้พันธุ์ที่ดีกว่า จะได้รับผลตอบแทนต่อหน่วยที่มากกว่า จึงเป็นการลดต้นทุนต่อหน่วยการผลิต เช่น การเลี้ยงโค ที่มีสายเลือดของพันธุ์ที่มีความสูงใหญ่ อย่าง อินดูบราซิล พร้อม ๆ กับ โคนเมืองพม่า ซึ่งมีขนาดเล็กผอมแห้ง แม้การให้อาหารและสภาพแวดล้อมที่เหมือนกัน ความแตกต่างก็จะเห็นได้ชัดเจนว่าโคนพันธุ์ จะมีความสูงใหญ่ เติบโตได้เร็วกว่า ผลตอบแทนหรือความคุ้มค่าของการเลี้ยง ย่อมสูงกว่าการใช้ข้าวพันธุ์ดีก็ได้ผลเช่นเดียวกัน

4) เพิ่มผลผลิต พันธุ์ข้าวแต่ละพันธุ์ที่ผ่านการผสมพันธุ์ คัดเลือกพันธุ์จนได้รับการรับรองพันธุ์นั้น จะมีความสามารถในการต้านทานโรค แมลง ศัตรูพืช อย่างไม่อย่างหนึ่งหรือหลายอย่างในพันธุ์เดียว หากเราเลือกใช้พันธุ์ที่มีความต้านทานโรค หรือ แมลง ได้เหมาะสมกับ

สภาพพื้นที่ ซึ่งเคยเกิดการระบาดของ? พันธุ์นั้นจะยังคงให้ผลผลิตได้ มากกว่าพันธุ์ที่ไม่ต้านทาน และสิ่งสำคัญ พันธุ์ที่ผ่านการรับรองพันธุ์ จะต้องให้ผลผลิตสูงกว่าพันธุ์มาตรฐานเสมอ มิฉะนั้นจะไม่ได้รับการรับรองพันธุ์

4.5.2 หลักการสำคัญเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์

1) ต้องกำจัดพันธุ์ปน เกิดจากการผสมพันธุ์ระหว่างเพศผู้กับเพศเมีย (เราพูดถึงเรื่องของพืช) คือการถ่ายทอดลักษณะด้านพันธุกรรม (ภายใน DNA) ของสิ่งมีชีวิต ซึ่งจะเกิดลักษณะที่เปลี่ยนไป อาจจะแสดงออกในช่วงชีวิตใดไม่แน่นอน หากลักษณะที่แสดงออก ไม่ตรงกับพันธุ์ที่เราปลูก ข้าวต้นนั้นก็คือ พันธุ์ปน

2) ต้องป้องกันการปนพันธุ์ คือ พืชพันธุ์อื่นที่เราไม่ต้องการ มาเกิดเจริญเติบโตในพื้นที่ปลูกเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์

3) ปลูกด้วยเมล็ดพันธุ์ดี ได้มาตรฐานเมล็ดพันธุ์ข้าวและมาตรฐานแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ ซึ่งเมล็ดพันธุ์ข้าวที่สามารถจำหน่ายได้ ต้องมีคุณภาพตามลักษณะที่กำหนดในพระราชบัญญัติเมล็ดพันธุ์พืช และมาตรฐานการผลิตเมล็ดพันธุ์จากแปลงขยายพันธุ์ข้าวดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 มาตรฐานการผลิตเมล็ดพันธุ์ตามพระราชบัญญัติเมล็ดพันธุ์

ระยะพืช	สิ่งกำหนด	จำนวนเมล็ดพันธุ์ปนที่ยอมให้มีได้	
		ชั้นพันธุ์ขยาย	ชั้นพันธุ์จำหน่าย
แปลงกล้า	พันธุ์อื่น (สูงสุด)	1:2,000 (0.05%)	1:1,000 (0.10%)
	พันธุ์อื่น (สูงสุด)	1:2,000 (0.05%)	1:1,000 (0.10%)
แปลงปลูก	ข้าวแดง (สูงสุด)	0	1:100,000 (0.001%)

ที่มา : ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวนครสวรรค์ (2552)

4.6 องค์ประกอบที่สำคัญในการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพดี และได้มาตรฐาน

ส่วนที่ 1 การผลิตเมล็ดพันธุ์ในแปลง

การผลิตเมล็ดพันธุ์ในไร่นา มีความสำคัญที่สุดในด้านคุณภาพ หากผลผลิตที่ได้จากไร่นา มีคุณภาพไม่ดี ไม่แข็งแรง มีพันธุ์ปนสูงไม่ได้มาตรฐาน เกิดการผสมข้ามกับพืชพันธุ์อื่นแล้ว เมล็ดพันธุ์ดังกล่าวจะไม่สามารถปรับปรุงให้มีคุณภาพดีได้ ฉะนั้นเกษตรกรผู้ทำนา ผู้ปฏิบัติงานซึ่ง

รับจ้างใช้เครื่องจักรเครื่องมือในการเตรียมดินการปลูกการป้องกันกำจัดศัตรูพืชการเก็บเกี่ยวทุกคน ทุกขั้นตอนจะเป็นผู้ที่มีผลต่อคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ทั้งสิ้น

1) เกษตรกรผู้จัดทำแปลง

เกษตรกร ต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการปฏิบัติ ตั้งใจในการป้องกันการปนพันธุ์ และการกำจัดพันธุ์ปน รู้จักลักษณะของพืชพันธุ์ที่ปลูกและสังเกตลักษณะความแตกต่างของข้าวพันธุ์ปลูกข้าวพันธุ์ปน และข้าวพันธุ์อื่น มีจิตสำนึกที่ดี มุ่งมั่นจะผลิตเมล็ดพันธุ์ดีเป็นอันดับแรก โดยทำความเข้าใจถึงประโยชน์การใช้เมล็ดพันธุ์ดี และผลเสียหายที่เกิดจากเมล็ดพันธุ์ที่ไม่ได้มาตรฐาน และไม่นำเมล็ดที่ไม่ได้มาตรฐานจำหน่ายเป็นเมล็ดพันธุ์ รวมถึงการดูแลป้องกันมิให้ผู้ปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกระทำในสิ่งที่มีผลเสียต่อคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ด้วย

2) พื้นที่ทำแปลงที่เหมาะสม

การจัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ จะมีการปฏิบัติและการลงทุนที่เพิ่มมากกว่าการเพาะปลูกทั่วไป โดยเฉพาะเมล็ดพันธุ์ที่ใช้ปลูกทำแปลงพันธุ์ จะต้องเป็นพันธุ์ที่ดีมีคุณภาพสูงกว่ามาตรฐานเมล็ดพันธุ์ ซึ่งหมายถึงจะมีปริมาณน้อยส่วนมากมีไม่เพียงพอ และราคามักจะสูงกว่าพันธุ์ทั่วไป จำเป็นที่จะต้องคัดเลือกพื้นที่เพาะปลูกให้มีสภาพเหมาะสม มีความเสี่ยงต่อการเสียหายน้อยที่สุด และเพื่อป้องกันการปนพันธุ์จากข้าวเรือ ข้าวปลูกพื้นเดิมซึ่งปลูกพันธุ์อื่น ควรกำจัดข้าวเรือก่อนที่จะปลูกข้าว เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์

3) เมล็ดพันธุ์เพื่อจัดทำแปลง

การเลือกพันธุ์ข้าวปลูกหรือเมล็ดพันธุ์ข้าว เป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก ของการดำเนินการ เริ่มต้นด้วยสิ่งที่ดี ย่อมให้ผลตอบแทนที่ดี คู่กับการลงทุน ดังสำนวนคนโบราณกล่าวไว้ถึง การเลือกไว้ว่า จะควัวให้คูที่หาง จะควนางให้คูที่แม่ จะเลือกให้ดีแน่ๆ ต้องดูถึงยาย เมล็ดพันธุ์ก็เป็นสิ่งมีชีวิต ซึ่งการสืบเชื้อสายแก่ลูกหลาน คือการสืบทอดลักษณะพันธุกรรม (ลักษณะที่แสดงออก และลักษณะภายในที่ซึ่งแฝงอยู่ในสายเลือด) หรือที่เราได้ยินกันบ่อย ๆ คือ DNA การเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อปลูกทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์นั้นง่ายกว่ามาก เพราะมีกฎหมายกำหนดมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ และมีผลิตเมล็ดพันธุ์ที่เป็นมาตรฐานของหน่วยงานราชการ โดยมีการตรวจรับรองพันธุ์ว่าเมล็ดพันธุ์ การเริ่มจากการใช้เมล็ดพันธุ์ที่ดี มีความงอกสูง สิ่งเจือปนน้อย ความบริสุทธิ์สูงตรงตามสายพันธุ์มีพันธุ์ปนไม่เกินมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ ปราศจากโรค แมลงปราศจากวัชพืช (โดยเฉพาะข้าววัชพืช ห้ามมิโดยเด็ดขาด) และต้องเป็นพันธุ์ที่ถูกต้องของผู้ปลูกและผู้ซื้ออีกด้วย

4) การป้องกันการปนพันธุ์ และการกำจัดพันธุ์ปน

สิ่งสำคัญที่จะขาดไม่ได้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ เมล็ดพันธุ์เป็นสิ่งมีชีวิต ที่มีการผสมพันธุ์แบบใช้เพศ ทั่วไปข้าวพันธุ์ของไทยเราจะผสมตัวเอง และมีอัตราการผสมข้ามเพียงร้อยละ

0.05 เท่านั้น แต่เมื่อมีการผสมพันธุ์จะมีการแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรมของเพศผู้ และเพศเมีย ฉะนั้น แปลงข้าวที่ เพาะปลูกทุกแปลงไม่ว่าจะใช้เมล็ดพันธุ์ดี ขนาดไหน หรือจากที่ใด ก็ตาม ทุกครั้งที่ปลูกและทุกแปลงจะต้องมีพันธุ์ปน เกิดขึ้นเสมอ จะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับการผสมข้าม และลักษณะที่แสดงออกนั้น แตกต่างจากพันธุ์ปลูกของเรา วิธีที่จะช่วยลดพันธุ์ปน ทำได้โดย ป้องกันมิให้มีข้าวพันธุ์อื่นปนเข้ามาในแปลงปลูกของเรา ซึ่งจะช่วยลดปริมาณการผสมข้ามกับข้าวพันธุ์อื่นลดลง และต้องมีการกำจัดพันธุ์ปนก่อนมีการผสมพันธุ์ ลักษณะพันธุ์ปน ในแต่ละครั้ง แต่ละพืช แต่ละพันธุ์มีความแตกต่างกันไปตามแต่สภาพแวดล้อม การจะระบุให้ชัดเจน ควรได้รับการ ฝึกปฏิบัติจริง และเห็นของจริงในไร่นา จะเป็นวิธีการที่ดีและถูกต้องที่สุด

5) การปฏิบัติดูแลรักษา

การปฏิบัติดูแล เหมือนการเพาะปลูกข้าวทั่วไป มีส่วนที่ต้องเพิ่มในเรื่องของการป้องกันการปนพันธุ์และการกำจัดพันธุ์ปน และที่ควรระวังเรื่องการใช้สารเคมีที่มีผลต่อความมีชีวิตของเมล็ด เนื่องจากเมล็ดที่ได้ครั้งแรกต้องเป็นเมล็ดที่ยังไม่ตาย ต้องมีชีวิต และถ้ามีชีวิตที่ แข็งแรงสมบูรณ์ก็ยิ่งดี สารเคมีที่ต้องระวัง เช่น สารกำจัดวัชพืช (ยาฆ่าหญ้า) ซึ่งนอกจากต้นข้าวจะตายแล้วยังจะมีผลต่อเมล็ดอาจถึงตายได้เช่นกัน

6) การเก็บเกี่ยว

ขั้นตอนที่เกิดความเสียหายในการผลิตเมล็ดพันธุ์มากที่สุด และเกิดการปนพันธุ์มากที่สุด คือ ขั้นตอนการเก็บเกี่ยวนี้เอง เครื่องเก็บเกี่ยวที่ไม่ได้ทำความสะอาด ก่อนเก็บเกี่ยวข้าวพันธุ์ นั้นหมายถึง มีเมล็ดข้าวจากแหล่งอื่นมาปนในข้าวพันธุ์ของเรา 1-3 ถัง หมายความว่า การปฏิบัติ การป้องกันการปนพันธุ์ การกำจัดพันธุ์ที่ผ่านมามีตั้งแต่ต้น ไม่มีเลย เพาะตอนเก็บเกี่ยวเรากับ นำเมล็ดพันธุ์อื่นมาปนกับเมล็ดพันธุ์ ที่เราผลิตซึ่งอาจจะมากกว่าที่เรากำจัดออกเสียอีก

7) ลดความชื้นและการทำความสะอาดเบื้องต้น

ความชื้นของเมล็ดมีผลต่อความมีชีวิตของเมล็ดพันธุ์มากที่สุด กระบวนการเคมีภายในเมล็ดจะเกิดมากหรือน้อยมีผลจากความชื้น ความชื้นที่สูงจะช่วยให้ปฏิกิริยาเคมีเกิดขึ้นมาก และมีผลพลอยได้ เป็นความร้อนสะสมโดยรอบเมล็ดหากอุณหภูมิสะสมสูงเกิน 51 องศาเซลเซียส เป็นเวลานานติดต่อกัน เมล็ดจะตาย หากยังไม่ถึงตากอาหารภายในเมล็ดจะถูกใช้ไปกับการเกิดปฏิกิริยาเคมีนั้น จะลดน้อยลงจนมีผลต่อความแข็งแรงของเมล็ดและอายุการเก็บรักษาด้วย ถ้าความชื้นสูงเพียงพอต่อการงอก (ข้าวใช้ความชื้นเพื่อการงอก 45 % ของน้ำหนักเมล็ด) เมล็ดจะงอกเป็นต้นใหม่ การทำความสะอาดเบื้องต้น โดยการคัดแยกเศษหิน ดิน ทราช และเศษพืช ที่ติดมากับเมล็ด จะช่วยลดแหล่งอาศัยของ เชื้อโรค แมลงและไข่แมลง ได้อย่างมากรวมทั้งลดแหล่งสะสมความชื้นอีกด้วย

ส่วนที่ 2 การควบคุมและการตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์

1) การควบคุมเพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปตามหลักวิชาการ เพื่อป้องกันการปนพันธุ์และการกำจัดพันธุ์ปน ให้มีได้ไม่เกินมาตรฐานที่กำหนดไว้ใน พ.ร.บ. เมล็ดพันธุ์ด้านการควบคุมคุณภาพเมล็ดพันธุ์ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวนครสวรรค์ จะมีคณะกรรมการตรวจติดตามควบคุมกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน และมีการตรวจรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์จากแปลงขยายพันธุ์ก่อนการเก็บเกี่ยวทุกแปลง โดยการตรวจสอบในกระบวนการผลิต ได้แก่ การตรวจสอบเครื่องจักรเครื่องมือตรวจรับรองมาตรฐานแปลงพันธุ์ ตรวจสอบสภาพการเก็บรักษาคุณภาพของเมล็ดพันธุ์

2) การตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ เพื่อให้ทราบสถานะปัจจุบันของเมล็ดพันธุ์ว่ามีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานเมล็ดพันธุ์หรือไม่ ในการตรวจสอบคุณภาพนั้นทุกวิธีการจะใช้หลักสำคัญโดยการใช้วิธีการสุ่ม ตัวอย่างเมล็ดพันธุ์ในแต่ละกลุ่ม แต่ละชุด ด้วยหลักวิธีการสุ่มตัวอย่างตามหลักวิชาการ แล้วแบ่งตัวอย่างมาปฏิบัติการทดสอบ ได้แก่ ทดสอบความชื้น ทดสอบความบริสุทธิ์ ทดสอบความงอก ทดสอบสิ่งเจือปน

ส่วนที่ 3 การปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์

1) คัดทำความสะอาดเบื้องต้น เมล็ดที่ได้จากการเก็บเกี่ยวในไร่นา มักจะมีส่วนที่ไม่ใช่เมล็ดดังที่กล่าวไว้คือสิ่งเจือปน การคัดแยกในครั้งแรกนี้ จะใช้เครื่องคัด โดยใช้ตะแกรงและแรงลม วัตถุประสงค์เพื่อนำสิ่งที่ไม่ใช่เมล็ดออกก่อนจะนำเมล็ดเข้าอบลดความชื้น ซึ่งจะไม่สูญเสียเชื้อเพลิงโดยเปล่าประโยชน์

2) การลดความชื้นเมล็ดพันธุ์นั้น ใช้หลักการ โดยให้ความร้อนผสมกับอากาศ ทำให้อากาศขยายตัวลอยสูงขึ้น เมื่ออากาศผ่านไปตามช่องว่างระหว่างเมล็ดจะเกิดการถ่ายเทความชื้นจากเมล็ดที่มีมากกว่าติดไปกับอากาศ มีผลให้ความชื้นของเมล็ดลดลง

3) คัดแยกทำความสะอาด และคัดขนาดความสม่ำเสมอของเมล็ด มีผลต่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิต เนื่องจาก การงอก ความแข็งแรง การเติบโตของพืชที่เป็น ไปพร้อม ๆ กันทำให้สามารถเก็บเกี่ยวได้พร้อมกัน จะช่วยลดความเสียหายจากการตกหล่น เมล็ดพันธุ์ที่ผ่านการคัดแยกทำความสะอาดและคัดขนาด จะมีขนาดสม่ำเสมอ สิ่งเจือปนทั้งที่มีขนาดใหญ่กว่าและเล็กกว่าเมล็ดพันธุ์รวมถึงเศษฝุ่นผง ละอองจะมีปริมาณไม่เกินมาตรฐาน

4) คัดแยกโดยน้ำหนักเมล็ด ที่ได้จากการคัดแยกขนาดบางส่วน อาจจะมีเมล็ดที่ขนาดเท่ากัน แต่น้ำหนักไม่เท่ากัน จากสาเหตุต่าง ๆ เช่น ภายในเมล็ดมีเนื้อแป้งไม่เต็มเมล็ด (เมล็ดลีบ) หรือถูกแมลงทำลายภายในเมล็ด การคัดแยกโดยน้ำหนักจะช่วยให้เมล็ดมีความสม่ำเสมอยิ่งขึ้น

5) คลุกสารเคมีสารเคมีสำหรับคลุกเมล็ดพันธุ์ มีประโยชน์ในการกำจัดเชื้อโรค และแมลง เพื่อช่วยลดการแพร่กระจายของโรคแมลง ระหว่างการเก็บรักษาจนถึงเวลาก่อนปลูกใน ไร่ นา เป็นการประกันอย่างหนึ่งว่าเมล็ดพันธุ์นั้นปราศจากโรคแมลง ซึ่งอาจติดมากับเมล็ดพันธุ์ได้

6) บรรจุถุงเมล็ดพันธุ์ข้าวของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ขนาดบรรจุถุงละ 25 กิโลกรัม โดยมีสัญลักษณ์ของกรมการข้าว และทุกถุงจะมีป้ายกำกับระบุ ชื่อพืช พันธุ์ สถานที่ผลิต ซึ่ง สามารถสอบทวนกลับได้

4.7 การปลูกข้าวของอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ข้าวเป็นพืชหลักของเกษตรกรในเขตพื้นที่อำเภออินทร์บุรี ปัจจุบันจะมีการทำนา ข้าวกันปีละ ประมาณ 2-3 ครั้งจึงก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายอย่าง เช่น ปัญหาในเรื่องของสภาพ ดินที่เสื่อมโทรม ปัญหาเรื่องการขาดแคลนเมล็ดข้าวพันธุ์ดี ปัญหาเรื่องการระบาดของโรคแมลง ปัญหาเรื่องการใช้สารเคมีกันเป็นจำนวนมาก ปัญหาเรื่องภัยธรรมชาติ น้ำท่วมฝนแล้ง และปัญหาที่สำคัญ คือ ต้นทุนในการผลิตข้าวต่อไร่มีราคาสูงทำให้เมื่อผลิตไปแล้ว เกษตรไม่คุ้มกับลงทุน ตลอดจนราคาผลผลิตที่ตกต่ำและไม่แน่นอน ในส่วนของทางราชการศูนย์บริการฯ ได้จัดตั้งกลุ่ม ส่งเสริมอาชีพ ทุกหมู่บ้าน เพื่อรองรับงบประมาณจากทางราชการในการนำไปประกอบกิจกรรม การทำนา ตลอดจนดำเนินการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนประจำตำบล โดยมี วัตถุประสงค์ที่จะทำการผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดีไว้สนับสนุนให้กับเกษตรกร

อำเภออินทร์บุรีเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดสิงห์บุรี มีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด 155,324 ไร่ มีพื้นที่นา 146,021 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 90 ของพื้นที่การเกษตร โดยลักษณะพื้นที่ลักษณะ ภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูกพืชเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ตั้งอยู่ในเขต ชลประทานสามารถทำนาได้ปีละ 2 - 3 ครั้ง/ปี ในส่วนของการปกครองแบ่งออกเป็น 10 ตำบล (สำนักงานเกษตรอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี, 2557 ก) โดยมีพื้นที่ปลูกข้าวดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 ตารางแสดงตำบลและพื้นที่การปลูกข้าวในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ลำดับที่	ตำบล	พื้นที่ปลูกข้าว(ไร่)
1	อินทร์บุรี	5,850
2	ประศุก	13,412
3	ทับยา	11,892
4	จิวราย	11,671
5	ชีน้ำร้าย	12,450
6	ท่างาม	9,750
7	น้ำตาล	8,545
8	ทองเอน	29,989
9	ห้วยชัน	27,761
10	โพธิ์ชัย	14,701

โดยมีจำนวนหมู่บ้าน 105 หมู่บ้าน เกษตรกรทำนาปีละ 2-3 ครั้ง โดยฤดูนาปีจะเริ่มหว่านข้าวช่วงเดือน พฤษภาคม ถึงมิถุนายน และเก็บเกี่ยวช่วงเดือนสิงหาคม ถึงกันยายน ก็จะเริ่มหว่านนาปรังในช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึง ธันวาคมและเก็บเกี่ยวช่วงเดือน กุมภาพันธ์ ถึงเดือน มีนาคม เกษตรกรอาศัยน้ำชลประทานทั้งหมด 5 แห่ง คือ 1.โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาบรมธาตุ สำนักชลประทานที่ 10 2.โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาชั้นสูตรสำนักชลประทานที่ 10 3.โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษามหาราช สำนักชลประทานที่ 10 4.โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาช่องแค สำนักชลประทานที่ 10 และ 5.โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษามโนรมย์ สำนักชลประทานที่ 10

เกษตรกรส่วนใหญ่จะประกอบกิจกรรมการทำนาเป็นกิจกรรมหลักในส่วนกิจกรรมอื่นๆ เช่น ไม้ผล พืชไร่ พืชผัก เกษตรกรไม่นิยมปลูก จะมีเพียงไม่กี่รายที่จะประกอบอาชีพไม้ผลเป็นหลัก ซึ่งทางราชการได้แนะนำให้มีการรวมกลุ่มและเข้าร่วมชมรมผู้ปลูกไม้ผลของอำเภออินทร์บุรี เพื่อประโยชน์ของสมาชิกเอง นอกนั้นจะปลูกไ่วบริ โภคในครัวเรือน

5. การดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนอำเภออินทร์บุรี

สำนักงานเกษตรอำเภออินทร์บุรีมีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนจำนวน 10 ศูนย์ ตั้งอยู่ในพื้นที่ทั้ง 10 ตำบล สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ศูนย์ละ 20 – 30 ตัน/ปี ประวัติความเป็นมา เริ่มจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ.2549 โดยกรมการข้าวและกรมส่งเสริมการเกษตร ได้สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าวชยันต 1 จำนวน 3 ตัน มอบหมายให้นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรที่รับผิดชอบตำบล เป็นที่ปรึกษาของศูนย์ฯ และคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ ถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรชั้นนำ ตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกได้นำไปปฏิบัติ โดยการดำเนินงานที่ผ่านมา จะเป็นการส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตต่างๆ และมีการประเมินการดำเนินงานของศูนย์ฯ

กลุ่มและการบริหารกลุ่ม

ศูนย์ข้าวชุมชนมีการเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่ม กรรมการชุดเดิมมาจากการแต่งตั้ง การบริหารกลุ่มมีการแบ่งหน้าที่การทำงาน มีกฎระเบียบ การเลือกตั้งประธานและกรรมการจำนวน 5 ตำแหน่ง ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เภรัญญิก กรรมการและเลขานุการ มีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี มีการกำหนดบทบาทหน้าที่กรรมการแต่ละตำแหน่ง ที่ปรึกษา 2 คน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล การบริหารกลุ่มมีกฎระเบียบ ข้อบังคับ สมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหารงานของศูนย์ข้าวชุมชน

การกระจายพันธุ์

ส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อใช้เฉพาะในตำบลยังไม่เพียงพอเพื่อการจำหน่ายไปสู่ชุมชนภายนอกแต่เมื่อได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากภาครัฐมากขึ้นจึงมีการผลิตเมล็ดพันธุ์เพื่อการจำหน่ายภายนอกชุมชน และมีการนำเมล็ดพันธุ์มาใช้ในการปลูกส่วนใหญ่เกษตรกรมักจะใช้พันธุ์ที่ผลิตได้ของศูนย์ฯ และได้รับจากศูนย์ส่งเสริมเมล็ดพันธุ์ กรมการข้าว มีการตัดพันธุ์ปน มีการตรวจสอบควบคุมคุณภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์

การเรียนรู้

สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความรู้ในกลุ่ม มีการจัดสรรทุนเพื่อการเรียนรู้ มีการเรียนรู้โดยใช้แปลงของสมาชิกเป็นแปลงการเรียนรู้ตามระบบโรงเรียนเกษตรกร เป็นบางศูนย์ ยังไม่มีการศึกษาดูงาน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในและภายนอกกลุ่ม

กองทุนศูนย์

คณะกรรมการบริหารกองทุนเป็นคณะเดียวกับคณะกรรมการบริหารกลุ่ม มีกฎระเบียบของการบริหารเงินกองทุนแหล่งที่มาเงินกองทุนจากเมล็ดพันธุ์ข้าวและปุ๋ยเริ่มแรกก็

ได้รับการสนับสนุน สมาชิกทั้งหมดหาเงินกองทุนแบ่งเท่ากันหมด มีการตรวจสอบการบริหารเงินกองทุน มีสมาชิก คณะกรรมการ และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลเป็นผู้ตรวจสอบ จากเดิมมีการปันผล บางศูนย์ก็ไม่มีการปันผลให้กับสมาชิก แต่เก็บไว้เป็นเงินทุนของศูนย์ต่อไป

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยต่าง ๆ นำมากำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาประกอบด้วย

6.1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษาและประสบการณ์ในการทำงาน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

6.1.1 เพศ จากผลการวิจัยของ อังคณา สุวานิช (2555:45) เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท เกษตรกรร้อยละ 71.2 เป็นเพศหญิง และร้อยละ 28.8 เป็นเพศชาย

สัจจา บรรจงศิริ (2552: 271) ศึกษารูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนพบว่า สภาพสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนทั้ง 9 แห่ง สมาชิกส่วนใหญ่ (เกินร้อยละ 50) เป็นเพศชาย

6.1.2 อายุ จากผลการวิจัยของ อังคณา สุวานิช (2555:45) เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท เกษตรกรส่วนมากร้อยละ 37.4 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี รองลงมาร้อยละ 23.7 อายุ 51-60 ปี และมากกว่า 60 ปี โดยเกษตรกรมีอายุต่ำสุด 21 ปี และอายุสูงสุด 80 ปี และอายุเฉลี่ย 51.99 ปี

ศรชวรรณรัศมี แทนสุวรรณ (2553: 90) ศึกษาการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน : กรณีศึกษาบ้านป่าระกำ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนบ้านป่าระกำ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 32-70 ปี เฉลี่ยมีอายุ 45 ปี

6.1.3 ระดับการศึกษา จากผลการวิจัยของ อังคณา สุวานิช (2555:45) เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท เกษตรกรส่วนใหญ่ศึกษาในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 66.9 รองลงมาคือมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 14.4

6.1.4 การเป็นสมาชิกสถาบันอื่น จากผลการวิจัยของ อังคณา สุวานิช (2555:48) เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท เป็นสมาชิกสถาบันอื่นนอกจากศูนย์ข้าวชุมชน มีเกษตรกรที่ไม่เป็นสมาชิกสถาบันอื่น ร้อยละ 19.4 และเป็นสมาชิกสถาบันอื่น

ร้อยละ 80.6 โดยเป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์จำนวนมากที่สุด ร้อยละ 53.2

6.2 ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

6.2.1 การถือครองที่ดิน จากผลการวิจัยของ อังคณา สุวานิช (2556:51) เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้พื้นที่ทำนา 10-30 ไร่ ร้อยละ 37.4 จำนวนพื้นที่รองลงมา 31-50 ไร่ ร้อยละ 21.5 จำนวนพื้นที่ทำนาค่ำสุด 4 ไร่ สูงสุด 140 ไร่ เฉลี่ย 46.01 ไร่ จำแนกเป็น พื้นที่ตนเอง จำนวน 10-30 ไร่ ร้อยละ 43.2 รองลงมาน้อยกว่า 10 ไร่ ร้อยละ 11.5 จำนวนพื้นที่ทำนาค่ำสุด 1 ไร่ สูงสุด 90 ไร่ เฉลี่ย 26.59 ไร่ พื้นที่เช่า จำนวน 10-30 ไร่ ร้อยละ 25.2 รองลงมา 31-50 ไร่ ร้อยละ 19.4 จำนวนพื้นที่ทำนาค่ำสุด 5 ไร่ สูงสุด 110 ไร่ เฉลี่ย 39.80 ไร่ พื้นที่สาธารณะ ส่วนใหญ่ไม่มีการทำนา ร้อยละ 97.1 จำนวนพื้นที่ทำนาค่ำสุด 1 ไร่ สูงสุด 4 ไร่ เฉลี่ย 2.50 ไร่ พื้นที่อื่นๆ (เป็นของญาติ โดยให้ทำฟรี) ส่วนใหญ่ไม่มีการทำนา ร้อยละ 95.7 จำนวนพื้นที่ทำนาค่ำสุด 1 ไร่ สูงสุด 30 ไร่ เฉลี่ย 11.67 ไร่

6.2.2 การกู้ยืมเงิน จากผลการวิจัยของ อังคณา สุวานิช (2556:51) เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท เกษตรกรส่วนใหญ่มีการกู้ยืมเงิน คิดเป็นร้อยละ 74.1 โดยกู้ยืมจากสหกรณ์ฯ ร้อยละ 49.6 รองลงมาคือ ธกส. ร้อยละ 32.4

6.3 ปัจจัยทางด้านสังคม

6.3.1 ตำแหน่งทางสังคม จากผลการวิจัยของ อังคณา สุวานิช (2556:48) เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน โดยมากไม่มีตำแหน่งทางสังคม ร้อยละ 69.8 และมีสถานะทางสังคม ร้อยละ 30.2 โดยส่วนใหญ่เป็นกรรมการหมู่บ้าน ร้อยละ 10.8

6.4 การดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน

ชากร บุเกตุ (2552: 92-95) ศึกษาการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดนนทบุรี พบว่า ในภาพรวมคณะกรรมการฯมีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนในระดับมาก โดยทราบวัตถุประสงค์และบทบาทหน้าที่คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ รวมทั้งบทบาทหน้าที่คณะกรรมการบริหารกองทุน และการดำเนินงานศูนย์ฯ ทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ ด้านการเตรียมการ ศูนย์ข้าวชุมชนมีการประชุมและจัดบันทึกการประชุมเฉลี่ย 2.24 ครั้ง มีที่ตั้งถาวรแต่ไม่มีสถานที่เก็บรวบรวมพันธุ์ข้าว ประมาณครึ่งหนึ่งไม่มีแผนการดำเนินงาน และพื้นที่แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์มีความเหมาะสม ด้านการจัดทำแปลงพันธุ์ มีการควบคุมคุณภาพการผลิตโดยการตัดพันธุ์ปนเฉลี่ย 2.95 ครั้ง แต่มีเพียงเล็กน้อยที่ผ่านการวิเคราะห์คุณภาพ ด้านการกระจายพันธุ์ มีการกำหนดเป้าหมาย (แผน) แต่กระจายพันธุ์ได้น้อยกว่าเดิมและไม่เพียงพอกับความต้องการ ด้านการสาธิตและถ่ายทอดเทคโนโลยี มีจัดการเรียนรู้โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่รัฐ ด้านองค์การบริหารและ

ชุมชน มีการบริหารงานตามหลักเกณฑ์การบริหารงานศูนย์ข้าวชุมชน ด้านกองทุนหมุนเวียน ศูนย์ข้าวชุมชนมีเงินกองทุนหมุนเวียนเฉลี่ย 123,904.09 บาท และใช้ประโยชน์จากเงินกองทุนโดยการให้กู้ยืม มีเพียงหนึ่งในสี่นำไปซื้อเมล็ดพันธุ์ ส่วนด้านการตลาดและอื่นๆ มีแผนการจำหน่ายและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ด้วยเงินสด ส่วนใหญ่มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ศรทวรรณวีร์ศรี แทนสุวรรณ (2553: 90-91) การศึกษาการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน : กรณีศึกษาบ้านป่าระกำ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า สภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน ไม่มีการเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่ม การบริหารกลุ่มไม่มีระบบ ด้านแปลงพันธุ์ พบว่า พื้นที่แปลงพันธุ์ของสมาชิกอยู่ใกล้กันอย่างเหมาะสม ทางด้านการจัดการแปลงนา มีการเตรียมดิน มีการตากเมล็ดพันธุ์มีการตัดพันธุ์อย่างต่อเนื่อง ด้านการกระจายพันธุ์ การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อใช้เฉพาะในตำบลยังไม่มีการกระจายไปสู่ชุมชนภายนอก ด้านการเรียนรู้ไม่มีการแลกเปลี่ยนความรู้ในกลุ่ม และ ไม่มีการจัดสรรทุนเพื่อการเรียนรู้ ด้านการตลาด ไม่มีการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์โดยกลุ่ม มีถุงบรรจุเมล็ดพันธุ์และมีวิธีการเก็บรักษา แต่ไม่มีการวางแผนการจำหน่าย และด้านการบริหารกองทุนมีการบริหารค่อนข้างเป็นระบบและมีการตรวจสอบในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน

นภาพร เวชกามา (2554: บทคัดย่อ) ศึกษาความต้องการของสมาชิกต่อการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรทำนาไร่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร พบว่า สมาชิกกลุ่มๆ มีความต้องการต่อการดำเนินงานกลุ่มระดับมากในเรื่อง การจัดประชุมกลุ่ม ปีละ 1-2 ครั้ง ในเดือนมกราคมหรือมีนาคม การรับทราบแผนปฏิบัติงานประจำปีของกลุ่ม การคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่ม รายงานการตรวจสอบทุนและหุ้นของสมาชิก ฉางและลานตากในการเก็บและรับฝากผลผลิตของสมาชิก การสนับสนุนเงินทุนและจัดหาเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การจัดหารถแทรกเตอร์ เครื่องสูบน้ำและเครื่องสีข้าวมาบริการให้เช่าในราคาที่เป็นธรรม ยานพาหนะเพื่อขนส่งผลผลิตของสมาชิก

6.5 การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน

จิรัชศักดิ์ เสริมแสง (2552:บทคัดย่อ) ศึกษาการวางแผนเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ตำบลไผ่ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ พบว่า กลยุทธ์และมาตรการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ประกอบด้วย (1) โครงการพัฒนาบุคลากรและสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนให้มีความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ดี (2) โครงการขยายพื้นที่แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ ให้ได้ปีละ 200 ไร่ เป็นระยะเวลา 4 ปี และ (3) โครงการระดมทุนจากการหักค่าหุ้นเพิ่มขึ้นเพื่อการพัฒนาศูนย์ให้ยั่งยืน

สัจจา บรรจงศิริ (2552:272) ศึกษารูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า รูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนประกอบด้วยขั้นตอน 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดเป้าหมาย

และจัดทำองค์ประกอบตัวชี้วัดความเข้มแข็งของศูนย์ข้าวชุมชน 2) การประเมินความเข้มแข็งศูนย์ข้าวชุมชนก่อนการพัฒนา 3) การจัดทำยุทธศาสตร์ (แนวทางในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน) 4) การสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 5) การจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน 6) การติดตามการดำเนินงานพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน และ 7) การประเมินความเข้มแข็งศูนย์ข้าวชุมชนหลังการพัฒนา

6.6 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงาน

สำเร็จ บุญคำ (2539:บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนาศรีสว่าง ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพธาราย จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร ด้านบุคลากร สมาชิกบางคนไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ ด้านเงินทุน กลุ่มขาดทุนที่จะรับซื้อข้าวเปลือกและปุ๋ยเคมี ทำให้ไม่สามารถบริการให้แก่สมาชิกได้ทั่วถึง ด้านวัสดุ-อุปกรณ์ กลุ่มขาดรถยนต์บรรทุกและรถตัดข้าว ด้านการจัดการ กลุ่มไม่สามารถปฏิบัติงานได้ตามโครงการที่กำหนดไว้ เช่น ไม่สามารถจัดหาวัสดุการเกษตรได้ตามต้องการ รวมทั้งขาดแหล่งเครดิตเงินกู้ในการประกอบอาชีพของสมาชิก สำหรับการแก้ไขปัญหา กลุ่มเกษตรกรได้จัดเวทีประชุม ปรึกษาหารือระหว่างสมาชิก คณะกรรมการและที่ปรึกษาและได้เชิญเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้คำแนะนำช่วยเหลือ จากผลการดำเนินการ ทำให้กลุ่มเกษตรกรสามารถแก้ไขปัญหาได้และดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า มีตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ซึ่งผู้วิจัยนำไปกำหนดกรอบแนวคิด การวิจัย ดังนี้

1. สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ฯ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนแรงงานในครัวเรือน และรายรับ-รายจ่ายจากการประกอบอาชีพ
2. การดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ การบริหารกลุ่ม การตลาด การทำแปลงขยายพันธุ์ การกระจายพันธุ์ และการเรียนรู้
3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน
4. ปัญหาและข้อเสนอแนะ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นการวิจัยแบบผสมเชิงปริมาณและคุณภาพ ที่มีวิธีการดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับ ประชากร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย กรรมการและสมาชิกศูนย์ฯ 2 กลุ่ม 228 ราย เก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมดดังตาราง

ตารางที่ 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล

ชื่อศูนย์ฯ	กรรมการ(ราย)	สมาชิก(ราย)	รวม(ราย)
ห้วยชัน	8	30	38
ชีน้ำร้าย	8	30	38
ทับยา	8	30	38
ท่างาม	8	30	38
โพธิ์ชัย	8	30	38
ทองเอน	8	30	38
รวม	48	180	228

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและวิธีการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยข้อมูล 3 ชุด ดังนี้

2.1 แบบสอบถามสมาชิกศูนย์ศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ใช้แบบสอบถามกับคณะกรรมการและสมาชิก จำนวน 228 ราย ซึ่งประกอบด้วย 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร

ตอนที่ 2 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและการดำเนินงานของศูนย์ฯ

ตอนที่ 3 สถานภาพการเป็นสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

ตอนที่ 4 ความพึงพอใจและความต้องการกิจกรรม

ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

2.2 แบบสอบถามสมาชิกที่เป็นคณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ใช้แบบสอบถามกับคณะกรรมการ 48 ราย ในประเด็น สภาพทั่วไปของกลุ่ม การบริหารจัดการกลุ่ม แนวทางการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มเกษตรกร การพัฒนาการดำเนินการของกลุ่ม และ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนากลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

ตอนที่ 2 ข้อมูลการดำเนินการในด้านต่างๆ ของศูนย์ฯ

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อศูนย์ฯ

2.3 ประเด็นการสนทนากลุ่ม (focus group) กับผู้แทนสมาชิก จำนวน 7 ราย คณะกรรมการ จำนวน 8 ราย และเจ้าหน้าที่จำนวน 5 ราย ในประเด็นเกี่ยวกับ 1) การดำเนินงานของศูนย์ฯ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค 2) แนวทางการพัฒนาศูนย์ฯ

2.4 การสร้างและทดสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือในลักษณะการใช้แบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

2.4.1 ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ตัวชี้วัด และเกณฑ์กำหนดมาตรฐาน สถานการณ์การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว สภาพเศรษฐกิจ สังคม และการปลูกข้าวของอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนและการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชนอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.2 การสร้างแบบสอบถาม นำผลจากการศึกษาค้นคว้าตามข้อ 2.3.1 มากำหนดในการสร้างแบบสอบถาม

2.4.3 การตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถาม เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปให้คณะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาตรวจสอบความเหมาะสม และให้คำแนะนำแก้ไข

2.4.4 ทดสอบความเชื่อมั่น โดยการนำแบบสอบถามสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ทดสอบ (pretest) กับประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับประชากรในการวิจัยจำนวน 20 ราย นำผล

การสอบถามตอนที่ 3 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการปลูกข้าว ตอนที่ 4 ความพึงพอใจและความต้องการกิจกรรม และตอนที่ปัญหาของศูนย์ข้าวชุมชน ไปทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น (reliability consistency) ตามวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (coefficient of alpha หรือ Cronbach) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

1) การคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเกี่ยวกับการรับข้อมูลข่าวสารด้านการปลูกข้าว ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.799

2) การคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเกี่ยวกับความพึงพอใจกับสภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.802

3) การคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเกี่ยวกับปัญหาในการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.785

จากการทดสอบความเชื่อมั่นเครื่องมือทั้งหมดมีความเชื่อมั่น ในเกณฑ์ที่เหมาะสมจึงนำแบบสอบถามไปปรับปรุงแก้ไขและนำไปเก็บตัวอย่างข้อมูลต่อไป

3.2 ข้อมูลในแบบสอบถามได้จากการสอบถามคณะกรรมการ เกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์ฯ และสัมภาษณ์เชิงลึก ทำการศึกษาทบทวนวรรณกรรม และนำมากำหนดประเด็นในการสอบถาม และสัมภาษณ์ต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data)

3.1.1 การสอบถามสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ซึ่งมีลักษณะคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended question) และคำถามแบบปลายปิด (Closed-ended question)

3.1.2 การสนทนากลุ่ม (focus group) กับสมาชิกที่เป็นคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน เพื่อร่วมสนทนาเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม

3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ได้จากการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารรายงานของศูนย์ข้าวชุมชน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ

ข้อมูลที่รวบรวมได้จะนำมาแยกตามหมวดหมู่ กำหนดรหัสข้อมูลให้ค่าข้อมูลเป็นตัวเลข โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติวิเคราะห์เชิงพรรณนาเพื่ออธิบายข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติความถี่ ร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

วิเคราะห์เชิงเนื้อหาและจัดหมวดหมู่ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (SWOT analysis) และแนวทางการพัฒนา

5.3 การกำหนดระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการปลูกข้าว ความพึงพอใจและความต้องการกิจกรรม โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ

ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความพึงพอใจและความต้องการกิจกรรมใช้มาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ตามวิธีการของ Likert โดยกำหนดช่วงการมีส่วนร่วมเป็น 5 ระดับ (บุญชูม ศรีสะอาด 2543 : 99-103) ดังนี้

- 5 คะแนน หมายถึง การรับรู้/ความพึงพอใจ/ความต้องการในระดับมากที่สุด
- 4 คะแนน หมายถึง การรับรู้/ความพึงพอใจ/ความต้องการในระดับมาก
- 3 คะแนน หมายถึง การรับรู้/ความพึงพอใจ/ความต้องการในระดับปานกลาง
- 2 คะแนน หมายถึง การรับรู้/ความพึงพอใจ/ความต้องการในระดับน้อย
- 1 คะแนน หมายถึง การรับรู้/ความพึงพอใจ/ความต้องการในระดับน้อยที่สุด

ซึ่งมีเกณฑ์ในการแปลความหมายข้อมูล ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ช่วงคะแนน} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับ}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= \frac{4}{5} \\ &= 0.80 \end{aligned}$$

มากที่สุด	คั่งนั้นเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วม คือ คะแนนเฉลี่ย 4.21 – 5.00 หมายถึง การรับรู้/ความพึงพอใจ/ความต้องการในระดับ
มาก	คะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง การรับรู้/ความพึงพอใจ/ความต้องการในระดับ
ปานกลาง	คะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง การรับรู้/ความพึงพอใจ/ความต้องการในระดับ
น้อย	คะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง การรับรู้/ความพึงพอใจ/ความต้องการในระดับ
น้อยที่สุด	คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง การรับรู้/ความพึงพอใจ/ความต้องการในระดับ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน
ในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิต
เมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

ตอนที่ 2 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร

ตอนที่ 3 สถานภาพการเป็นสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน และ
สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ตอนที่ 4 การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และความต้องการของสมาชิก คณะกรรมการศูนย์ฯ

ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อเสนอแนะของศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

ตอนที่ 6 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน
และแนวทางการพัฒนาโดยมีรายละเอียดดังนี้

**ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ ของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและ
ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน**

สมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี
มีสภาพพื้นฐานส่วนบุคคลเกี่ยวกับ เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
จำนวนแรงงานในภาคเกษตร การเป็นสมาชิก ดังนี้

ตารางที่ 4.1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคลของสมาชิกและเกษตรกร

N=228

สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	87	38.2
หญิง	141	61.8
2. ศาสนา		
พุทธ	228	100.0
3. อายุ (ปี)		
น้อยกว่า 51	64	28.3
51 - 60	108	47.7
มากกว่า 60	56	24
ต่ำสุด = 33 ปี	สูงสุด = 76 ปี	
ค่าเฉลี่ย = 55 ปี	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 8.294 ปี	
4. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา 4	118	53.0
ประถมศึกษา 6	48	21.0
มัธยมศึกษาตอนต้น	37	16.0
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือ เทียบเท่า ปวช.	12	5.0
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า ปวส.	10	4.0
ปริญญาตรี	3	1.0
5. สมาชิกในครัวเรือน(คน)		
1	5	2.1
2	33	14.5
3	34	14.9
4	79	34.6
มากกว่า 4	77	33.9
ต่ำสุด = 1 คน	สูงสุด = 8 คน	
ค่าเฉลี่ย = 3.99 คน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.368 คน	

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
6. จำนวนแรงงานภาคเกษตรในครัวเรือน(คน)		
ไม่มี	4	1.8
มี	224	98.2
1	38	16.7
2	133	58.3
3	39	17.1
มากกว่า 3	14	6.1
ต่ำสุด = 1 คน สูงสุด = 4 คน		
ค่าเฉลี่ย = 2.09 คน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.805 คน		
7. จำนวนแรงงานภาคเกษตรนอกครัวเรือน(คน)		
ไม่มี	158	69.3
มี	70	30.7
1	29	12.7
2	27	11.8
3	9	4.0
มากกว่า 3	5	2.2
ต่ำสุด = 1 คน สูงสุด = 5 คน		
ค่าเฉลี่ย = 1 คน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.044 คน		
8. การเป็นสมาชิกสถาบัน		
ไม่เป็น	7	3.1
เป็น	221	96.9
กลุ่มเกษตรกร	133	58.3
กลุ่มสหกรณ์	47	20.6
กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	88	38.6
กลุ่มลูกค้า ธกส.	186	81.6
กลุ่มอาชีพเกษตรกร	43	18.9
กลุ่มผู้ใช้น้ำ	61	26.8
สมาชิกสภาเกษตรกร	20	8.8

จากตารางที่ 4.1 พบว่า เกษตรกรที่เป็นสมาชิกศูนย์ฯ ร้อยละ 61.8 เป็นเพศหญิง และร้อยละ 38.2 เป็นเพศชาย เกษตรกรทั้งหมด นับถือศาสนาพุทธ และเกษตรกรร้อยละ 47.7 มีอายุระหว่าง 51- 60 ปี รองลงมา ร้อยละ 28.3 อายุต่ำกว่า 50 ปี เกษตรกรมีอายุน้อยที่สุด 33 ปี และอายุสูงสุด 76 ปี และมีอายุเฉลี่ย 55 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 54.0 การศึกษาสูงสุดคือปริญญาตรี ร้อยละ 1.0

เกษตรกรที่เป็นสมาชิกศูนย์ฯ ส่วนมากมีสมาชิกในครัวเรือน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 34.6 โดยมีสมาชิกลดน้อยที่สุด 1 คน สูงที่สุด 8 คน เฉลี่ย 3.99 คน จำนวนแรงงานในครัวเรือนส่วนใหญ่จำนวน 2 คน ร้อยละ 58.3 โดยแรงงานในครัวเรือนต่ำสุดคือ 1 คน สูงสุดคือ 4 คน เฉลี่ย 2.09 คน แรงงานนอกครัวเรือนต่ำสุดคือ 1 คน สูงสุดคือ 5 คน เฉลี่ย 1 คน

การเป็นสมาชิกอื่นนอกจากศูนย์ฯ เป็นสมาชิกสถาบันอื่น ร้อยละ 96.9 โดยเป็นสมาชิกรวมลูกค้า ฅกส.มากที่สุด ร้อยละ 81.6

สมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีสภาพทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับ สถานะทางสังคม การประกอบอาชีพหลัก การประกอบอาชีพรอง ประสิทธิภาพในการทำนา จำนวนและลักษณะการถือครองที่ดิน สภาวะผู้ยืม ดังนี้

จากตารางที่ 4.2 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

N=228

สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1.สถานะทางสังคม		
ไม่มี	147	64.5
มี	81	35.5
กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	15	6.6
กรรมการหมู่บ้าน	53	23.2
สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล	8	3.5
อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน	17	7.5
อื่นๆ(อาสาสมัครสาธารณสุข)	27	11.8
2. อาชีพหลัก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ทำการเกษตร	215	94.3
ค้าขาย	5	2.2
รับราชการ	8	3.5
3. อาชีพรอง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ทำการเกษตร	11	4.8
ค้าขาย	34	14.9
รับจ้างทั่วไป	177	77.6
อื่นๆ(แม่บ้าน)	6	2.6
4. ประสิทธิภาพในการทำนา (ปี)		
น้อยกว่า 11	43	19.0
11 - 20	74	32.4
21 - 30	74	32.4
มากกว่า 30	37	16.2

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ต่ำสุด = 4 ปี สูงสุด = 52 ปี		
ค่าเฉลี่ย = 21.86 ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 9.348 ปี		
5. พื้นที่ถือครองทั้งหมด (ไร่)		
น้อยกว่า 21	60	26.6
21-40	82	35.9
41-60	49	21.4
มากกว่า 60	37	16.1
ต่ำสุด = 4 ไร่ สูงสุด = 200 ไร่		
ค่าเฉลี่ย = 40.96 ไร่ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 32.910 ไร่		
6. พื้นที่ตนเอง (ไร่)		
ไม่มีพื้นที่ของตนเอง	51	22.4
มีพื้นที่ของตนเอง	177	77.6
น้อยกว่า 5	11	4.8
5-20	119	52.3
21-40	35	15.2
41-60	8	3.5
มากกว่า 60	4	1.7
ต่ำสุด = 4 ไร่ สูงสุด = 155 ไร่		
ค่าเฉลี่ย = 14.28 ไร่ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 17.522 ไร่		
7. พื้นที่เช่า (ไร่)		
ไม่มีพื้นที่เช่า	57	25.0
มีพื้นที่เช่า	171	75.0
น้อยกว่า 5	6	2.6
5-20	54	23.6
21-40	57	24.9

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
41-60	30	13.2
มากกว่า 60	24	10.4
ต่ำสุด = 4 ไร่	สูงสุด = 200 ไร่	
ค่าเฉลี่ย = 28.37 ไร่	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 34.063 ไร่	
8.สภาวะการกู้ยืม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ไม่มี	34	14.9
มี	194	85.1
กองทุนหมู่บ้าน	147	64.5
ธนาคารเพื่อการเกษตรฯ	160	70.2
สหกรณ์การเกษตร	25	11
ศูนย์ข้าวชุมชน	25	11
นอกระบบ	17	7.5

สมาชิกส่วนใหญ่ไม่มีสถานะทางสังคม ร้อยละ 64.5 เป็นกรรมการหมู่บ้านร้อยละ 23.2 สมาชิกส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือการทำการเกษตร ร้อยละ 94.3 อาชีพรองคือ อาชีพรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 77.6 รองลงมาคือร้อยละ 14.9 ทำการค้าขาย มีประสบการณ์ในการทำงาน 11 – 20 ปี และ 21 – 30 ปี ร้อยละ 32.4 โดยมีประสบการณ์ในการทำงานต่ำสุด 4 ปีสูงสุด 52 ปี เฉลี่ยร้อยละ 21.86 ปี

เกษตรกรมีพื้นที่ทำนา 21-40 ไร่ ร้อยละ 35.9 พื้นที่รองลงมาคือ น้อยกว่า 21 ไร่ ร้อยละ 26.6 จำนวนพื้นที่ถือครองทั้งหมดต่ำที่สุด 4 ไร่สูงสุด 200 ไร่ เฉลี่ย 40.96 ไร่ จำแนกเป็นพื้นที่ตนเอง จำนวน 5-20 ไร่ ร้อยละ 52.3 ไม่มีพื้นที่ทำนาเป็นของตนเอง ร้อยละ 22.4 จำนวนพื้นที่ทำนาสูงสุด 155 ไร่ เฉลี่ย 14.28 ไร่

พื้นที่เช่า จำนวน 21-40 ไร่ ร้อยละ 24.9 จำนวนพื้นที่รองลงมา 5-20 ไร่ ร้อยละ 23.6 จำนวนพื้นที่ทำนาสูงสุด 200 ไร่ เฉลี่ย 28.37 ไร่

ไม่มีพื้นที่สาธารณะและพื้นที่อื่นๆในการทำงาน

เกษตรกรส่วนใหญ่มีการกู้ยืม คิดเป็นร้อยละ 85.1 โดยกู้ยืมจาก ธกส. ร้อยละ 70.2 รองลงมาคือกองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 64.5

ตอนที่ 2 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร

สมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีสภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เมล็ดพันธุ์ที่ผลิต แหล่งซื้อ แหล่งจำหน่าย การประสพภัยและจำนวนครั้งที่ปลูก ดังนี้

ตารางที่ 4.3 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร

N = 228		
สภาพการผลิตข้าว	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิต (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
สุวรรณบุรี 1	71	31.1
กข.47	114	50.0
กข.41	73	32.0
กข.31	187	82.0
ปทุมธานี 1	58	25.4
อื่นๆ (กข 49)	59	25.9
2. แหล่งซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ศูนย์ข้าวชุมชน	139	61
หน่วยงานภาครัฐ	51	22.4
หน่วยงานเอกชน	34	14.9
เกษตรกร	75	32.9
อื่นๆ(ร้านค้า)	80	35.1
3. แหล่งจำหน่ายเมล็ดพันธุ์(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ศูนย์ข้าวชุมชน	88	38.6
โรงสี	162	71.1
เกษตรกร	78	32.9
อื่นๆ(ร้านค้า , เอกชน)	17	7.5

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

N = 228

สภาพการผลิตข้าว	จำนวน(คน)	ร้อยละ
4. การประสพภัยในช่วงฤดูการผลิต		
ไม่ประสพภัย	10	4.4
ประสพภัย	218	95.6
อุทกภัย	144	63.2
โรคระบาด	162	71.1
แมลงศัตรูพืชระบาด	167	73.2
ขาดแคลนน้ำ/ภัยแล้ง	192	84.2
5. จำนวนครั้งในการปลูกข้าวในรอบปี(ครั้ง)		
1	67	29.4
2	157	68.8
3	4	1.8

จากตารางที่ 4.2 พบว่า สถานภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของศูนย์ฯมีดังนี้ สมาชิกส่วนใหญ่ปลูกข้าวพันธุ์ กข 31 (ปทุมธานี 80) ร้อยละ 82 พันธุ์ข้าวที่ปลูกรองลงมาคือ กข 47 ร้อยละ 50 และ กข 41 ร้อยละ 32 โดยส่วนมากซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์ฯ ร้อยละ 61 รองลงมาคือ อื่นๆ ได้แก่ ร้านค้า ร้อยละ 35.1 มีแหล่งจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ที่โรงสีร้อยละ 71.1 รองลงมาคือศูนย์ข้าวชุมชน ร้อยละ 38.6 เกษตรกรเคยประสพภัยในช่วงฤดูการผลิต ร้อยละ 95.6 ซึ่งเป็นภัยการขาดแคลนน้ำ/ภัยแล้ง ร้อยละ 84.2 รองลงมาคือ แมลงศัตรูพืชระบาดร้อยละ 73.2

ตอนที่ 3 สถานภาพการเป็นสมาชิก สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และการดำเนินงานของศูนย์ฯ

3.1 สถานภาพการเป็นสมาชิกศูนย์ฯ

สมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีสภาพการการเป็นสมาชิกศูนย์ฯ และระยะเวลาในการเป็นสมาชิก ดังนี้

ตารางที่ 4.4 สถานภาพการเป็นสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

N = 228

สถานภาพการเป็นสมาชิกศูนย์ฯ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. ตำแหน่ง		
ประธาน	6	2.6
กรรมการ	48	21.1
สมาชิก	174	76.3
2. ระยะเวลาการเป็นสมาชิก (ปี)		
1	5	2.0
2	58	24.0
3	9	3.5
4	54	22.0
5	19	7.0
มากกว่า 5	83	41.5
ต่ำสุด = 1 ปี	สูงสุด = 10 ปี	
ค่าเฉลี่ย = 4.79 ปี	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 2.529 ปี	
3. เหตุผลการเป็นสมาชิก		
ต้องการซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าว	188	82.5
ต้องการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าว	150	65.8
ผลตอบแทนด้านการเงิน	49	21.5
แลกเปลี่ยนความรู้	161	70.6
การกู้-ยืม	14	6.1
4. การผลิตพันธุ์ข้าวของศูนย์ฯ		
ไม่ได้ผลิต	106	46.5
ผลิต	122	53.5

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

N = 228

สถานภาพการเป็นสมาชิกศูนย์ฯ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
5. การเข้าร่วมประชุม/อบรม		
ไม่เข้าร่วม	3	1.3
เข้าร่วม	225	98.7
1-4	44	19.6
5-8	181	80.4
ต่ำสุด = 1 ครั้ง	สูงสุด = 8 ครั้ง	
ค่าเฉลี่ย = 5.25 ครั้ง	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.490 ครั้ง	

จากตารางที่ 4.3 พบว่า สถานภาพการเป็นสมาชิกศูนย์ฯ ทั้ง 6 ศูนย์ มีสมาชิกร้อยละ 76.3 รองลงมาคือกรรมการ ร้อยละ 21.1 ร้อยละ 2.6 เป็นประธาน ส่วนใหญ่เป็นสมาชิก 2 ปี ร้อยละ 58 ต่ำสุด 1 ปี และสูงสุด 10 ปี เฉลี่ยแล้ว 4.79 ปี เป็นสมาชิกเพราะต้องการซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวร้อยละ 82.5 รองลงมา ต้องการแลกเปลี่ยนความรู้ร้อยละ 70.6 สมาชิกส่วนมากผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับศูนย์ร้อยละ 53.5 และมาเข้าร่วมประชุมร้อยละ 98.7 ส่วนใหญ่เข้าร่วมประชุม 5-8 ครั้งต่อปี ร้อยละ 80.4 สูงสุด 8 ครั้ง ค่าเฉลี่ย 5.25 ครั้ง

3.2 สถานภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

จากการสอบถามคณะกรรมการ 48 ราย เกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์ฯ 6 ศูนย์ ซึ่งคณะกรรมการร่วมกันให้ข้อมูลทำให้ทราบข้อมูลในการดำเนินงาน ดังนี้

ตารางที่ 4.5 ข้อมูลศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

ข้อมูลศูนย์ฯ	ห้วยชัน	จีน้ำราย	ทับยา	ทางาม	โพธิ์ชัย	ทองเอน
1. ที่ทำการศูนย์ฯ	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	-	-	-	-	-	-
กข.31	✓	-	-	✓	✓	✓
กข. 41	-	✓	✓	-	-	✓
กข . 47	-	-	-	✓	-	✓
สุพรรณบุรี 1	-	-	-	✓	-	-
อื่นๆ(กข49)	-	-	-	✓	-	-
3. จำนวนแปลงพันธุ์ข้าว 200 แปลง	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4. การตรวจสอบการตัดพันธุ์ปน	✓	✓	✓	✓	✓	✓
5. การตรวจสอบการเก็บเกี่ยว	✓	✓	✓	✓	✓	✓
6. การควบคุมความชื้น	✓	✓	✓	✓	✓	✓
7. ลานตากข้าวของศูนย์	-	-	-	✓	✓	-
8. สถานที่เก็บเมล็ดพันธุ์	-	✓	-	✓	✓	✓
9. การบรรจุเมล็ดพันธุ์ศูนย์	-	-	-	-	-	-
10. วิธีการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์เงินสด	✓	✓	✓	✓	✓	✓
11. จำหน่ายเมล็ดพันธุ์แก่เกษตรกร	✓	✓	✓	✓	✓	✓
12. การตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์	✓	✓	✓	✓	✓	✓
13. ใน 1 ปี ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ (ตัน)	40	40	20	85	120	100
14. จำนวนผู้ผลิตแปลงพันธุ์ข้าว	5	6	5	25	30	25
15. ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อ กิโลกรัม	14	14	18	20	20	20

หมายเหตุ ✓ หมายถึง มี/ดำเนินการ

จากตารางที่ 4.5 ข้อมูลของศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ในอำเภออินทร์บุรี มีดังนี้

จากข้อมูล พบว่า ที่ทำการศูนย์ฯมีทั้งหมด 6 ศูนย์ การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 4 ใน 6 ผลิตเมล็ดพันธุ์ กข 31 มี 3 ศูนย์ผลิตพันธุ์ กข 41 2 ศูนย์ ผลิตเมล็ดพันธุ์ กข 47 และเพียงศูนย์เดียวผลิต

เมล็ดพันธุ์สุพรรณบุรี 1 และ กข 49 จำนวนแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว 200 แปลง การตรวจสอบการตัดพันธุ์ปน การตรวจสอบหลังการเก็บเกี่ยว การควบคุมความชื้น มีการดำเนินการทั้ง 6 ศูนย์

3.3 การดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

ตารางที่ 4.6 ข้อมูลการดำเนินงานในด้านต่างๆของศูนย์ข้าวชุมชน

การดำเนินงานศูนย์ฯ	ห้วยชัน	ชีน้ำ ไร่	ทับยา	ท่างาม	โพธิ์ชัย	ทองเอน
วิธีการคัดเลือกคณะกรรมการศูนย์ฯ						
การเลือกตั้ง						
โครงสร้างในการบริหารจัดการศูนย์ฯ						
ด้านบริหารและประสานงาน	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ด้านการผลิต	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ด้านการตลาด	-	-	-	✓	✓	✓
ด้านการประชาสัมพันธ์	-	-	-	✓	✓	✓
ด้านเหรียญกษาปณ์	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งคณะกรรมการ						
วาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี	✓	✓	✓	✓	✓	✓
กิจกรรมของศูนย์ฯ						
การซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์	-	✓	-	✓	✓	✓
อบรมถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิต	-	✓	-	✓	-	✓
จัดหาปัจจัยการผลิต	-	✓	-	✓	-	✓
ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร	-	-	-	✓	-	✓
กองทุนกู้ยืม	-	-	-	-	-	-
การกำหนดแผนการดำเนินงาน						
ด้านการผลิต	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ด้านการตลาด	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

การดำเนินงานศูนย์	ห้วยชัน	จีน้ำราย	ทับยา	ท่างาม	โพธิ์ชัย	ทองเอน
ด้านการเงิน	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การกำหนดวัตถุประสงค์การดำเนินการของศูนย์ฯ						
การผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีในชุมชน	-	✓	-	✓	✓	✓
ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง	-	-	-	✓	-	✓
พัฒนาความรู้ด้านการผลิตข้าวอย่าง มีประสิทธิภาพ	-	-	-	✓	-	-
การประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของศูนย์ฯ						
ภายในกลุ่ม	-	-	-	✓	✓	-
ภายนอกกลุ่ม	-	-	-	✓	✓	-

หมายเหตุ ✓ หมายถึง มี/ดำเนินการ

จากตารางที่ 4.6 ข้อมูลการดำเนินงานในด้านต่างๆของศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ในอำเภออินทร์บุรี มีดังนี้

ศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน มีการคัดเลือกคณะกรรมการเลือกตั้ง มีการจัดการด้านบริหารและประสานงาน ด้านเหรียญกฐิก มีการดำเนินงานทั้ง 6 ศูนย์ ด้านการตลาดและด้านประชาสัมพันธ์ มีเพียง 3 ศูนย์ มีการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี ทั้ง 6 ศูนย์ มีการซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ 4 ศูนย์ อบรมถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิต จัดหาปัจจัยการผลิต 3 ศูนย์ ใน 6 ศูนย์ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร เพียง 2 ศูนย์ และไม่มีกองทุนกู้ยืมทั้ง 6 ศูนย์

ตารางที่ 4.7 ข้อมูลการดำเนินงานในด้านการถ่ายทอดความรู้

การบริหารศูนย์ฯ	ห้วยชัน	จีน้ำร้าย	ทับยา	ท่างาม	โพธิ์ชัย	ทองเอน
การอบรมถ่ายทอดความรู้	✓	✓	✓	✓	✓	✓
จุดสาธิตหรือถ่ายทอดความความรู้ ภายในศูนย์ฯ	-	-	-	✓	✓	✓
แปลงเรียนรู้ให้แก่สมาชิก	-	-	-	✓	✓	✓
การอบรมการรับรองมาตรฐานสินค้า (มี ใบรับรอง)	-	-	-	✓	-	✓
มาตรฐานการปฏิบัติทางเกษตรที่ดี	-	-	-	✓	-	✓

หมายเหตุ ✓ หมายถึง มี/ดำเนินการ

จากตารางที่ 4.7 ข้อมูลการดำเนินงานในด้านการบริหาร ของศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ในอำเภออินทร์บุรี มีดังนี้ มีการอบรมถ่ายทอดความรู้ ทั้ง 6 ศูนย์ มีจุดสาธิตหรือถ่ายทอดความความรู้ภายในศูนย์ฯ แปลงเรียนรู้ให้แก่สมาชิก 3 ศูนย์ มีมาตรฐานการปฏิบัติทางเกษตรที่ดี 2 ศูนย์

ตารางที่ 4.8 ข้อมูลการดำเนินงานในด้านการบริหารจัดการเงินทุนศูนย์ฯ

การดำเนินงานศูนย์ฯ	ห้วยชัน	จีน้ำร้าย	ทับยา	ท่างาม	โพธิ์ชัย	ทองเอน
1. การบริหารจัดการเงินทุนศูนย์						
คณะกรรมการบริหารจัดการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓
กฎระเบียบข้อบังคับ	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การจัดทำบัญชี	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การปันผลหุ้น	-	-	-	-	-	-
2. เงินทุนและผลกำไรปัจจุบันเมื่อเทียบกับในอดีต เพิ่มขึ้น	-	-	-	✓	-	✓
3. การจัดหาแหล่งเงินทุน						
การระดมหุ้นจากสมาชิก	-	-	-	-	-	-
การสนับสนุนจากภาครัฐ	-	-	-	✓	-	✓
ผลกำไรจากการดำเนินการ	-	✓	-	✓	-	-

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

การดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน	ห้วยชัน	จีน้ำร้าย	ทับยา	ท่างาม	โพธิ์ชัย	ทองเอน
4. การใช้ประโยชน์จากเงินทุน						
การจัดซื้อเมล็ดพันธุ์	-	✓	-	✓	-	✓
การซื้อปัจจัยการผลิต	-	✓	-	✓	-	✓
การกู้ยืม	-	-	-	-	-	-
5. การวางแผนการจัดสรรผลกำไรของศูนย์ฯ						
การปันผล	-	-	-	-	-	-
การตอบแทนคณะกรรมการ	-	-	-	-	-	-
เงินทุนของศูนย์ฯ (บาท)	✓	✓	✓	✓	✓	✓

หมายเหตุ ✓ หมายถึง มี/ดำเนินการ

จากตารางที่ 4.8 ข้อมูลการดำเนินงานในด้านการบริหารจัดการเงินทุน ของศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ในอำเภออินทร์บุรี มีดังนี้ การบริหารจัดการเงินทุนศูนย์คณะกรรมการบริหารจัดการ กวาระียบข้อบังคับ การจัดทำบัญชี ทั้ง 6 ศูนย์ ไม่มีการปันผล ทั้ง 6 ศูนย์ เงินทุนและผลกำไรปัจจุบันเมื่อเทียบกับอดีต เพิ่มขึ้นจากการขายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้แก่เกษตรกรเพียง 2 ศูนย์

ภาพกิจกรรมต่างๆของศูนย์ฯในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ภาพที่ 4.1 การประชุมคณะกรรมการศูนย์ฯ

ภาพที่ 4.2 การอบรมถ่ายทอดความรู้ในการผลิตเชื้อราบิวเวอร์เรีย และการผลิตเชื้อราไตรโคเรอมให้กับสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน เพื่อนำไปใช้ในแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์

ภาพที่ 4.3 การอบรมตัวแทนเกษตรกรจากศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวทุกศูนย์ด้วย
กระบวนการโรงเรียนชาวนา และจัดทำแปลงสาธิตที่เป็นแปลงเรียนรู้ให้แก่สมาชิกศูนย์
ข้าวชุมชน

ตอนที่ 4 การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความพึงพอใจ และความต้องการของสมาชิก คณะกรรมการศูนย์ฯ

4.1 แหล่งการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

สมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรีมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร จากแหล่งสื่อต่างๆ ความพึงพอใจ และความต้องการของสมาชิกคณะกรรมการศูนย์ฯดังนี้

ตารางที่ 4.9 แหล่งการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

N=228

แหล่งการรับรู้	ระดับการรับรู้(จำนวน/ร้อยละ)					μ	(σ)	ความหมาย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. สื่อบุคคล								
ผู้นำชุมชน	22 (9.6)	115 (50.4)	85 (37.3)	5 (2.2)	1 (0.4)	3.67	0.698	มาก
เพื่อนบ้าน	20 (8.8)	95 (41.7)	100 (43.9)	13 (5.7)	0 (0.00)	3.54	0.735	มาก
เจ้าหน้าที่รัฐ	96 (42.1)	86 (37.7)	41 (18.0)	3 (1.3)	2 (0.9)	4.19	0.837	มาก
เจ้าหน้าที่เอกชน	4 (1.8)	7 (3.1)	52 (22.8)	132 (57.9)	33 (14.5)	2.20	0.786	น้อย
อาสาสมัครเกษตร	23 (10.1)	81 (35.5)	104 (45.6)	15 (6.6)	5 (2.2)	3.45	0.846	มาก
กรรมการศูนย์	36 (15.8)	108 (47.4)	73 (32.0)	10 (4.4)	1 (0.4)	3.74	0.792	มาก
เฉลี่ย						3.46	0.782	มาก
2. สื่อกลุ่ม								
การประชุม	27 (11.8)	111 (48.7)	81 (35.5)	7 (3.1)	2 (0.9)	3.68	0.757	มาก
การอบรม	26 (11.4)	109 (47.8)	80 (35.1)	11 (4.8)	2 (0.9)	3.64	0.481	มาก

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

N = 228

ประเด็น	ระดับการรับรู้(จำนวน/ร้อยละ)					μ	(σ)	ความหมาย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
การสัมมนา	15 (6.6)	49 (21.5)	126 (55.3)	33 (14.5)	5 (2.2)	3.16	0.830	ปานกลาง
การศึกษาดูงาน	15 (6.6)	80 (35.1)	113 (49.6)	18 (7.9)	2 (0.9)	3.39	0.763	ปานกลาง
เฉลี่ย						3.46	0.707	มาก
3. สื่อมวลชน								
วีดิทัศน์	0 (0.0)	4 (1.8)	61 (26.8)	111 (48.7)	52 (22.8)	2.07	0.750	น้อย
โทรทัศน์	12 (5.3)	108 (47.4)	58 (25.4)	34 (14.9)	16 (7.0)	3.29	1.017	ปานกลาง
หนังสือพิมพ์	6 (2.6)	92 (40.4)	68 (29.8)	47 (20.6)	15 (6.6)	3.12	0.984	ปานกลาง
นิทรรศการ	4 (1.8)	48 (21.1)	115 (50.4)	41 (18.0)	20 (8.8)	2.89	0.824	ปานกลาง
หอกระจายข่าว	9 (3.9)	87 (38.2)	91 (39.9)	39 (17.1)	2 (0.9)	3.27	0.821	ปานกลาง
วิทยุทั่วไป	4 (1.8)	88 (38.6)	75 (32.9)	52 (22.8)	9 (0.9)	3.11	0.913	ปานกลาง
อินเทอร์เน็ต	3 (1.3)	17 (7.5)	55 (24.1)	79 (34.6)	74 (32.5)	2.11	0.988	น้อย
เฉลี่ย						2.83	0.899	ปานกลาง
รวมเฉลี่ยทั้งหมด						3.25	0.796	ปานกลาง

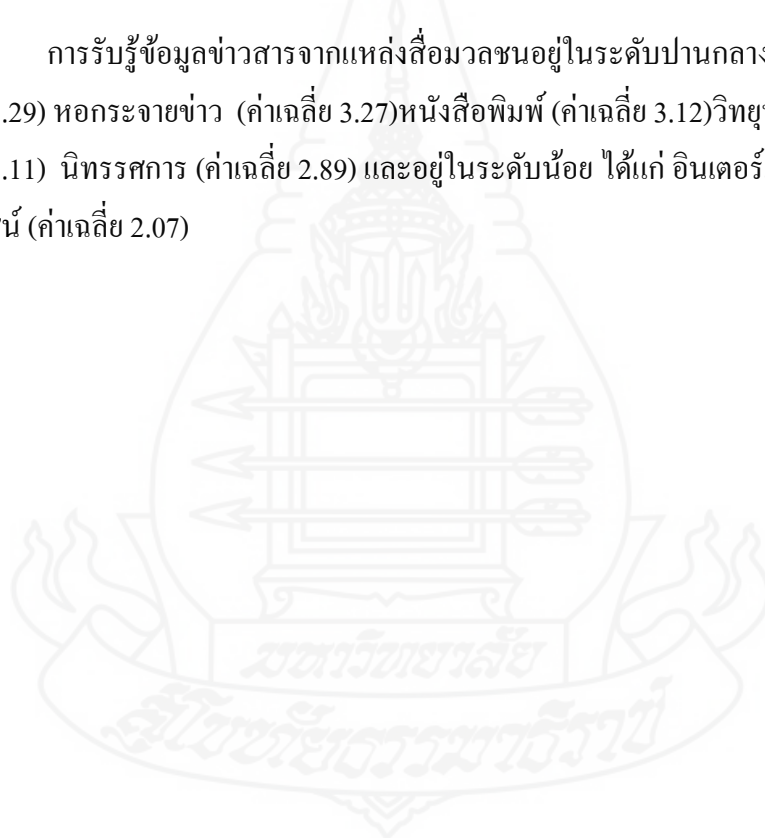
ผลการวิเคราะห์จากตารางที่ 4.9 มีดังนี้

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการปลูกข้าวของสมาชิกศูนย์ฯ อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี เกษตรกรที่เป็นสมาชิกศูนย์ฯทั้งหมดระบุว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.25) โดยแยกออกเป็นแหล่งประเภทของสื่อ

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากแหล่งสื่อบุคคลอยู่ในระดับมาก ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐ (ค่าเฉลี่ย 4.19) กรรมการศูนย์ (ค่าเฉลี่ย 3.74) ผู้นำชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.67) เพื่อนบ้าน (ค่าเฉลี่ย 3.54) อาสาสมัครเกษตร (ค่าเฉลี่ย 3.45) ในระดับน้อย ได้แก่ เจ้าหน้าที่เอกชน (ค่าเฉลี่ย 2.20)

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากแหล่งสื่อกลุ่มอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การประชุม (ค่าเฉลี่ย 3.68) การอบรม (ค่าเฉลี่ย 3.64) การศึกษาดูงาน (ค่าเฉลี่ย 3.39) และการสัมมนา (ค่าเฉลี่ย 3.16)

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากแหล่งสื่อมวลชนอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ โทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 3.29) หอกระจายข่าว (ค่าเฉลี่ย 3.27) หนังสือพิมพ์ (ค่าเฉลี่ย 3.12) วิทยุทั่วไป (ค่าเฉลี่ย 3.11) นิตรสาร (ค่าเฉลี่ย 2.89) และอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ อินเทอร์เน็ต (ค่าเฉลี่ย 2.11) และวีดิทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 2.07)

4.2 ความพึงพอใจในทำกิจกรรมและองค์ประกอบกลุ่ม

ตารางที่ 4.10 ความพึงพอใจในทำกิจกรรมและองค์ประกอบกลุ่ม

N = 228

ประเด็น	ระดับความพึงพอใจ(จำนวน/ร้อยละ)					μ	(σ)	ความหมาย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ด้านกิจกรรมกลุ่ม								
ด้านการซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์	18 (7.9)	103 (75.2)	103 (45.2)	3 (1.3)	1 (0.4)	3.59	0.674	มาก
ด้านการอบรมถ่ายทอดความรู้	21 (9.2)	96 (42.1)	104 (45.6)	7 (3.1)	0 (0.0)	3.57	0.702	มาก
ด้านการจัดหาปัจจัยการผลิต	19 (8.3)	85 (37.3)	84 (36.8)	39 (17.1)	1 (0.4)	3.63	0.877	มาก
ด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร	13 (5.7)	49 (21.5)	122 (53.5)	42 (18.4)	2 (0.9)	3.13	0.806	ปานกลาง
ด้านกองทุนกู้ยืม	2 (0.9)	14 (6.1)	77 (33.8)	87 (38.2)	48 (21.1)	2.28	0.894	น้อย
เฉลี่ย						3.24	0.790	ปานกลาง
ด้านองค์ประกอบกลุ่ม								
ด้านกรรมการและผู้นำ	8 (3.5)	110 (48.2)	101 (44.3)	8 (3.5)	1 (0.4)	3.51	0.647	มาก
ด้านวัตถุประสงค์ของกลุ่ม	7 (3.1)	102 (44.7)	101 (44.3)	17 (7.5)	1 (0.4)	3.43	0.695	มาก
ด้านสมาชิกกลุ่ม	4 (1.8)	97 (42.5)	96 (42.1)	30 (13.2)	1 (0.4)	3.32	0.738	ปานกลาง
ด้านทรัพยากรกลุ่ม	0 (0.0)	86 (37.7)	102 (44.7)	38 (16.7)	2 (0.9)	3.19	0.738	ปานกลาง
ด้านกฎ กติกา กลุ่ม	1 (0.4)	88 (38.6)	94 (41.2)	44 (19.3)	1 (0.4)	3.19	0.761	ปานกลาง
ด้านสถานที่ดำเนินงานกลุ่ม	4 (1.8)	94 (41.2)	95 (41.7)	33 (14.5)	2 (0.9)	3.29	0.764	ปานกลาง
เฉลี่ย						3.32	0.723	ปานกลาง
เฉลี่ยรวมทั้งหมด						3.22	0.756	ปานกลาง

ผลการวิเคราะห์จากตารางที่ 4.10 มีดังนี้

ความพึงพอใจของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี เกษตรกรที่เป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนทั้งหมดระบุว่า ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.22) ซึ่งความพึงพอใจกับสภาพการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน แบ่งเป็น 2 ด้าน ด้านกิจกรรมกลุ่ม ความพึงพอใจโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.24) โดยแบ่งเป็นความพึงพอใจระดับมาก ได้แก่ ด้านการซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ (ค่าเฉลี่ย 3.59) ด้านการอบรมถ่ายทอดความรู้ (ค่าเฉลี่ย 3.57) ด้านการปัจจัยการผลิต (ค่าเฉลี่ย 3.63) ระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร (ค่าเฉลี่ย 3.13) ระดับน้อย ได้แก่ ด้านกองทุนกู้ยืม (ค่าเฉลี่ย 2.28)

ด้านองค์ประกอบกลุ่ม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.32) โดยแยกเป็นความพึงพอใจระดับมาก ได้แก่ ด้านกรรมการและผู้นำ (ค่าเฉลี่ย 3.51) ด้านวัตถุประสงค์ของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.43) ระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านสมาชิกกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.32) ด้านทรัพยากรกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.19) ด้านกฎ กติกาของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.19) ด้านสถานที่ดำเนินงาน (ค่าเฉลี่ย 3.29)

4.2 ความต้องการกิจกรรม ของสมาชิกและคณะกรรมการศูนย์ฯ

ตารางที่ 4.11 ความต้องการกิจกรรมที่เกิดขึ้นในศูนย์ฯ

N = 228

ประเด็น	ระดับความต้องการทำกิจกรรม (จำนวน/ร้อยละ)					μ	(σ)	ความหมาย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
การส่งเสริมการออม	8 (3.5)	72 (31.6)	134 (58.8)	17 (6.1)	0 (0.0)	3.32	0.643	ปานกลาง
การอบรมถ่ายทอดความรู้	41 (18.0)	119 (52.2)	64 (28.1)	4 (1.8)	0 (0.0)	3.86	0.717	มาก
การจัดซื้อปัจจัยการผลิต	82 (12.3)	107 (46.9)	36 (15.8)	3 (1.3)	0 (0.0)	4.18	0.736	มาก
การแปรรูปผลิตภัณฑ์	28 (12.3)	69 (30.3)	111 (48.7)	19 (8.3)	1 (0.4)	3.46	0.830	มาก
กิจกรรมเพิ่มรายได้	75 (32.9)	109 (47.8)	38 (16.7)	5 (2.2)	1 (0.4)	4.11	0.784	มาก
กิจกรรมลดต้นทุนการผลิต	107 (46.9)	98 (43.0)	19 (8.3)	3 (1.3)	1 (0.4)	4.35	0.726	มาก
เฉลี่ย						3.88	0.739	มาก

จากตารางที่ 4.11 พบว่า กิจกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นในศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.88) โดยแยกเป็นกิจกรรมที่ต้องการในระดับมาก ได้แก่ กิจกรรมลดต้นทุนการผลิต (ค่าเฉลี่ย 4.35) การซื้อปัจจัยการผลิต (ค่าเฉลี่ย 4.18) การเพิ่มรายได้ (ค่าเฉลี่ย 4.11) การอบรมถ่ายทอดความรู้ (ค่าเฉลี่ย 3.86) การแปรรูปผลิตภัณฑ์ (ค่าเฉลี่ย 3.46) ในระดับปานกลาง ได้แก่ การส่งเสริมการออม (ค่าเฉลี่ย 3.32)

ตอนที่ 5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการดำเนินงานของศูนย์ฯ (SWOT)

จากการวิเคราะห์สนทนากลุ่ม (Focus group) กับคณะกรรมการ 48 ราย ในประเด็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ทำให้ทราบปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงาน ดังนี้

5.1 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน
โดยการวิเคราะห์ SWOT ปรากฏดังนี้

1. จุดแข็ง (Strengths)

- 1.1 การมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ดี
- 1.2 กลุ่มมีความเข้มแข็ง มีกฎระเบียบข้อบังคับ
- 1.3 กรรมการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน มีความรู้ มีความเสียสละ
- 1.4 มีเงินกองทุนหมุนเวียน

2. จุดอ่อน (Weaknesses)

- 2.1 สมาชิกขาดการวางแผนการผลิต
- 2.2 การผลิตเมล็ดพันธุ์ยังไม่ได้คุณภาพ
- 2.3 เกษตรกรที่เป็นสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ
- 2.4 พื้นที่การจัดทำแปลงพันธุ์ยังคงอยู่แบบกระจาย
- 2.5 ขาดการประสานงานระหว่างเครือข่าย
- 2.6 ขาดลานตาก เครื่องคัดเมล็ดพันธุ์ เครื่องซัง เครื่องเย็บกระสอบ

3. โอกาส (Opportunities)

- 3.1 การมีบุคลากรของรัฐติดตามให้คำปรึกษา
- 3.2 ได้รับสนับสนุนปัจจัยการผลิตอย่างต่อเนื่อง
- 3.3 มีตลาดรองรับผลผลิต
- 3.4 มีหน่วยงานราชการเข้ามาบูรณาการ

4. อุปสรรค (Threats)

- 4.1 มีการระบาดของข้าววัชพืช
- 4.2 ปัญหากภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง การระบาดของโรคแมลง

จากการวิเคราะห์ SWOT Analysis ข้างต้นเพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริม และผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนของอำเภออินทร์บุรี จึงได้ทำการวิเคราะห์ SWOT Matrix เพื่อกำหนดเป็น กลยุทธ์หรือแนวทางการพัฒนาดังนี้

<p>ปัจจัยภายใน</p> <p>ปัจจัยภายนอก</p>	<p>จุดแข็ง(Strengths)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ดี 2.กลุ่มมีความเข้มแข็ง มีกฎระเบียบ ข้อบังคับ 3. กรรมการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน มีความรู้ มีความเสียดละ 4. มีเงินกองทุนหมุนเวียน 5.สมาชิกมีความรู้ในการทำงาน 	<p>จุดอ่อน (Weaknesses)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สมาชิกยังขาดการวางแผนการผลิต 2. การผลิตเมล็ดพันธุ์ยังไม่ได้คุณภาพ 3. เกษตรกรที่เป็นสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ 4. พื้นที่การจัดทำแปลงพันธุ์ยังคงอยู่แบบกระจาย 5. ขาดการประสานงานระหว่างเครือข่าย 6. ขาดลานตาก เครื่องคัดเมล็ดพันธุ์ เครื่องซัง เครื่องเย็บกระสอบ
<p>โอกาส(Opportunities)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การมีบุคลากรของรัฐติดตามให้คำปรึกษา 2. ได้รับสนับสนุนปัจจัยการผลิตอย่างต่อเนื่อง 3. มีตลาดรองรับผลผลิต 4. มีหน่วยงานราชการเข้ามาบูรณาการดำเนินงาน 	<p>จุดแข็ง-โอกาส(S+O)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตและการตลาด (S2+O2) 2.เพิ่มผลผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้ตามความต้องการของตลาด(S3+S4+O3) 	<p>จุดอ่อน-โอกาส(W+O)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.พัฒนาศักยภาพสมาชิกในด้านการวางแผนการจัดการผลผลิตให้มีประสิทธิภาพ(W1+O1+O4) 2.สนับสนุนการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตการตลาด(W5+O1+O3+O4) 3.อบรมถ่ายทอดความรู้แก่สมาชิกให้ผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพ (W2+O1+O4)
<p>อุปสรรค (Threats)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีการระบาดของข้าววัชพืช 2. ปัญหาภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง การระบาดของโรคแมลง 	<p>จุดแข็ง-อุปสรรค(S+T)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.ส่งเสริมให้ศูนย์จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการป้องกันโรคและแมลงศัตรูพืชโดยชีววิธี (S5+T1+T2) 2.ดำเนินการปรับปรุงพื้นที่ทำลานตากเข้า(S4+O1+O4) 	<p>จุดอ่อน-อุปสรรค(W+T)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.ดำเนินการจัดทำโครงการขอรับการสนับสนุนเครื่องซัง เครื่องเย็บกระสอบ (W2+T3)

5.2 แนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

5.2.1 ส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตและการตลาด เนื่องจากเกษตรกรยังขาดการวางแผนการผลิต ประกอบกับปัญหาภัยธรรมชาติ และการผลิตเมล็ดพันธุ์ยังไม่ได้คุณภาพ จึงควรส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตและการตลาดให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงด้วยทางหนึ่ง

5.2.2 การเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้ตามความต้องการของตลาด เกษตรกรบางรายผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ไม่ตรงต่อความต้องการ เช่นมีเมล็ดแดง หรือข้าวปนมากเกินไป ทำให้เมล็ดพันธุ์ที่ปลูกต้องนำไปจำหน่ายในราคาที่ต่ำกว่า

5.2.3 ส่งเสริมให้ศูนย์ฯจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการป้องกันโรคและแมลงศัตรูพืชโดยชีววิธี ตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรนำประสบการณ์ที่ได้จากแปลงเรียนรู้ไปปรับใช้ในแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ของตนเอง

5.2.4 อบรมถ่ายทอดความรู้แก่สมาชิกให้ผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพตามระบบการตรวจรับรองมาตรฐาน GAP ต้องมีการอบรมให้กับสมาชิกให้กับทุกศูนย์ บางศูนย์ขาดความต่อเนื่องในการตรวจรับรองคุณภาพข้าว เกษตรกรบางรายไม่ขอต่อใบรับรองมาตรฐาน

5.2.5 สนับสนุนการเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งในด้านการผลิตและการตลาด โดยการประชาสัมพันธ์หรือจัดกิจกรรมให้แต่ละกลุ่มได้มีกิจกรรมร่วมกัน ร่วมกันแลกเปลี่ยน หรือศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบความสำเร็จเพื่อเป็นแนวทาง

5.2.6 พัฒนาศักยภาพสมาชิกในด้านการวางแผนการจัดการผลผลิตให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ และศึกษาดูงาน

5.2.7 ดำเนินการปรับปรุงพื้นที่เพื่อทำลานตากข้าว อาจระดมทุนส่วนหนึ่งหรือเงินที่เป็นเงินกองทุน รวมไปถึงการเสนองบประมาณกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ

5.2.8 ดำเนินการจัดทำโครงการขอรับการสนับสนุนเครื่องจักร เครื่องเย็บกระสอบ และกระสอบ เพื่อเป็นบรรจุภัณฑ์ของศูนย์ ต่อไป เป็นการประชาสัมพันธ์การผลิตเมล็ดพันธุ์ของกลุ่มทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม

ตอนที่ 6 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

6.1 ปัญหา

สมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีปัญหาในการพัฒนาศูนย์ในด้านการผลิต ด้านการดำเนินงาน ด้านการตลาด และการพัฒนากรรมการและสมาชิก มีดังนี้

ตารางที่ 4.12 ปัญหาของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

ประเด็น	ระดับปัญหา (จำนวน/ร้อยละ)					μ	(σ)	ความหมาย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ด้านการผลิต								
โรคและแมลงศัตรูพืช ระบาด	108 (47.4)	90 (39.5)	27 (11.8)	2 (0.9)	1 (0.4)	4.32	0.751	มาก
มีสิ่งเจือปนในแปลงพันธุ์	31 (13.6)	84 (36.8)	104 (45.6)	3 (1.3)	6 (2.6)	3.57	0.839	มาก
ขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิต	40 (17.5)	66 (28.9)	99 (43.4)	21 (9.2)	2 (0.9)	3.53	0.917	มาก
เฉลี่ย						3.80	0.835	มาก
ด้านการดำเนินงาน								
กิจกรรมของกลุ่มไม่ต่อเนื่อง	45 (19.7)	47 (20.6)	118 (51.8)	15 (6.6)	3 (1.3)	3.51	0.927	มาก
การบริหารงานของกลุ่มไม่ชัดเจน	27 (11.8)	56 (24.6)	117 (51.3)	22 (9.6)	6 (2.6)	3.33	0.902	ปานกลาง
เฉลี่ย						3.42	0.915	มาก

N = 228

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

N = 228

ประเด็น	ระดับปัญหา(จำนวน/ร้อยละ)					μ	(σ)	ความหมาย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ด้านการตลาด								
ราคาผลผลิตตกต่ำ	162 (71.1)	43 (18.9)	16 (7.0)	5 (2.2)	2 (0.9)	4.57	0.791	มาก
แหล่งจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ไม่เพียงพอ	21 (9.2)	51 (22.41)	115 (50.4)	35 (15.4)	5 (2.2)	3.21	0.890	ปานกลาง
การคมนาคมไม่สะดวก	4 (1.8)	20 (88)	91 (39.9)	61 (26.8)	52 (22.8)	2.40	0.990	น้อย
เฉลี่ย						3.39	0.890	ปานกลาง
ด้านการพัฒนา ธุรกรรม และสมาชิก								
การอบรมถ่ายทอดความรู้ น้อยเกินไป	19 (1.8)	50 (21.9)	138 (60.5)	21 (9.2)	0 (0.0)	3.29	0.749	ปานกลาง
ขาดการศึกษาดูงาน	20 (8.8)	48 (21.1)	135 (59.2)	21 (9.2)	4 (1.8)	3.26	0.812	ปานกลาง
เฉลี่ย						3.28	0.780	ปานกลาง
เฉลี่ยรวมทั้งหมด						3.47	0.855	มาก

ผลการวิเคราะห์จากตารางที่ 4.12 มีดังนี้

ปัญหาของศูนย์ข้าวชุมชนอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากแบ่งออกเป็น ปัญหาด้านการผลิต อยู่ในระดับมาก ได้แก่ โรคและแมลงศัตรูระบาด (ค่าเฉลี่ย 4.32) มีสิ่งเจือปนในแปลงพันธุ์ (ค่าเฉลี่ย 3.57) ขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิต (ค่าเฉลี่ย 3.53)

ปัญหาด้านการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ได้แก่ กิจกรรมกลุ่มไม่ต่อเนื่อง (ค่าเฉลี่ย 3.51) ในระดับปานกลางการบริหารงานกลุ่มไม่ชัดเจน (ค่าเฉลี่ย 3.33)

ปัญหาด้านการตลาด อยู่ในระดับปานกลาง แบ่งเป็น ในระดับมากราคาผลผลิตตกต่ำ (ค่าเฉลี่ย 4.57) ในระดับปานกลาง แหล่งจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ไม่เพียงพอ (ค่าเฉลี่ย 3.21) ระดับน้อย ได้แก่ การคมนาคมไม่สะดวก (ค่าเฉลี่ย 2.40)

ปัญหาด้านการพัฒนากรรมการและสมาชิกอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การอบรม ถ่ายทอดความรู้น้อยเกินไป (ค่าเฉลี่ย 3.29) ขาดการศึกษาดูงาน(ค่าเฉลี่ย 3.26)

6.2 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

สมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ในด้านการผลิต ด้านการดำเนินงาน ด้านการตลาด และการพัฒนากรรมการและสมาชิก มีดังนี้

ตารางที่ 4.13 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์

N=228

ข้อเสนอแนะ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. ด้านการผลิต		
ให้คำแนะนำเรื่องการค้าพันธุ์ปน	8	17.8
ให้คำแนะนำการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ดีมีคุณภาพ	5	11.1
2. ด้านการตลาด		
ทำบรรจุภัณฑ์ของศูนย์ข้าวชุมชน	9	20
3. ด้านการดำเนินงาน		
ต้องวางแผนการผลิตทุกขั้นตอน และปฏิบัติตาม	15	33.3
จัดทำแผนเสนอของบประมาณจากภาครัฐ	4	8.9
สรุปและชี้แจงผลการดำเนินงานทุกปีให้สมาชิกทราบ	14	31.1
4. ด้านการพัฒนาคณะกรรมการและสมาชิก		
จัดการศึกษาดูงานศูนย์ข้าวชุมชนที่ประสบความสำเร็จ	13	28.9

จากตารางที่ 4.13 พบว่า ข้อเสนอแนะของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน อำเภออินทร์บุรี พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ให้ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาคณะกรรมการและสมาชิกมากที่สุดร้อยละ 28.9 รองลงมาด้านการดำเนินงานร้อยละ 24.43 ด้านการตลาด ร้อยละ 20 และด้านการผลิต ร้อยละ 14.45 ตามลำดับ

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผู้วิจัยได้นำเสนอในประเด็นสำคัญจำแนกเป็น 3 ส่วน คือ สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย มีดังนี้

1.1.1 เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ สมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

1.1.2 เพื่อศึกษาสภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร

1.1.3 เพื่อศึกษาสถานการณ์การเป็นสมาชิก การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และการดำเนินงานของศูนย์ฯ

1.1.3 เพื่อศึกษาการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความพึงพอใจ และความต้องการของสมาชิก คณะกรรมการศูนย์ฯ

1.1.4 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และแนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

1.1.5 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ศึกษาเป็นสมาชิกของศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ทั้ง 6 ศูนย์ และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ สมาชิกของศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี 6 ศูนย์ๆละ 30 คน จำนวน 180 รายกรรมการศูนย์ 6 ศูนย์ๆละ 8 คน จำนวน 48 รายเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรทั้งหมด 5 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ข้อมูล 3 ชุด ดังนี้

1.2.1 แบบสอบถามสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ใช้แบบสอบถามกับคณะกรรมการและสมาชิกทั้งหมด จำนวน 228 ราย ซึ่งประกอบด้วย 5 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร
- ตอนที่ 2 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว
- ตอนที่ 3 สถานภาพการเป็นสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน
- ตอนที่ 4 ความพึงพอใจและความต้องการทำกิจกรรม
- ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

1.2.2 แบบสอบถามสมาชิกที่เป็นคณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ใช้แบบสอบถามกับคณะกรรมการ 48 ราย ในประเด็นสภาพทั่วไปของกลุ่ม การบริหารจัดการกลุ่ม แนวทางการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มเกษตรกร การพัฒนาการดำเนินการของกลุ่ม และ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนา กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ข้อมูลศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน
- ตอนที่ 2 ข้อมูลการดำเนินการในด้านต่างๆ ของศูนย์ฯ
- ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะของศูนย์ฯ

1.2.3 ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus group) กับผู้แทนสมาชิก คณะกรรมการ และเจ้าหน้าที่จำนวน 20 ราย ในประเด็นเกี่ยวกับ 1) การดำเนินงานของศูนย์ฯ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค 2) แนวทางการพัฒนาศูนย์ฯ

1.2.4 การทดสอบความถูกต้องของแบบสอบถาม โดยนำไปทดสอบกับเกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนนอกพื้นที่เป้าหมาย จำนวน 20 ราย และคณะกรรมการศูนย์ข้าวชุมชน จำนวน 20 ราย เมื่อพบข้อบกพร่องของแบบสอบถามจึงนำมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้แบบสอบถามมีความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จากนั้นจึงนำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจความถูกต้องและสมบูรณ์ของข้อมูลแล้ว จึงทำการประมวลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.3 ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1.3.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ของสมาชิกส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

เกษตรกรที่เป็นสมาชิกศูนย์ฯ ร้อยละ 61.8 เป็นเพศหญิง นับถือศาสนาพุทธ ทั้งหมด มีอายุเฉลี่ย 55 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 มีสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 3.99 คน เกษตรกรเป็นสมาชิกสถาบันอื่นนอกจากศูนย์ข้าวชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตร และไม่มีสถานะทางสังคม เกษตรกรทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก มีอาชีพรองคือรับจ้างทั่วไป มีประสบการณ์ทำนาเฉลี่ย 26.51 ปี พื้นที่ถือครองเฉลี่ย 40.96 ไร่ เป็นพื้นที่ตนเองเฉลี่ย 14.28 ไร่ พื้นที่เช่าเฉลี่ย 28.37 ไร่ ไม่มีพื้นที่สาธารณะและพื้นที่อื่นๆในการทำนา ส่วนใหญ่กู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร

1.3.2 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่า สถานภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของศูนย์ฯ มีดังนี้ สมาชิกส่วนใหญ่ปลูกข้าวพันธุ์ กข 31 (ปทุมธานี 80) โดยส่วนมากซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์ข้าวชุมชน มีแหล่งจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ที่โรงสี เกษตรกรเคยประสบภัยในช่วงฤดูการผลิต ซึ่งเป็นภัยการขาดแคลนนํ้า/ภัยแล้ง

(1) การดำเนินงานศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ข้อมูลศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน พบว่า มีที่ทำกรแบบถาวร 6 กลุ่ม ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ กข 31 กข 41 กข 47 และพันธุ์อื่นๆ คือ กข 49 มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ 20 40 85 100 และ 120 ตันต่อไปมี คือ ตำบลทับยา ห้วยชัน ชีน้ำร้าย ท่าแกม ทองเอน และโพธิ์ชัยตามลำดับ มีแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวศูนย์ละ 200 ไร่ มีการตรวจสอบการตัดพันธุ์ปน การตรวจสอบการเก็บเกี่ยว การควบคุมความชื้น ลานตากข้าวของศูนย์ สถานที่เก็บเมล็ดพันธุ์ แต่ยังไม่มีการบรรจุเมล็ดพันธุ์ศูนย์ในบรรจุภัณฑ์ของศูนย์ จำหน่ายเมล็ดพันธุ์แก่เกษตรกรเป็นเงินสด ราคา กิโลกรัมละ 14-20 บาท

การดำเนินการด้านการบริหารศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน พบว่า ศูนย์ฯ มีการคัดเลือกคณะกรรมการ โดยการเลือกตั้ง มีการจัดการด้านบริหารและประสานงาน ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านเหรียญกษาปณ์/บัญชี มีการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี มีการซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ อบรมถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิต จัดหาปัจจัยการผลิต ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร มีการกำหนดแผนงานด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการเงิน มีการกำหนดวัตถุประสงค์การดำเนินการของศูนย์ฯ ส่งเสริมการผลิต

เมล็ดพันธุ์คุณภาพดีในชุมชน ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง และพัฒนาความรู้ด้านการผลิตข้าวอย่างมีประสิทธิภาพ มีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของศูนย์ฯ ทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม

การดำเนินการด้านการถ่ายทอดความรู้ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน พบว่า มีการอบรมถ่ายทอดความรู้ มีจุดสาธิตหรือถ่ายทอดความรู้ภายในศูนย์ฯ และแปลงเรียนรู้ให้แก่สมาชิก มีใบรับรองมาตรฐานการปฏิบัติทางเกษตรที่ดี

การดำเนินการด้านการบริหารจัดการเงินทุนศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน พบว่า มีคณะกรรมการบริหารจัดการ ฤดูระเบียบข้อบังคับ การจัดทำบัญชี การปันผลหุ้น เงินทุนของ ศูนย์ฯ ตำบลชีน้ำร้าย 225,000 บาท ตำบลทับยา 200,000 บาท ตำบลท่างาม 99,050 บาท ตำบลห้วยชัน 70,000 บาท และ ตำบลโพธิ์ชัย ทองเอน 50,000 บาท เงินทุนและผลกำไรปัจจุบันเมื่อเทียบกับในอดีตเพิ่มขึ้น ไม่มีการระดมหุ้นจากสมาชิก มีการสนับสนุนจากภาครัฐ มีผลกำไรจากการดำเนินการ ซึ่งเงินทุนที่มีศูนย์ฯ จะนำมาซื้อเมล็ดพันธุ์ ซื้อปัจจัยการผลิต ไม่มีการกู้ยืม และกำไรที่ได้มีการปันผล ไม่มีค่าตอบแทนคณะกรรมการ

1.3.3 สถานภาพการเป็นสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน พบว่า สถานภาพการเป็นสมาชิกศูนย์ฯ ทั้ง 6 ศูนย์ มีสมาชิก กรรมการ และประธาน ส่วนใหญ่เป็นสมาชิก 2 ปี เป็นสมาชิกเพราะต้องการซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าว ส่วนมากผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับศูนย์ฯ และจำหน่ายให้แก่เกษตรกรที่มีความต้องการพันธุ์ข้าว ส่วนใหญ่สมาชิกเข้าร่วมประชุม 5-8 ครั้งต่อปี

1.3.4 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการปลูกข้าว และความต้องการกิจกรรม

1) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการปลูกข้าวของสมาชิกศูนย์ฯ มีการรับรู้จากแหล่งสื่อบุคคลอยู่ในระดับมาก ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐ กรรมการศูนย์ฯ ผู้นำชุมชน เพื่อน บ้าน อาสาสมัครเกษตรและรับรู้ในระดับน้อย จากเจ้าหน้าที่เอกชน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากแหล่งสื่อกลุ่มอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การประชุม การอบรม การสัมมนา การศึกษาดูงาน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากแหล่งสื่อมวลชนอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หอกระจายข่าว วิทยุทั่วไป และอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ วิทยุทัศน์ อินเทอร์เน็ต

2) ความพึงพอใจและความต้องการกิจกรรม

ด้านกิจกรรมกลุ่ม มีด้านกิจกรรมกลุ่ม ความพึงพอใจโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีความพึงพอใจระดับมากในกิจกรรม ด้านการซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ ด้านการอบรมถ่ายทอดความรู้ด้านการปัจจัยการผลิต ระดับปานกลางในกิจกรรม ด้านการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร และระดับน้อยในกิจกรรมด้านกองทุนกู้ยืม

ด้านองค์ประกอบของกลุ่ม โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง โดยแยกเป็นความพึงพอใจระดับมาก ได้แก่ ด้านกรรมการและผู้นำ ด้านวัตถุประสงค์ของ

กลุ่มพึงพอใจระดับปานกลาง ในด้านสมาชิกกลุ่ม ด้านทรัพยากรกลุ่ม ด้านกฎ กติกาของกลุ่ม และด้านสถานที่ดำเนินงาน

กิจกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นในศูนย์ฯ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยแยกเป็นกิจกรรมที่ต้องการในระดับมาก ในประเด็น การซื้อปัจจัยการผลิต การอบรมถ่ายทอดความรู้ การเพิ่มรายได้ กิจกรรมลดต้นทุนการผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ในระดับปานกลาง ได้แก่ การส่งเสริมการออม

1.3.5 ปัจจัยและแนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

1) ปัจจัยในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

1. จุดแข็ง (Strengths) ได้แก่ การมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ดี กลุ่มมีความเข้มแข็ง มีกฎระเบียบข้อบังคับกรรมการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน มีความรู้ มีความเสียสละ มีเงินกองทุนหมุนเวียน

2. จุดอ่อน (Weaknesses) ได้แก่ สมาชิกยังขาดการวางแผนการผลิต การผลิตเมล็ดพันธุ์ยังไม่ได้คุณภาพ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ พื้นที่การจัดทำแปลงพันธุ์ยังคงอยู่แบบกระจาย ขาดการประสานงานระหว่างเครือข่าย

3. โอกาส (Opportunities) ได้แก่ การมีบุคลากรของรัฐติดตามให้คำปรึกษา ได้รับสนับสนุนปัจจัยการผลิตอย่างต่อเนื่อง มีตลาดรองรับผลผลิต มีหน่วยงานราชการเข้ามาบูรณาการ

4. อุปสรรค (Threats) ได้แก่ มีการระบาดของข้าววัชพืช ปัญหาภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง การระบาดของโรคแมลง ขาดลานตาก เครื่องคัดเมล็ดพันธุ์ เครื่องซัง เครื่องเย็บกระสอบ

2) แนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

1. ส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิต และการตลาดเนื่องจากเกษตรกรยังขาดการวางแผนการผลิต ประกอบกับปัญหาภัยธรรมชาติ และการผลิตเมล็ดพันธุ์ยังไม่ได้คุณภาพ จึงควรส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตและการตลาดให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงด้วยทางหนึ่ง

2. การเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้ตามความต้องการของตลาด เกษตรกรบางรายผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ไม่ตรงต่อความต้องการ เช่นมีเมล็ดแดง หรือข้าวปนมากเกินไป ทำให้เมล็ดพันธุ์ที่ปลูกต้องนำไปจำหน่ายในราคาที่ต่ำกว่า

3. ส่งเสริมให้ศูนย์ฯ จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการป้องกันโรคและแมลงศัตรูพืชโดยชีววิธี ตามแนวทางโรงเรียนเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรนำประสบการณ์ที่ได้จากแปลงเรียนรู้ไปปรับใช้ในแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ของตนเอง

4. อบรมถ่ายทอดความรู้แก่สมาชิกให้ผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพตามระบบการตรวจรับรองมาตรฐาน GAP ต้องมีการอบรมให้กับสมาชิกให้กับทุกศูนย์ บางศูนย์ขาดความต่อเนื่องในการตรวจรับรองคุณภาพข้าว เกษตรกรบางรายไม่ขอต่อใบรับรองมาตรฐาน

5. สนับสนุนการเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งในด้านการผลิตและการตลาด โดยการประชาสัมพันธ์หรือจัดกิจกรรมให้แต่ละกลุ่มได้มีกิจกรรมร่วมกัน ร่วมกันแลกเปลี่ยน หรือศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบความสำเร็จเพื่อเป็นแนวทาง

6. พัฒนาศักยภาพสมาชิกในด้านการวางแผนการจัดการผลผลิตให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ และศึกษาดูงาน

7. ดำเนินการปรับปรุงพื้นที่เพื่อทำลานตากข้าว ออกระดมทุนส่วนหนึ่งหรือเงินที่เป็นเงินกองทุน รวมไปถึงการเสนองบประมาณกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ

8. ดำเนินการจัดทำโครงการขอรับการสนับสนุนเครื่องจักร เครื่องเย็บกระสอบ และกระสอบ เพื่อเป็นบรรจุกิจภัณฑ์ของศูนย์ ต่อไป เป็นการประชาสัมพันธ์การผลิตเมล็ดพันธุ์ของกลุ่มทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม

1.3.6 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ปัญหาคือ กลุ่มไม่มีการวางแผนในการดำเนินงาน บางรายไม่ให้ความร่วมมือกับกลุ่ม ประกอบกับขาดความรู้ ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรยังยึดติดกับวิธีการผลิตแบบเดิม สมาชิกไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ ไม่มีการตัดพันธุ์ปนอย่างต่อเนื่องทำให้กลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ได้น้อยปัญหาด้านภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม โรค แมลงระบาด ขาดแผนการกระจายพันธุ์ ขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิก ไม่มีการประสานงานระหว่างศูนย์ฯด้วยกัน ช่องทางการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์น้อยขาดการจัดการศึกษาดูงาน

ข้อเสนอแนะ ต้องพัฒนาศักยภาพสมาชิกให้มีความรู้ในด้านการผลิตให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐานจัดทำแผนถ่ายทอดความรู้ โดยเฉพาะเรื่องระบบการผลิตตามมาตรฐาน GAP และสมัครขอรับรองระบบการผลิตตามมาตรฐาน GAP ข้าว ถ่ายทอดความรู้การป้องกันและกำจัดศัตรูข้าวโดยวิธีผสมผสานตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร การจัดทำแปลงพยานเพื่อเป็นการเตือนการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชในพื้นที่ การอบรมให้ความรู้แบบมีส่วนร่วมเรื่อง

การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การลดต้นทุน การผลิต เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการผลิตเมล็ดพันธุ์ ให้ได้คุณภาพและมีมาตรฐานรองรับ และสนับสนุนการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายการผลิตการตลาด ประสานการดำเนินงานระหว่างศูนย์ข้าวใกล้เคียงเพื่อให้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายการผลิตการตลาด และ จัดทำ ข้อตกลงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้มีคุณภาพระหว่างเกษตรกรกับ ผู้ประกอบการ

2. อภิปรายผล

2.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ในอำเภออินทร์บุรีจังหวัดสิงห์บุรี

เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 55 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.99 คน แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครอบครัวเฉลี่ย 2.09 คน ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ซึ่งสอดคล้องกับ อังคณา สุวานิช(2555: บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ในอำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท พบว่า สมาชิกกลุ่มอายุเฉลี่ย 51.9 ปี ส่วนมากจบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.92 คนจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.29 คน ร้อยละ 94.3 มีอาชีพหลักคือทำการเกษตร

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกสถาบันอื่นนอกจากศูนย์ข้าวชุมชน โดยเฉพาะ กลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และไม่มีสถานะทางสังคม พื้นที่ถือครองเฉลี่ย 40.96 ไร่ เป็นพื้นที่ตนเองเฉลี่ย 14.28 ไร่ พื้นที่เช่าเฉลี่ย 28.37 ไร่ ส่วนใหญ่กู้ยืมเงินจากสหกรณ์การเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับอังคณา สุวานิช (2555:48) ศึกษาการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท พบว่า สภาพสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนทั้ง 3 แห่ง พบว่า สมาชิกไม่มีตำแหน่งในชุมชนและในองค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนแล้วยังเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ พื้นที่ปลูกข้าวมีทั้งที่เป็นของตนเองและที่เช่า มีการกู้เงินจากแหล่งต่างๆ

2.1.1 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่า ศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ผลิตข้าวพันธุ์ กข. 31 เพราะเกษตรกรในพื้นที่นิยมปลูกข้าวพันธุ์นี้ ซึ่งเป็นพันธุ์ด้านทานต่อเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล สมาชิกที่ผลิตเมล็ดพันธุ์มีจำนวนน้อย สมาชิกส่วนใหญ่จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ที่โรงสีเพราะคุณภาพไม่ผ่านเกณฑ์ศูนย์ข้าวชุมชน

ด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีในชุมชนและด้านส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง 3 ศูนย์ คือตำบลชีน้ำร้าย ตำบล ท่างาม และตำบลโพธิ์ชัย ส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อใช้เฉพาะในตำบล ซึ่งสอดคล้องกับ สรชวรรณศรีร์ แท่นสุวรรณ (2553: 90-91) การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน :

กรณีศึกษาบ้านป่าระกำ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อใช้เฉพาะในตำบลยังไม่มีกระจายไปสู่ชุมชนภายนอก

การดำเนินการด้านการถ่ายทอดความรู้ศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน พบว่า มีการอบรมถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่รัฐทั้ง 6 ศูนย์ มีจุดสาธิตหรือถ่ายทอดความรู้ภายในศูนย์ฯ และแปลงเรียนรู้ให้แก่สมาชิก 3 ศูนย์ ซึ่งสอดคล้องกับ ทิชากร บุเกตุ (2552: 92-95) ศึกษาการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดนนทบุรี พบว่าด้านการสาธิตและถ่ายทอดเทคโนโลยี มีจัดการเรียนรู้โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้จากเจ้าหน้าที่รัฐ

การดำเนินการด้านการบริหารจัดการเงินทุนศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน พบว่า มีคณะกรรมการบริหารจัดการ 6 ศูนย์ ฤดูระเบียบข้อบังคับ 6 ศูนย์ การจัดทำบัญชี 6 ศูนย์ ไม่มีการปันผลหุ้น เงินทุนของศูนย์ฯ เฉลี่ย 157,341 บาท เงินทุนและผลกำไรปัจจุบันเมื่อเทียบกับในอดีตเพิ่มขึ้น แหล่งเงินทุน มีการระดมหุ้นจากสมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับสัจจา บรรจงศิริ (2552: บทคัดย่อ) รูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน พบว่าการบริหารกลุ่มโดยคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้ง มีฤดูระเบียบข้อบังคับกลุ่ม มีคณะกรรมการบริหารกองทุน มีการระดมหุ้นจากสมาชิก มีการสนับสนุนจากภาครัฐครบทั้ง 6 ศูนย์ รับผลกำไรจากการดำเนินการ 2 ศูนย์ เงินทุนที่มีศูนย์ข้าวจะนำมาซื้อเมล็ดพันธุ์ทั้ง 6 ศูนย์ ใช้ซื้อปัจจัยการผลิต 2 ศูนย์ ไม่มีการกู้ยืม และกำไรที่ได้ยังมีการปันผลให้กับสมาชิกไม่มีค่าตอบแทนให้กับคณะกรรมการ

2.1.2 สภาพการเป็นสมาชิก พบว่า สถานภาพการเป็นสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ทั้ง 6 ศูนย์ มีสมาชิก กรรมการ และประธาน ส่วนใหญ่เป็นสมาชิก 2 ปี เป็นสมาชิกเพราะต้องการซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าว ส่วนมากผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับศูนย์ฯ และจำหน่ายให้แก่เกษตรกรที่มีความต้องการพันธุ์ข้าว ส่วนใหญ่สมาชิกเข้าร่วมประชุม 5-8 ครั้งต่อปี

2.1.3 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการปลูกข้าว พบว่า สมาชิกรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชน และกรรมการศูนย์ข้าวชุมชนเป็นส่วนใหญ่ เพราะได้ข้อมูลที่ถูกต้อง เชื่อถือได้ แต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากวิทยุทัศน์และอินเทอร์เน็ตน้อยเพราะการใช้ชีวิตประจำวันได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อเหล่านี้น้อยส่วนใหญ่เป็นคนสูงอายุการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตเป็นเรื่องที่ยาก

1) ความพึงพอใจต่อกิจกรรมของศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ชุมชน พบว่า

- **ด้านกิจกรรมกลุ่ม** การจัดหาปัจจัยการผลิต ด้านการอบรมถ่ายทอดความรู้ การซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ สมาชิกมีความพึงพอใจในระดับมาก และด้านกองทุนกู้ยืมสมาชิกมีความพึงพอใจในระดับน้อย ศูนย์ข้าวชุมชนทั้ง 6 ศูนย์ ไม่มีกองทุนกู้ยืมให้กับสมาชิก

- **ด้านองค์ประกอบของกลุ่ม** คือ ทรัพยากรกลุ่ม กฎ กติกากลุ่ม และสถานที่ดำเนินงานกลุ่มสมาชิกพึงพอใจในระดับปานกลาง เพราะศูนย์ข้าวชุมชน 6 ศูนย์ ยังขาดเครื่องมือ อุปกรณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ เช่น เครื่องคัดเมล็ดพันธุ์ ลานตาก กฎ กติกากลุ่มไม่เข้มงวด ถูกละเลยทำให้สมาชิกบางส่วนไม่พอใจ

2) **กิจกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นในศูนย์ข้าวชุมชน** พบว่า กิจกรรมที่ต้องการมาก คือ การซื้อปัจจัยการผลิต การอบรมถ่ายทอดความรู้ การเพิ่มรายได้ และกิจกรรมลดต้นทุนการผลิต เพราะสมาชิกต้องการให้เจ้าหน้าที่รัฐอบรมถ่ายทอดความรู้การผลิตเมล็ดพันธุ์ให้กับสมาชิกใหม่ และวิธีการลดต้นทุนการผลิต อีกทั้งยังให้กิจกรรมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2.1.4 ปัจจัยและแนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

1) ปัจจัยในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

มีปัจจัย 2 ด้านคือ ปัจจัยภายใน เช่น ผู้นำ สมาชิก การบริหารศูนย์ข้าวชุมชน ทรัพยากรและเงินทุน กิจกรรมการผลิต ปัจจัยภายนอก เช่น การดำเนินการของภาครัฐ เจ้าหน้าที่สภาพพื้นที่ทางกายภาพ สภาพทั่วไป ปัจจัยที่กล่าวมานี้หลายปัจจัยสอดคล้องกับ สรรพวรรณ์ศรี แทนสุวรรณ (2553: 93-95) การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน : กรณีศึกษาบ้านป่าระกำ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ ตัวสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน กรรมการของศูนย์ข้าวชุมชน และระบบการบริหารงาน ปัจจัยภายนอก ได้แก่ น้ำ ศัตรูพืช ปัจจัยการผลิต/เครื่องจักร/เครื่องทุ่นแรง หน่วยงานสนับสนุน และการเมืองท้องถิ่น

2) แนวทางการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

มีแนวทางในการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน เช่น สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างกรรมการและสมาชิก การบริหารจัดการกลุ่มด้านเงินทุน ด้านการผลิต การตลาด การกระจายพันธุ์ มีระบบตรวจสอบควบคุมการผลิตให้มีคุณภาพดี มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มศูนย์ฯ ศึกษาดูงานศูนย์ฯ ที่ประสบความสำเร็จ มีการประสานงานกับหน่วยงานของภาครัฐในเรื่องความรู้และการสนับสนุนด้านงบประมาณ ปัจจัยการผลิตอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนดำเนินธุรกิจเพื่อต่อยอดกิจกรรมการผลิตในกลุ่ม สอดคล้องกับ สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2549: 197-202) การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน พบว่า รูปแบบที่ใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน มี 8 ขั้นตอน เริ่มจากการสำรวจพื้นที่ การกำหนดเป้าหมาย และตัวชี้วัด การประเมินศูนย์ข้าวชุมชนก่อนเริ่มดำเนินการพัฒนา การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนา ศูนย์ข้าวชุมชน การสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดทำแผนปฏิบัติการ การติดตามผลการดำเนินงานและการประเมินผลภายหลังการพัฒนา ซึ่งผลการดำเนินการพัฒนาพบว่า ทุกศูนย์ข้าวชุมชนมี

การพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนให้ยั่งยืน ควร มีการส่งเสริมทั้งในระดับนโยบายระดับหน่วยงาน และระดับท้องถิ่น

2.2 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภออินทร์บุรี จังหวัด สิงห์บุรี

คณะกรรมการและสมาชิก ไม่มีการวางแผนการผลิต ทำให้สมาชิกผลิตเมล็ดพันธุ์ ออกมาไม่มีเกษตรกรซื้อ ศูนย์ข้าวไม่มีเงินพอรับซื้อ หรือผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกรในชุมชน คณะกรรมการและสมาชิกต้องร่วมกันวางแผนการผลิตที่ชัดเจน ประชาสัมพันธ์ศูนย์ข้าวชุมชนให้เป็นที่รู้จักทั้งในและนอกพื้นที่ เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ เพิ่มบทลงโทษสำหรับสมาชิกที่ไม่ปฏิบัติตามกฎ กติกา กลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับ สำเร็จ บุญค้ำ (2539: บทคัดย่อ) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนาศรีสว่าง ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพธาราม จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร ด้านบุคลากร สมาชิกบางคนไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่กลุ่มกำหนดไว้ ด้านเงินทุน กลุ่มขาดทุนที่จะรับซื้อข้าวเปลือกและปุ๋ยเคมี ทำให้ไม่สามารถบริการให้แก่สมาชิกได้ทั่วถึง ด้านการจัดการ กลุ่มไม่สามารถปฏิบัติงานได้ตามโครงการที่กำหนดไว้ เช่น ไม่สามารถจัดหาวัสดุการเกษตรได้ตามต้องการ รวมทั้งขาดแหล่งเครดิตเงินกู้ในการประกอบอาชีพของสมาชิก สำหรับการแก้ไขปัญหา กลุ่มเกษตรกรได้จัดเวทีประชุม ปรึกษาหารือระหว่างสมาชิก คณะกรรมการและที่ปรึกษาและได้เชิญเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้คำแนะนำช่วยเหลือ จากผลการดำเนินการ ทำให้กลุ่มเกษตรกรสามารถแก้ไขปัญหาได้และดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานวิจัยไปใช้มีข้อเสนอแนะดังนี้

3.1.1 ข้อเสนอแนะต่อศูนย์ข้าวชุมชน

- 1) ปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับ และมีการนำไปใช้จริง
- 2) เพิ่มจำนวนผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ เพื่อให้มีเมล็ดพันธุ์เพียงพอต่อความต้องการในชุมชน
- 3) ควรวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์ของสมาชิกภายในศูนย์ฯ เพื่อให้ไม่ให้เกิดผลผลิตออกมามากเกินกำลังรับซื้อของศูนย์ฯ

- 4) ด้านการตลาด ควรหาช่องทางการจำหน่ายเพิ่มขึ้น เช่น จำหน่ายให้กับรถรับจ้างดำนานา
- 5) สำหรับเกษตรกรที่ไม่สนใจศูนย์ฯ ควรมีการให้ความรู้ ศึกษาดูงานในศูนย์ฯ ชาวชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการ
- 6) สร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างศูนย์ฯ ชาวชุมชนที่เข้มแข็งกับกลุ่มที่เริ่มดำเนินการ
- 7) จัดทำแผนการเรียนรู้ในแต่ละปีให้ชัดเจนตามความต้องการของสมาชิก
- 8) ขอกการสนับสนุนเงินกู้ยืมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในกลุ่มที่ต้องการดำเนินการธุรกิจ เช่น รถดำนานา

3.1.2 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานราชการ

- 1) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร นอกเป็นพี่เลี้ยงให้กับศูนย์ฯ ชาวแล้ว ควรช่วยประชาสัมพันธ์ให้ศูนย์ฯ เป็นที่รู้จักยิ่งขึ้น
- 2) ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างศูนย์ฯ ชาวชุมชน
- 3) ส่งเสริมให้ศูนย์ฯ จัดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน และการผลิตให้ได้ตามระบบมาตรฐาน GAP

4. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

4.1 ควรมีการศึกษาเรื่องเครือข่ายศูนย์ฯ ชาวชุมชน เพื่อดำเนินการสร้างเครือข่ายศูนย์ฯ ชาวชุมชนในจังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งจะมีประโยชน์ในเรื่องการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ชาวสาร เมล็ดพันธุ์

4.2 ควรมีการศึกษาการดำเนินงานของศูนย์ฯ ชาวชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในจังหวัด เพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงพัฒนาศูนย์ฯ ชาวชุมชนอื่น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กุลนดา โชติมุกตะ. (2538). ความพึงพอใจของประชาชนต่อระบบและขบวนการให้บริการ กรุงเทพมหานคร: ศึกษากรณีสำนักงานเขตบางซื่อ.
(ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตร์ ไม่ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยพัฒนาสังคม
คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- กลุ่มข้าว. แนวทางการกำหนดมาตรฐานศูนย์ส่งเสริมการผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน
กองส่งเสริมพืชไร่ นา กรมส่งเสริมการเกษตร, กรุงเทพมหานคร
- กลุ่มส่งเสริมการผลิตข้าว. ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน” ส่วนส่งเสริมการผลิต
ข้าวสำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร, กรุงเทพมหานคร
- จිරศักดิ์ เสริมแสง. (2552). การวางแผนเชิงกลยุทธ์เพื่อพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน ตำบลไผ่ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์. (รายงานการศึกษาอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
ไม่ได้ตีพิมพ์). สาขาวิชาธุรกิจการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
ขอนแก่น
- ทิชากร บุญฤ. (2552). การดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชนในจังหวัดนนทบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี
- ทรง อ่อนสี. (2540). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนา กลุ่มเกษตรกรทำนาในจังหวัดสิงห์บุรี.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). สาขาส่งเสริมการเกษตร
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร
- นภาพร เวชกามา. (2554). ความต้องการของสมาชิกต่อการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกรทำนาใน
อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้
ตีพิมพ์). สาขาวิชาการส่งเสริมและพัฒนการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น
- บริบูรณ์ บ่อเกิดทรัพย์. (2534). ความพึงพอใจของผู้บังคับบัญชาในสมรรถวิสัยผู้บังคับบัญชาที่
เป็นบัณฑิตสาขาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้. (วิทยานิพนธ์
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิต
วิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้, เชียงใหม่
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2526). หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท. สำนักพิมพ์ไทย
อนุเคราะห์, กรุงเทพมหานคร

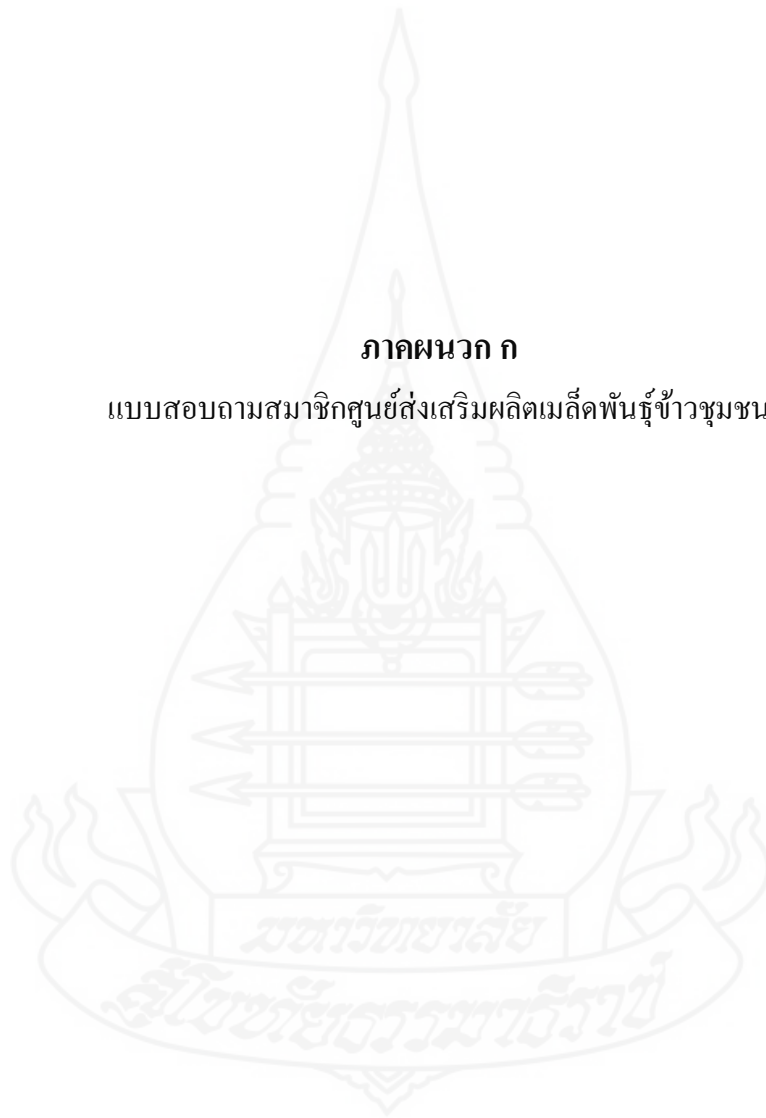
- วัลยา บุตรดี. (2539). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงานเคหกิจ. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). ภาคส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย
สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้, เชียงใหม่
- วิชัย มะลิซ้อน. (2538). ความพึงพอใจของเกษตรกรในการเข้าร่วมโครงการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). ภาควิชาส่งเสริม
การเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทฯ 81 ปีการเกษตรแม่โจ้, เชียงใหม่
- ศรชวรรณศรี แทนสุวรรณ. (2553). การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน : กรณีศึกษาบ้านป่าระกำ อำเภอ
ปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
ไม่ได้ตีพิมพ์). สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรเกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
นนทบุรี
- สัจจา บรรจงศิริ. (2552). รูปแบบการพัฒนาศูนย์ข้าว. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎี
บัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิตพืช
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, นครราชสีมา
- สัจจา บรรจงศิริ. (2549). การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน. (รายงานการวิจัย).
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนนทบุรี
- สำเร็จ บุญค้ำ. (2539). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนาศรีสว่าง ตำบลศรี
สว่าง อำเภอโพธาราย จังหวัดร้อยเอ็ด. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
ไม่ได้ตีพิมพ์). สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2525). การพัฒนาชุมชน. ไทยวัฒนาพานิช, กรุงเทพมหานคร
- อังคณา สุวานิช. (2555). การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
สาขาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- Davis, Kaith (1967). *Human Relation at work ; The Dynamic of Organizational Behavior*.
New York: McGraw-Hill.
- Good, Carter V.(1973). *Dictionary of Education*. 3 th ed. New York: McGraw-Hill.
- Morse, Nanev C. (1957). *Satisfaction in White Collar Job*. University of Michigan.
- Vroom, W.H. (1964). *Working an Motivation*. New York: Jhon Wiley and Son.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามสมาชิกศูนย์ส่งเสริมผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

แบบสอบถามสมาชิกชุดที่

แบบสอบถามสำหรับการวิจัยเรื่อง

แนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ศูนย์ข้าวชุมชน.....

ผู้ทำแบบสอบถาม : ชื่อ – สกุล

บ้านเลขที่..... หมู่..... ตำบล..... อำเภอ.....

จังหวัดสิงห์บุรี วัน/เดือน/ปี

คำชี้แจง : โปรดเติมเครื่องหมาย ลงใน หรือเติมค่าลงในช่องว่าง

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร

1. เพศ 1.ชาย 2.หญิง
2. อายุ ปี
3. ศาสนา 1.พุทธ 2.คริสต์ 3.อิสลาม 4.อื่นๆ
4. ระดับการศึกษา
 - 1. ไม่เคยเรียน 2. ประถมศึกษา 4 3. ประถมศึกษา 6
 - 4. มัธยมศึกษาตอนต้น 5. มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า ปวช.
 - 6. อนุปริญญาหรือเทียบเท่า ปวส 7. ปริญญาตรี 8. สูงกว่าปริญญาตรี
5. จำนวนสมาชิกภายในครัวเรือน คน ชาย.....คน หญิง.....คน
6. จำนวนแรงงานในภาคการเกษตร
 - 1. แรงงานภายในครอบครัวคน
 - 2. แรงงานภายนอกครัวเรือนคน
7. การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร นอกจากศูนย์ข้าวชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - 1. ไม่เป็น
 - 2. เป็น ได้แก่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - 1. กลุ่มเกษตรกร 2. กลุ่มสหกรณ์ 3. กลุ่มวิสาหกิจชุมชน
 - 4. กลุ่มลูกค้า ธกส. 5. กลุ่มอาชีพเกษตร 6. กลุ่มผู้ใช้น้ำ
 - 7. สมาชิกสภาเกษตรกร 8. อื่นๆ ระบุ.....

8. สถานะทางสังคม

1. ไม่มี
2. มี ตำแหน่ง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
1. กำนัน/ ผู้ใหญ่บ้าน 2. กรรมการหมู่บ้าน 3. ส.อบต.
4. อกม. 5. อื่นๆ ระบุ.....

9. การประกอบอาชีพ

9.1 อาชีพหลัก (ตอบได้เพียง 1 ข้อ)

1. ทำการเกษตร 2. ค้าขาย 3. รับจ้างทั่วไป
4. รับราชการ 5. อื่นๆ ระบุ

9.2 อาชีพรอง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ทำการเกษตร 2. ค้าขาย 3. รับจ้างทั่วไป 4. อื่นๆ ระบุ

10. ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพเกี่ยวกับการทำนา

11. จำนวนและลักษณะการถือครองที่ดิน รวมไร่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. พื้นที่ตนเอง.....ไร่ 2. พื้นที่เช่า.....ไร่

3. พื้นที่สาธารณะ.....ไร่ 4. อื่นๆ ระบุ.....ไร่

12. สถานะการกู้ยืม

1. ไม่มี

2. มี จากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. กองทุนหมู่บ้าน/กลุ่มออมทรัพย์ 2. ธกส. 3. สหกรณ์ฯ

4. ศูนย์ข้าวชุมชน 5. นอกกระบบ 6. อื่นๆ ระบุ.....

ตอนที่ 2 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

1. เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิต (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. สุพรรณบุรี 1 2. กข. 47 3. กข. 41

4. กข 31 (ปทุมธานี 80) 5. ปทุมธานี 1 6. อื่นๆ ระบุ.....

2. แหล่งซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ศูนย์ข้าวชุมชน 2. หน่วยงานภาครัฐ 3. หน่วยงานภาคเอกชน

4. เกษตรกร 5. อื่นๆ ระบุ.....

3. แหล่งจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ศูนย์ข้าวชุมชน 2. โรงสี 3. เกษตรกร

4. อื่นๆ ระบุ.....

4. การประสบภัยในช่วงฤดูการผลิต

1. ไม่เคย
2. เคย ระบุ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
1. อุทกภัย 2. โรคระบาด 3. แมลงระบาด
4. ขาดแคลนน้ำ/ภัยแล้ง 5. อื่นๆ ระบุ

5. จำนวนครั้งในการปลูกข้าวในรอบปี ครั้ง

1. ครั้งที่ 1 เดือน..... จำนวนไร่
2. ครั้งที่ 2 เดือน..... จำนวนไร่
3. ครั้งที่ 3 เดือน..... จำนวนไร่

ตอนที่ 3 สถานภาพการเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน

1. ตำแหน่งของท่านในกลุ่ม 1. ประธาน 2. กรรมการ 3. สมาชิก
2. ระยะเวลาการเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน.....ปี
3. เหตุผลในการเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
1. ต้องการซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าว 2. ต้องการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าว
3. ผลตอบแทนด้านการเงิน 4. แลกเปลี่ยนความรู้
5. การกู้-ยืม 6. อื่นๆ ระบุ.....
4. การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้แก่ศูนย์ข้าวชุมชน
1. ไม่ได้ผลิต
2. ผลิต จำนวน.....ไร่/ปี ผลผลิตเฉลี่ย.....กก./ไร่
5. การเข้าร่วมประชุม อบรมถ่ายทอดความรู้
1. ไม่เข้าร่วม 2. เข้าร่วม จำนวน.....ครั้ง/ปี
6. การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการปลูกข้าว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

แหล่งข้อมูลข่าวสาร	ระดับการรับรู้				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
แหล่งสื่อบุคคล					
1. ผู้นำชุมชน					
2. เพื่อนบ้าน					
3. เจ้าหน้าที่รัฐ					
4. เจ้าหน้าที่เอกชน					
5. อาสาสมัครเกษตร					

6. การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการปลูกข้าว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) (ต่อ)

แหล่งข้อมูลข่าวสาร	ระดับการรับรู้				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
7. กรรมการศูนย์					
แหล่งสื่อกลุ่ม					
1. การประชุม					
2. การอบรม					
3. การดูงาน					
4. การสัมมนา					
แหล่งสื่อมวลชน					
1. วิทยุทัศน์ (VCD)					
2. โทรทัศน์					
3. หนังสือพิมพ์					
4. นิตยสาร					
5. หอกระจายข่าว					
6. วิทยุทั่วไป					
7. อินเทอร์เน็ต					

ตอนที่ 4 ความพึงพอใจและความต้องการกิจกรรม

4.1 ความพึงพอใจกับสภาพการดำเนินงานของศูนย์ข่าวชุมชน

ความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
4.1.1 ด้านกิจกรรมกลุ่ม					
1. ด้านการซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์					
2. ด้านการอบรมถ่ายทอดความรู้					
3. ด้านการจัดหาปัจจัยการผลิต					
4. ด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร					
5. ด้านกองทุนกู้ยืม					
4.1.2 ด้านองค์ประกอบของกลุ่ม					
1. ด้านกรรมการและผู้นำ					
2. ด้านวัตถุประสงค์กลุ่ม					
3. ด้านสมาชิกกลุ่ม					
4. ด้านทรัพยากรกลุ่ม					
5. ด้านกฎ กติกา กลุ่ม					
6. ด้านสถานที่ดำเนินงานกลุ่ม					

4.2 กิจกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นในศูนย์ข้าวชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

กิจกรรมที่ต้องการ	ระดับความต้องการ				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
1. การส่งเสริมการออม					
2. การอบรมถ่ายทอดความรู้					
3. การจัดซื้อปัจจัยการผลิต					
4. การแปรรูปผลิตภัณฑ์					
5. กิจกรรมเพิ่มรายได้					
6. กิจกรรมลดต้นทุนการผลิต					
7. อื่นๆ ระบุ.....					

ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

ปัญหาและข้อเสนอแนะ	ระดับของปัญหา				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
1. ด้านการผลิต					
1.1 โรคและแมลง ศัตรู ระบาด					
1.2 มีสิ่งเจือปนในแปลงพันธุ์					
1.3 ขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิต					
2. ด้านการดำเนินงานศูนย์ข้าวชุมชน					
2.1 กิจกรรมของกลุ่มไม่ต่อเนื่อง					
2.2 การบริหารงานของกลุ่มไม่ชัดเจน					

ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อเสนอแนะ (ต่อ)

ปัญหาและข้อเสนอแนะ	ระดับของปัญหา				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
3. ด้านการตลาด					
1.1 ราคาผลผลิตตกต่ำ					
1.2 แหล่งจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ไม่เพียงพอ					
1.3 การคมนาคมไม่สะดวก					
4. ด้านการพัฒนา กรรมการ และสมาชิก					
1.1 การอบรมถ่ายทอดความรู้ น้อยเกินไป					
1.2 ขาดการศึกษาดูงาน					

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านการผลิต

.....

.....

.....

.....

2. ด้านการดำเนินงาน

.....

.....

.....

.....

3. ด้านการตลาด

.....

.....

.....

.....

4. ด้านการพัฒนาคณะกรรมการและสมาชิก

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามคณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

แบบสอบถาม คณะกรรมการศูนย์ฯชุดที่

แบบสอบถามสำหรับการวิจัยเรื่อง

แนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ศูนย์ข้าวชุมชน.....อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ศูนย์จัดตั้งเมื่อ พ.ศ.....

คำชี้แจง : โปรดเติมเครื่องหมาย ลงใน หรือเติมค่าลงในช่องว่าง

ตอนที่ 1 ข้อมูลศูนย์ข้าวชุมชน

- ที่ทำการศูนย์ข้าวชุมชนแบบถาวร

☐ 1. ไม่มี	☐ 2. มี
-----------------------------------	--------------------------------
- การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. กข. 31 (ปทุมธานี 80) จำนวน.....ตัน/ไร่
☐ 2. กข. 41 จำนวน.....ตัน/ไร่
☐ 3. กข. 47 จำนวน.....ตัน/ไร่
☐ 4. สุพรรณบุรี 1 จำนวน.....ตัน/ไร่
☐ 5. อื่นๆ ระบุ.....จำนวน.....ตัน/ไร่
- ใน 1 ปี ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน.....ตัน/ไร่
- ราคาจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวบาท/กิโลกรัม
- จำนวนแปลงพันธุ์ข้าวไร่ ผู้ผลิต.....ราย
- คุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่นำมาขยาย

☐ 1. ดีมาก	☐ 2. ดี	☐ 3. ปานกลาง	☐ 4. ต่ำ	☐ 5. ต่ำที่สุด
-----------------------------------	--------------------------------	-------------------------------------	---------------------------------	---------------------------------------
- การตรวจสอบการตัดพันธุ์ปน 1. ไม่มี 2. มี ระบุวิธีการ.....
- การตรวจสอบการเก็บเกี่ยว 1. ไม่มี 2. มี ระบุวิธีการ.....
- การควบคุมความชื้น 1. ไม่มี 2. มี ระบุวิธีการ.....
- ลานตากข้าวของศูนย์ฯ 1. ไม่มี 2. มี ระบุพื้นที่/ขนาด.....
- สถานที่เก็บเมล็ดพันธุ์ 1. ไม่มี 2. มี ระบุสถานที่/ขนาด.....
- การบรรจุเมล็ดพันธุ์ในบรรจุภัณฑ์ศูนย์ฯ 1. ไม่มี 2. มี ระบุวิธีการ.....

13. วิธีจำหน่ายเมล็ดพันธุ์

1. เงินสด 2. ยืม 3. เงินเชื่อ 4. อื่นๆ ระบุ

14. จำหน่ายเมล็ดพันธุ์แก่ใคร 1. เกษตรกร 2. ศูนย์ข้าวฯ

15. การตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ 1. ไม่ตรวจสอบ 2. ตรวจสอบ

16. ทรัพย์สินต่างๆของศูนย์ข้าวมีอะไรบ้าง

ตอนที่ 2 ข้อมูลการดำเนินการในด้านต่างๆ ของศูนย์ข้าวชุมชน

ด้านการบริหารศูนย์ฯ

1. จำนวนสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนเริ่มก่อตั้ง..... คน ปัจจุบัน..... คน

2. วิธีการคัดเลือกคณะกรรมการศูนย์ข้าว

1. ไม่มี 2. การเลือกตั้ง 3. การแต่งตั้ง

4. อื่นๆ ระบุ

3. โครงสร้างในการบริหารจัดการศูนย์ฯ มีด้านใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1ข้อ)

1. ด้านบริหารและประสานงาน 2. ด้านการผลิต 3. ด้านการตลาด

4. ด้านการประชาสัมพันธ์ 5. ด้านเหรียญกษาปณ์/บัญชี 6. อื่นๆ ระบุ

4. การกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งคณะกรรมการ

1. ไม่มี 2. มี วาระละ..... ปี

5. กิจกรรมของศูนย์ข้าวชุมชน (ตอบได้มากกว่า 1ข้อ)

1. การซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ 2. อบรมถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิต

3. จัดหาปัจจัยการผลิต 4. ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร

5. กองทุนกู้ยืม 6. อื่นๆ ระบุ

6. การกำหนดแผนการดำเนินงาน

1. ไม่มี

2. มี ด้าน (ตอบได้มากกว่า 1ข้อ)

1. ด้านการผลิต 2. ด้านการตลาด

3. ด้านการเงิน 4. อื่นๆ ระบุ

7. การกำหนดวัตถุประสงค์การดำเนินการของศูนย์ฯ (ตอบได้มากกว่า 1ข้อ)

1. การผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีในชุมชน 2. ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง

3. พัฒนาความรู้ด้านการผลิตข้าวอย่างมีประสิทธิภาพ 4. อื่นๆ ระบุ

8. การประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของศูนย์ฯ

1. ไม่มี
2. มี ด้าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
1. ภายนอกกลุ่ม โดยวิธี.....
2. ภายในกลุ่ม โดยวิธี.....

ด้านการถ่ายทอดความรู้ศูนย์ฯ

9. การอบรมถ่ายทอดความรู้

1. ไม่มี 2. มี จำนวน ครั้ง/ปี เรื่อง

10. จุดสาธิตหรือถ่ายทอดความรู้ภายในศูนย์ฯ

1. ไม่มี 2. มี จำนวน จุด

11. แปลงเรียนรู้ให้แก่สมาชิก 1. ไม่มี 2. มี จำนวน..... จุด

12. การอบรมการรับรองมาตรฐานสินค้า (มีใบรับรอง) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ไม่มี
2. มี
1. มาตรฐานการปฏิบัติทางเกษตรที่ดี จำนวนคน
2. มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ จำนวนคน
3. อื่นๆ ระบุ.....

ด้านการบริหารจัดการเงินทุนศูนย์ฯ

13. การบริหารจัดการเงินทุนศูนย์ฯ

1. ไม่มี
2. มี ได้แก่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
1. คณะกรรมการบริหารจัดการ
2. กฏระเบียบข้อบังคับ 3. การจัดทำบัญชี
4. การปันผลหุ้น 5. อื่นๆ ระบุ.....

14. เงินทุนของศูนย์ฯบาท

15. เงินทุนและผลกำไรปัจจุบันเมื่อเทียบกับในอดีต

1. เพิ่มขึ้น 2. ลดลง 3. เท่าเดิม

16. การจัดหาแหล่งเงินทุน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. การระดมหุ้นจากสมาชิก หุ้นละ.....บาท
2. การสนับสนุนจากภาครัฐ ระบุ.....

3. ผลกำไรจากการดำเนินการ

4. อื่นๆ ระบุ

17. การใช้ประโยชน์จากเงินทุน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. การจัดซื้อเมล็ดพันธุ์

2. การซื้อปัจจัยการผลิต

3. การ คุ้ม ยืม

4. อื่นๆ ระบุ

18. การวางแผนการจัดสรรผลกำไรของศูนย์ฯ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ไม่มี

2. การปันผล จำนวน.....ของกำไร

3. การตอบแทนคณะกรรมการ จำนวน.....ของกำไร

4. อื่นๆ ระบุ

ด้านกิจกรรมด้านอื่นๆของศูนย์ข้าวชุมชน มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อศูนย์ข่าวชุมชน

ปัญหาและข้อเสนอแนะ	ระดับของปัญหา				
	น้อย ที่สุด (1)	น้อย (2)	ปาน กลาง (3)	มาก (4)	มาก ที่สุด (5)
1. ด้านการผลิต					
1.1					
1.2					
1.3					
2. ด้านการดำเนินงานศูนย์ข่าวชุมชน					
2.1					
2.2					
3. ด้านการตลาด					
1.1					
1.2					
1.3					
4. ด้านการพัฒนา กรรมการ และสมาชิก					
1.1					
1.2					
1.3					

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

ประเด็นของการ focus group

จุดแข็ง

.....

.....

.....

จุดอ่อน

.....

.....

.....

โอกาส

.....

.....

.....

อุปสรรค

.....

.....

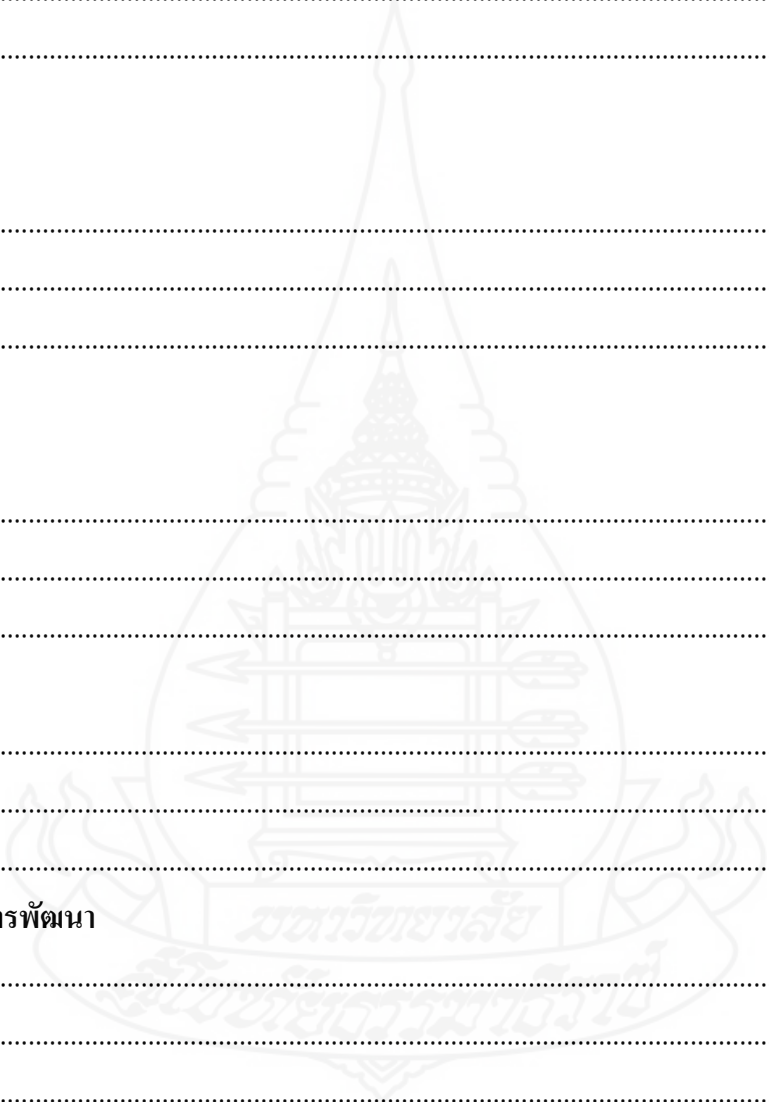
.....

แนวทางการพัฒนา

.....

.....

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวสุมิตรา จันเนียม
วัน เดือน ปีเกิด	30 สิงหาคม 2530
สถานที่เกิด	อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ประวัติการศึกษา	วท.บ. (เกษตรศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์(2552)
สถานที่ทำงาน	ศูนย์วิจัยข้าวปราจีนบุรี กรมการข้าว
ตำแหน่ง	นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ

